

IRINA B. ERDVIK & RUNE ERVIK

Frivillige organisasjoners arbeid for inkludering av barn og unge

Barrierer, virkemidler og samspill med kommunene i
inkluderingsarbeidet

Irina B. Erdvik & Rune Ervik

Frivillige organisasjoners arbeid for inkludering av barn og unge

Barrierer, virkemidler og samspill med kommunene i
inkluderingsarbeidet

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor

Bergen/Oslo 2022

© Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor 2021
Rapport 2022:2

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor
Co/Institutt for samfunnsforskning
Munthes gate 31
Postboks 3233 Elisenberg
0208 Oslo
www.sivilsamfunn.no

ISBN (print): 978-82-7763-718-1

ISBN (online): 978-82-7763-719-8

ISSN (trykt.): 1891-2168

ISSN (web): 1891-2176

Rapporten er finansiert av Kulturdepartementet gjennom prosjektet «Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor». Senteret er et samarbeidsprosjekt mellom NORCE Samfunnsforskning og Institutt for samfunnsforskning.

VERSJON 17.12.2020

Innhold

Forord	5
Innledning	7
Frivillige organisasjoners arbeid for å inkludere barn og unge	8
Formål og problemstillinger	9
Kapasitet og barrierer på organisasjonsnivået	11
Kapasitet og barrierer for deltakelse	11
Organisatorisk kapasitet	12
Sosial sammensetning og representasjon	13
Betydning av samspill mellom frivilligheten og det offentlige	15
Oppsummering	16
Data og metode	19
Kommune- og organisasjonsutvalg	19
Datainnsamling	22
Analyse	23
Etikk og personvern	23
Inkludering i organisasjonen: Målgrupper, inkluderingsmålsettinger og opplevde målkonflikter	25
Målgrupper	25
Inkluderingsmålsettinger	25
Målkonflikter	27
Konkurransen og prestasjon	28
Rollen som religions- og livssynsorganisasjon	29
Krav til dugnadsinnsats	30
Barrierer og virkemidler i organisasjonenes inkluderingsarbeid	31
Familieøkonomi, kontingenter og utstyr	31
Kultur og religion	36
Foreldreinteresse og involvering	36
Konkurransen og prestasjonsorientering	38
Leder- og banekapasitet	40

Religionstilknytning	42
Konkurranse med andre organiserte fritidstilbud	42
Koronapandemien som barriere for organisasjonenes arbeid med inkludering av barn og unge	43
Samspill mellom frivillighet og kommune i inkludering av barn og unge	47
Kjennskap til Fritidserklæringen	47
Kommunens politikk for inkludering	48
Barrierer i kommunen for organisasjonenes inkluderingsarbeid.....	51
Samarbeid med kommunen	52
Ønsker om ytterligere tiltak for inkludering.....	54
Samarbeid med andre aktører om inkludering	56
Hovedfunn og diskusjon	59
Inkludering i organisasjonen: målgrupper og inkluderingsmålsettinger.....	59
Inkludering i organisasjonen: målkonflikter.....	61
Barrierer og virkemidler i inkluderingsarbeidet	62
Familieøkonomi	63
Rekruttering.....	64
Foreldreinvolvering.....	66
Konkurranse- og prestasjonsorientering.....	67
Andre barrierer	68
Samspillet med kommunen om inkludering	68
Barrierer for å delta og tiltak for å inkludere barn og unge i kommunen.....	70
Ønsker om tiltak i kommunen.....	71
Samarbeid med andre aktører på lokalnivået om inkludering	72
Ulikheter mellom organisasjonsfelt og kommuner	73
Konklusjon.....	75
Appendiks	81
Spørsmål til organisasjonene om inkludering av barn og unge i frivillighet	81
Litteratur	83
Sammendrag	89

Forord

Formålet med dette prosjektet er å undersøke hvor godt ulike grupper av unge inkluderes i frivilligheten, og hvilke virkemidler organisasjoner og myndigheter bruker for å oppnå bedre inkludering. Prosjektet består av tre delprosjekter: (1) *Ulikhet i deltakelse blant ulike grupper av unge (2020–2021)* (Jacobsen, Andersen, Nordø, Sletten & Arnesen, 2021), (2) *Frivillige organisasjoners arbeid for å inkludere barn og unge i frivilligheten (2020–2021)* og (3) *Fritidsaktiviteter for alle barn og unge – fritid, kultur og idrett (2020–2022)*. Denne rapporten omhandler det andre delprosjektet.

Rapporten er utgitt av Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor, som er et samarbeidsprosjekt mellom Institutt for samfunnsforskning og NORCE Norwegian Research Centre. Senteret er finansiert av Kulturdepartementet og en rekke andre departementer. Formålet med denne rapporten er todelt. For det første kartlegges ulike barrierer for barn og unges deltakelse i fritidsaktivitet i regi av frivillige organisasjoner, samt hvordan slike barrierer varierer mellom organisasjonstyper og geografiske områder på lokalnivået. For det andre identifiseres ulike tilnærminger i organisasjonens arbeid for å redusere barrierer for barn og unges deltakelse og hvordan frivillige organisasjoner på ulike felt arbeider for å inkludere barn og unge i sine aktiviteter. For å oppfylle disse formålene bygger rapporten på data fra intervjuer med 18 frivillige organisasjoner som tilbyr fritidsaktivitet for barn og unge i fire ulike kommuner (Alta, Bergen, Vennesla og Ål). Vi ønsker å takke alle representantene for de frivillige organisasjonene som tok seg tid og stilte til intervju i forbindelse med dette prosjektet for å dele sin innsikt og erfaring med inkludering av barn og unge. Vi vil også takke Ivar Eimhjellen og prosjektleder Daniel Arnesen for gjennomlesinger, faglige diskusjoner og konstruktive tilbakemeldinger underveis i arbeidet. Til sist vil vi også takke Bernard Enjolras ved ISF for intern kvalitetskontroll.

Kristiansand/Bergen, september 2021

Irina B. Erdvik & Rune Ervik

Innledning

Deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter er en viktig kilde til fellesskap, tilhørighet og mestring for barn og unge (Strandbu, Stefansen & Smette, 2016). Aktiv deltakelse kan bidra til bedre oppvekstvilkår og demokratilæring og å motvirke fattigdom, utenforskap og ensomhet. Personer som engasjerer seg i frivillighet som unge, engasjerer seg også oftere når de har blitt voksne (Wollebæk, Sætrang & Fladmoe, 2015). Samtidig viser forskning at sosial og økonomisk bakgrunn skaper skiller i hvem som deltar og ikke deltar blant barn og unge, og kan bidra til at noen grupper slutter tidligere enn andre (Jacobsen mfl., 2021; Ødegård & Fladmoe, 2017). Det trenger ikke nødvendigvis bare å handle om at det koster for mye å delta, men også andre forhold, som for eksempel at språklige og kulturelle barrierer eller funksjonsnedsettelse hindrer unge fra å delta på lik linje med andre.

Å bidra til å inkludere flere barn og unge i fritidsaktivitet har blitt en stadig viktigere målsetting, både i offentlig politikk og i frivilligheten selv. Gjennom Fritidserklæringen har regjeringen og frivilligheten gått sammen om en felles innsats for at barn og unge skal kunne delta i organiserte fritidsaktiviteter, uavhengig av foreldrenes sosiale og økonomiske situasjon.¹ Dette er også sentralt i den statlige frivillighetspolitikken, hvor bred deltakelse fremheves som et mål.² Samtidig har også organisasjonslivet selv viet mer oppmerksomhet til å sikre at frivilligheten er inkluderende, gjennom tiltak og prosjekter på nasjonalt nivå. Et eksempel er Frivillighet Norges inkluderingsprosjekt «Knekk inkluderingskoden»³. Et annet er støtteordningen til Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU) for mangfold og inkluderingstiltak for barn og unge.

---

¹https://www.regjeringen.no/contentassets/42fc032208724215886755da5d165f1e/folder_fritids_erklaeringen.pdf

² Et av flere aktuelle tiltak for å fremme deltakelse er en fritidskortordning <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/flere-barn-skal-fa-mulighet-til-a-ha-fritidsaktiviteter/id2644890/>

³ <https://inkluderingskoden.no/>

Samtidig er det de frivillige organisasjonene på lokalt nivå som er mest sentrale i det praktiske arbeidet med å inkludere underrepresenterte grupper av barn og unge. Hvilke inkluderingsutfordringer som oppstår i lokale organisasjoner, hvordan man tenker om det, og hvilke virkemidler man bruker for å løse dem, har dermed stor betydning for hvorvidt man lykkes i dette arbeidet. Samtidig vil det variere hvor stor kapasitet lokale foreninger har til å prioritere slikt arbeid, og det kan også være forskjeller mellom ulike organisasjonstyper og mellom organisasjoner i ulike kommuner. Det er derfor viktig å belyse hvordan ulike typer frivillige organisasjoner på grasrotnivå forholder seg til og arbeider med dette temaet.

Frivillige organisasjoners arbeid for å inkludere barn og unge

Aktiviteter i regi av idretts-, kultur- og fritidsorganisasjoner utgjør den klart største delen av den organiserte fritiden blant barn og unge. Tidligere studier har imidlertid vist at det er sosiale ulikheter i deltakelsen, og at forskjellene også varierer mellom ulike typer organisasjonsaktiviteter (Ødegård & Fladmoe, 2017). Spesielt i idretten finner man store ulikheter i unges deltakelse, og at disse reflekterer deres sosioøkonomiske status samt majoritets- og minoritetsbakgrunn, men også kulturorganisasjoner og andre aktiviteter preges av sosiale forskjeller blant de som deltar. Samfunnsrettede organisasjoner – som miljø- og dyrevern – har stor bredde i medlemsmassen, men også her er det ulikheter i sosioøkonomisk status (Ødegård & Fladmoe, 2017).

Til tross for at idretten synes å rekruttere bredt, viser Jacobsen mfl. (2021: 58–60) hvordan deltakelsen i idrettslag og kulturaktiviteter følger en tydelig sosial gradient, der unge fra familier med lav sosioøkonomisk status deltar sjeldnere enn de fra familier med høy sosioøkonomisk status. Det antydes også at det til en viss grad skjer en sosial sortering, der ulike ressurstyper kanaliserer ungdom inn i ulike typer fritidsaktiviteter. For kulturelle aktiviteter er det for eksempel kulturelle ressurser som øker deltakelsen, mens for idretten er det økonomiske ressurser i familien som fremmer deltakelse (Jacobsen mfl., 2021: 58–60). Betydningen av økonomiske ressurser for deltakelse i idrettslag ser dessuten ut til å være svakt økende (Jacobsen mfl., 2021: 42). For deltakelse i religiøse organisasjoner og fritidsklubber er det derimot få eller ingen sosioøkonomiske forskjeller.

Selv om ulikheten i deltakelse er synlig i flere typer organisasjoner, kan det være ulike mekanismer som forklarer dette. For eksempel kan barrierer for deltakelse i idrett ha sammenheng med kostnader, mens barrierer innenfor samfunnsrettede organisasjoner kan være sterkere knyttet til samfunnsengasjement blant familie og venner – og disse barrierene kan variere mellom ulike deler av landet. Mens mye av forskningen på barn og unges deltakelse har vært rettet mot individforklaringer, har faktorer på

organisasjonsnivået i mindre grad blitt belyst. I den begrensede litteraturen om organisasjonsnivået som foreligger på ulikhet i frivillig deltakelse, har blant annet Ødegård mfl. (2014) vist at ulikhet i deltakelse også handler om at strukturelle faktorer hindrer at svakt representerte grupper rekrutteres. For de unge kan det handle om barrierer som følge av kostnader, mens det for organisasjonene kan handle om knappe ressurser og manglende mangfoldskompetanse for å inkludere bredt. Forskningen på inkluderingsarbeid i frivillige organisasjoner har imidlertid vært begrenset, og vi vet lite om utviklingen i hvordan frivilligheten tenker og arbeider på dette området. For bedre å forstå hva det er som bidrar til – eller hindrer – inkludering av barn og unge i organiserte fritidsaktiviteter, er det derfor behov for forskning som undersøker inkluderingsarbeidet på organisasjonsnivået.

Mens søkelyset i vår empiriske analyse er rettet mot det lokale grasrotnivået, er det viktig å få frem at det er ulike forutsetninger og roller avhengig av hvilket organisasjonsnivå vi konsentrerer oss om. Innenfor idretten blir det for eksempel på sentralt nivå arbeidet mye med å lage retningslinjer, regler, veiledning, opplæring og så videre.⁴ På lokalt nivå er mye av oppmerksomheten rettet mot å iverksette konkrete tiltak. I den sammenheng skjer det også et «oversettelsesarbeid» fra det sentrale/nasjonale nivået til det lokale, for eksempel via idrettsråd, idrettslag og ned til klubbnivået for ulike idrettsgrener. Hvordan det arbeides med inkludering i organisasjonene lokalt, kan derfor ha sammenheng med innsatsen for inkludering i sentrale/nasjonale ledd av organisasjonen, men også med hvordan eventuelle retningslinjer forstås og implementeres i praksis på lokalplanet. Samtidig betyr ikke oppmerksomhet i mororganisasjonen at det arbeides aktivt med inkludering på lokalplanet, samtidig som fravær av konkrete lokale tiltak ikke nødvendigvis innebærer at det ikke foregår et arbeid nasjonalt.

Formål og problemstillinger

Formålet med denne rapporten er både å identifisere ulike barrierer for deltakelse og hvordan dette varierer mellom organisasjonstyper og geografiske områder på lokalnivået, og å undersøke hvordan organisasjonene jobber med å redusere barrierer for deltakelse. Mer konkret undersøker vi hvordan frivillige organisasjoner på ulike felt arbeider for å inkludere barn og unge i sine aktiviteter. Rapporten tar for seg følgende problemstillinger:

- Hvordan arbeider organisasjoner for å inkludere grupper som deltar lite, for eksempel barn og unge fra familier med lavinntektsutfordringer eller minoritetsbakgrunn?

---

⁴ Se f.eks. Norges Idrettsforbunds nettside om inkludering:
<https://www.idrettsforbundet.no/tema/inkludering/>

- Hvilke ressurser mobiliserer organisasjonene i inkluderingsarbeidet, og hvilke barrierer møter man?
- Hvilke lokale tiltak og ordninger kan bidra til inkludering i frivilligheten?

Rapporten er bygd opp på følgende måte: I kapittel 2 gir vi et kort sammendrag av relevant litteratur om barrierer og muligheter på organisasjonsnivået for frivillige organisasjoners arbeid med inkludering av barn og unge. I kapittel 3 redegjør vi for caseutvalg og datainnsamling. I kapittel 4, 5 og 6 presenterer vi funn fra analyse av intervjuer med representanter fra frivillige organisasjoner i de fire casekommunene. Til slutt, i kapittel 7, diskuterer og oppsummerer vi funnene i undersøkelsen.

Kapasitet og barrierer på organisasjonsnivået

I det følgende vil vi raskt gå gjennom relevant litteratur som kan si oss noe om spørsmålene vi undersøker i denne rapporten. Idrett er et av hovedområdene for frivillig deltakelse fra barn og unge, og mye av litteraturen som omhandler inkludering av denne gruppen, analyserer derfor empiri hentet fra idrett og sport.

Kapasitet og barrierer for deltakelse

Barrierer for deltakelse i frivillige organisasjoner kan finnes på ulike nivåer (Ødegård, Steen-Johnsen & Ravneberg, 2012a). På individnivået kan barrierene komme av begrensede eller utilstrekkelige økonomiske og menneskelige ressurser i familien til barna og de unge. Særlig for barn og unge med minoritetsbakgrunn kan det handle om språklige og kulturelle barrierer i form av manglende kjennskap til frivillighetstradisjonen i en norsk kontekst. På organisasjonsnivået handler det om forskjellige organisasjoners ressurser, kompetanse, kultur og legitimitet, mens systemnivået bringer inn betydningen av infrastruktur, demografi og bosetting, avstand mellom ulike grupper i lokalsamfunnet, og muligheter for samarbeid mellom relevante aktører (ibid.: 50).

Å bryte ned barrierer for deltakelse og inkludering kan i sin tur knyttes til styrking av ulike typer sosial kapital i form av sammenbindende, overskridende og lenkende sosial kapital (Putnam, 1995; Woolcock, 1998; Ødegård mfl., 2012a: 58–59). Sammenbindende (bonding) sosial kapital handler om nettverk og tillit mellom individer på grunnlag av felles kjennetegn som etnisitet, språk og ideologi. Brobyggende (bridging) sosial kapital bidrar til å knytte individer sammen på tvers av ulikhet og å skape nettverk som i større grad retter seg utover mot nye grupper og offentligheten. En tredje form er lenkende sosial kapital (linking social capital) som handler om nettverk og tillit mellom ulike samfunnsnivå: mellom grasrot og styringsnivået og mellom medborger og myndigheter (se Eimhjellen, Bentsen & Wollebæk, 2020: 6–8; Eimhjellen &

Ødegård, 2016: 19–21 for en utdypende diskusjon av «sosial kapital»-begrepene i et integreringsperspektiv).

Organisatorisk kapasitet

Siden vi i denne rapporten skal konsentrere oss om organisasjonsnivået, skal vi ta en nærmere kikk på litteratur som handler om kapasitet og barrierer for inkludering i organisasjoner. Studier som spesifikt har sett på organisasjonsnivået og hva som kan hindre eller fremme deltakelse fra marginaliserte grupper, har fremhevet følgende fire hovedfaktorer for positiv eller negativ påvirkning (Vandermeersch, Meganck, Seghers, Vos & Scheerder, 2017: 314): (1) den organisatoriske kapasiteten til foreningen eller klubben (Hall mfl., 2003), (2) organisasjonens ressursavhengighet, (3) foreningen eller klubbens sosiale sammensetning og (4) tilstedeværelse av konkurranse.

Organisatorisk kapasitet består generelt av mulighetene en organisasjon har til å trekke på ulike typer ressurser for å oppnå sine mandat og målsettinger (Doherty, Misener & Cuskelly, 2014: 125). Hall mfl. (2003) skiller mellom finansiell kapasitet, menneskelig ressurs-kapasitet og strukturell kapasitet. Finansiell kapasitet handler om organisasjoners muligheter til å skaffe inntekter og finansierte aktiviteter. Menneskelige ressurser omfatter betalte ansatte og frivillige og deres kompetanse, kunnskap, motivasjon og holdninger. Strukturell kapasitet omfatter relasjoner og nettverk, infrastruktur og prosesser, planlegging og utvikling (Hall mfl., 2003: 37). Forfatterne finner at finansiell kapasitet er den største utfordringen for frivillige organisasjoner, og at den videre har betydelig innvirkning på human og strukturell kapasitet (Hall mfl., 2003: 23–27; Hall mfl., 2004: 11). Tilnærmingen til Hall og kolleger er generell på tvers av ulike organisasjonstyper og kan ikke si noe om hvordan slike utfordringer varierer på tvers av felt eller organisasjonstyper.

Et viktig poeng i studien til Hall og kolleger (2003) er at spørsmålet om finansiell kapasitet ikke bare handler om «mer penger», men om «bedre penger». Forfatterne retter søkelyset mot skillet mellom mer kortsiktig prosjektfinansiering og mer langsiktig grunn- eller kjernefinansiering. Denne problemstillingen er også gjenkjennelig i norsk sammenheng, der mange organisasjoner legger vekt på at langsiktig finansiering er viktig for å sikre kontinuitet og drift. Samtidig gir prosjektfinansiering større fleksibilitet til å prøve ut lavterskeltilbud og andre tiltak, og gir også offentlige myndigheter større mulighet til å styre og føre kontroll med hvordan støtten blir brukt (Arnesen & Sivesind, 2017; Trætteberg, Eimhjellen, Ervik, Enjolras & Skiple, 2020).

I en norsk studie om rekruttering av barn og unge med minoritetsbakgrunn til frivillige organisasjoner i fire ulike etnisk heterogene lokalsamfunn fremheves følgende organisasjonsmessige barrierer som viktige: organisasjonskultur, organisasjonskapasitet og -ressurser, rollemodeller og ildsjeler, og tilgang til lokale nettverk. Studien fremhevet også at disse faktorene hang

sammen og bør sees i sammenheng (Ødegård mfl., 2012a). I lokale kontekster der for eksempel rekrutteringsgrunnlaget eller andre omgivelser endres, kan det være vanskelig å endre organisasjonskulturen:

«å endre organisasjonskultur- og praksis er krevende. Når ressursene er begrenset, blir det lett til at man driver arbeidet «slik man alltid har gjort det». Dette er ikke nødvendigvis ensbetydende med en organisatorisk endringsvegring, men for mange lokalforeninger har man mer enn nok med å gjennomføre den ordinære lagsdriften og opprettholde tilbudet» (Ødegård mfl., 2012: 91).

Dette kan igjen henge sammen med organisasjonskapasiteten der lagene eller klubbene mangler økonomiske ressurser og kompetanse for å utvikle organisasjonen til å møte nye behov gjennom å utvikle og drive adekvate tilbud. Utviklingsarbeid er tidkrevende og avhenger av ulike former for kompetanse som kan mangle internt i organisasjonen. Det kan gjelde kompetanse for å kunne gjennomføre en ny type aktivitet, pedagogisk kunnskap, nettverks- og kulturkompetanse for å mobilisere foreldregrupper samt formell kompetanse for å søke om ulike tilskudd for formålet. Endelig kan organisasjonskapasiteten også omhandle evnen og muligheten til å påvirke lokale politikk- og beslutningsprosesser (ibid.).

Gode rollemodeller og ildsjeler er sentrale for å bygge fungerende nettverk. Hvis slike nøkkelpersoner mangler, kan det ha uheldige konsekvenser for lagets evne til å rekruttere ledere og trenere fra miljøer som ikke er representert. Sagt med andre ord så kan dette representere en barriere for å bygge sosial kapital som er overskridende eller brobyggende. En siste faktor som trekkes frem, er tilgangen til lokale nettverk. Her er det viktig å drive aktiv nettverksbygging gjennom nøkkelpersoner i frivilligheten med flerkulturell og formell kompetanse. Lokal koordinering er en annen faktor som fremheves i studien til Ødegård mfl. (2012). Det gjelder både betydningen av en organisasjonsintern koordinator som kan drive nettverksbygging og oppfølging mot barn og voksne, og en lokalsamfunnskoordinator som kan arbeide på tvers av ulike frivillige og offentlige organisasjoner (ibid.: 93).

Sosial sammensetning og representasjon

Videre er den sosiale sammensetningen i organisasjonen viktig, særlig i hvilken grad marginaliserte/utsatte grupper er representert. I en amerikansk studie av fritidsaktiviteter og inkludering av etniske minoriteter identifiserer forfatterne flere aspekter ved dette: at det mangler en oppfattelse av at samfunnet er i endring med økt grad av forskjellighet, at minoriteter er lite representert i ledelse og drift av organisasjoner, at programansvar blir forskjøvet (det vil si at program ble avgrenset og spesialisert, rettet mot minoriteter og overlatt til minoritetsrepresentanter i organisasjonen å administrere og drive), at det

foreligger språkbarrierer. En siste barriere var fordommer og stereotypier mot etniske minoriteter blant enkelte i ledelse og medarbeidere i organisasjonen (Allison & Hibbler, 2004). Også i norske studier finner vi tilsvarende barrierer for minoritetsdeltakelse, for eksempel språkbarrierer, manglende representasjon i ledelsen av organisasjonen, og at minoriteter møter en fremmed norsk organisasjonskultur (Loga, 2011; Ødegård, 2010a). Også aspektet ved at omgivelsene er i endring, er fremhevet i studien til Ødegård: «Mens verden har forandret seg, drives klubben etter de samme prinsipper og metoder som den gjorde for 20 år siden» (ibid.: 79).

Et siste moment som Vandermeersch og kolleger (2017) trekker inn i studien sin, er den mulige motsetningen mellom konkurranseaspektet (i denne sammenheng innenfor idretten) og sosiale målsettinger som for eksempel inkludering. Her er utfordringen at konkurranseaspektet som den dominerende logikken vil kunne overkjøre inkluderingsmålsettingen og andre sosiale målsettinger. I en norsk casestudie av idrettsklubber oppsummerer Skille (2011) at så lenge konkurranse er idrettens hovedkonvensjon, er det vanskelig å realisere andre mål som «idrett for alle», «idrett for helse» og lignende visjoner, fordi konkurransebegrepet inneholder ulike prosesser som fremmer eliter, utvelgelse og eksklusjon. I en studie av svenske idrettsklubber finner forfatterne en heterogenitet i klubbene med hensyn til deres organisatoriske identitet og kjerneaktivitet (Stenling & Fahlén, 2016). Basert på empirien fra intervjuer med et representativt utvalg av organisasjoner klassifiserer de ti ulike typer klubber. Den mest typiske var den «idrettsutdannende klubben» (*The Sports Educating Club*), som utgjorde 123 av de i alt 218 intervjuene, det vil si 56 prosent av klubbene. Hovedmålsettingen for denne typen klubb var å forberede medlemmene på deltakelse i institusjonalisert konkurransedrevet idrett. Denne klubbtypen er ikke i særlig grad tilbøyelig til å iverksette politikk med ikke-sportslige sosiale målsettinger, for eksempel inkludering:

«[...] while Sports Educating Clubs most certainly create value beyond the sport itself, the implementation of non-sport aims are, arguably, not within the immediate horizon of what they can imagine doing» (Stenling & Fahlén, 2016: 880).

Denne kategorien av klubber er fremtredende også i andre skandinaviske land og kjennetegnes av å ha en introvert/lukket orientering (Ibsen & Seippel, 2010: 597).

Stenling & Fahlén (2016) finner imidlertid idrettsklubber i kategorien «sosial oppfostringsklubb» (social fostering club) som har barn og unge som målgruppe og en identitet der ansvar for sosiale mål er fremtredende, vil være åpne for å iverksette politiske mål. Eksempler på slike politiske mål kan være arbeid for å redusere ungdomskriminalitet eller fostre sosialt integrerte og demokratiske medborgere. Selv om organisasjoner innenfor denne kategorien

vil være åpne for sosial- og inkluderingspolitiske initiativ, utgjør de bare 6,5 prosent av klubbene i utvalget (ibid.: 879). De andre klubbkategoriene i undersøkelsen viser en tilsvarende heterogenitet med hensyn til organisasjonsmessig identitet og hvilke politiske tiltak de ulike organisasjonene kan tenkes å medvirke til (ibid.: 873–880). Innenfor studier av idrett i Norge finnes det flere eksempler på hvordan klubber og nærmiljø arbeider med «idrett for alle» og inkludering og hvorvidt og hvordan de lykkes (Bergsgard, 2016; Lidén, 2016; Loga, 2011; Solstad & Bakken, 2020; Ødegård, 2010a; Ødegård mfl., 2014; Ødegård mfl., 2012a).

Selv om idrett for barn og unge er del av «breddeidretten», så kan det likevel være spenninger mellom klubbens målsettinger som omhandler selve aktiviteten, og mål om inkludering. Et allment poeng utover idrettsfeltet er med andre ord at det innenfor ulike felt av frivillig virksomhet vil være til dels ulike organisasjoner med en identitet som i større eller mindre grad vil være forenlig med politiske målsettinger om å inkludere barn og unge i frivilligheten generelt og et søkelys på marginaliserte grupper av barn og unge spesielt.

I arbeidet til Vandermeerschen og kolleger (2017) som tar utgangspunkt i kapasitetsmodellen til Hall mfl. (2003), finner de at det ikke er ressursmangel, altså spørsmålet om kapasitet, som er avgjørende for å iverksette inkluderende tiltak rettet mot personer som befinner seg i fattigdom. Forfatterne trekker frem arbeid med kulturelle faktorer i form av bevisstgjøring og å rette oppmerksomhet mot fattigdom og sosial ulikhet i organisasjonen. De finner et skille mellom organisasjoner der noen klubber har dette sosiale perspektivet innvevd i organisasjonen med tilhørende tiltak for sosial inkludering, mens dette er et perifert perspektiv for andre klubber (ibid.: 330–331). Det er vanskelig å tolke dette som at kapasitet er uviktig. Samlet sett vil det være slik at kapasitet vil henge sammen med kultur, identitet og målsettinger i klubben: Uten kapasitet og kompetanse til å inkludere i form av økonomiske og menneskelige ressurser vil det være vanskelig å oppnå mål om inkludering, og omvendt: Om målet om inkludering av barn og unge er fremmed eller perifert for organisasjonen, hjelper det ikke å ha tilgjengelig kapasitet i organisasjonen.

Betydning av samspill mellom frivilligheten og det offentlige

I tillegg til organisatorisk kapasitet nevner Vandermeerschen og kolleger (2017) ressursavhengighetsteori der det å være avhengig av lokale kommunale eller andre myndigheters subsidier er en faktor som kan ha betydning for inkluderingsarbeid.

Økonomiske tilskudd er et viktig verktøy i det offentliges politikk overfor de frivillige organisasjonene (Lorentzen, 2010). Tilskuddsordninger kan brukes direkte av myndighetene for å finansiere prosjekter eller tiltak som har mål om inkludering, i regi av organisasjoner. På denne måten kan det offentlige bruke tilskudd til å finansiere aktiviteter som har som mål å øke deltakelsen fra grupper av barn og unge som er underrepresentert. En annen, mer indirekte

måte det kan skje på, er ved at statlige eller kommunale myndigheter stiller krav om inkluderingstiltak for at frivillige organisasjoner skal få støtte gjennom mer generelle tilskuddsordninger. Hensikten vil i dette tilfellet være å bygge strukturer og praksiser som kan bidra til økt inkludering.

Innretningen av støtteordninger kan ha både intenderte og uintenderte følger for organisasjonene. På den ene siden kan det bidra til at organisasjoner i større grad og mer eksplisitt prioriterer inkludering som del av sitt arbeid med barn og unge ved at de retter inn aktiviteten sin på nye måter for å sikre tilgang på tilskudd. Samtidig kan det også skape spenninger i organisasjonene ved at de må endre sine målsettinger og praksiser eller prioritere aktiviteter som de i utgangspunktet ikke anser som så sentrale.

Ved siden av økonomisk støtte kan det også foregå mer direkte samarbeid mellom frivillighet og stat eller kommune om inkluderingstiltak. Stadig flere kommuner har utarbeidet eller holder på å utarbeide egne frivillighetsmeldinger, der formålet er å klargjøre den lokale politikken og samspillet på dette området. Noen eksempler på samarbeid knyttet til inkludering av barn og unge i fritidsaktiviteter er utstyrssentraler og lokale ordninger for å dekke medlemskontingent for barn og unge fra familier med dårlig råd. Et annet eksempel er det statlig igangsatte forsøket med fritidskortordninger, som prøves ut i flere kommuner. Fritidskortet gir støtte som skal dekke utgifter til deltakelse i faste, organiserte fritidsaktiviteter for barn og unge mellom 6 og 18 år. Det omfatter imidlertid ikke kun økonomisk støtte til den enkelte, men også etablering av strukturer for samarbeid om og formidling av aktiviteter. I en pågående evaluering av fritidskortordningen fremheves betydningen av at denne ordningen og kommunenes eksisterende tiltak (for eksempel kostnader til utstyr, utstyrslåneordninger, tilgjengeliggjøring av lokaler og annen infrastruktur) og Fritidskortet utfyller hverandre gjensidig (Arnesen, Grødem, Ervik & Eimhjellen, 2021: 26–30).

Oppsummering

På organisasjonsnivået har denne litteraturgjennomgangen identifisert en rekke sentrale faktorer for de frivillige organisasjonenes evne til å inkludere barn og unge. De viktigste synes å være kapasitet (økonomisk, menneskelig og organisatorisk), kompetanse (på nettverk, kultur og forvaltning mv.), koordinering (internt i organisasjonen og for lokalsamfunnet), organisasjonskultur, identitet og målsettinger for organisasjonen. I tillegg fremheves betydningen av gode rollemodeller og ildsjeler.

Litteraturgjennomgangen har identifisert noen hovedfaktorer som vi vil forfølge i det videre empiriske arbeidet. De sentrale spørsmålene handler om kapasitet, ressursavhengighet, sosial sammensetning og kultur mv. Mens mye av litteraturen på området handler om studier av idrett, gir vår tilnærming empiri på tvers av ulike felt og muligheten til å analysere ovennevnte faktorer i et komparativt perspektiv: Hvilke fellestrekk og variasjoner finner vi mellom

feltene idrett, kultur, fritid, samfunn og livssyn når det gjelder å inkludere barn og unge i fritidsaktivitet? Og hvilke fellestrekk og variasjoner finner vi i hvordan organisasjonene i de ulike casekommunene arbeider med å inkludere barn og unge?

Sentrale føringer for det lokale inkluderingsarbeidet kan være en viktig forklaringsfaktor for hvorfor man finner ulik oppmerksomhet, ulike tiltak og ulike tilnærminger på lokalt nivå. Dette kan også knyttes til spørsmålet om organisasjonsmessig kapasitet, der det sentrale organisasjonsleddet for ulike organisasjoner har ulike muligheter til å bruke personell og økonomiske ressurser på å utvikle en politikk for inkludering. Samtidig er det viktig å presisere at det at det rettes mindre oppmerksomhet mot å inkludere barn og unge i nasjonalleddet, ikke nødvendigvis betyr at lokallagene i sin praktiske aktivitet mangler oppmerksomhet på inkluderingsarbeid.

Data og metode

Analysene i denne rapporten bygger på kvalitative studier av utvalgte organisasjoner, hovedsakelig gjennom intervjuer, men også tilgjengelig skriftlig informasjon hentet fra organisasjonenes nettsider. Utvalget av organisasjoner tar hensyn til bredde i aktiviteter og geografiske områder med ulik befolknings sammensetning.

Kommune- og organisasjonsutvalg

I utvalget av kommuner har vi lagt vekt på variasjon med hensyn til folketall og geografi. I tabellen nedenfor har vi samlet nøkkelinformasjon om de fire kommunene:

Tabell 1: Kommuneutvalg, nøkkelinformasjon

Kommune:	Alta	Bergen	Vennesla	Ål
Befolkning	20 802	283 763	14 837	4687
Geografi	Nord (Troms og Finnmark)	Vest (Vestland)	Sør (Agder)	Øst (Viken)
Kommunestørrelse*	Stor	Stor	Middels	Små
Sentralitet**	Nivå 4 (verdi 709)	Nivå 2 (verdi 895)	Nivå 4 (verdi 759)	Nivå 5 (verdi 651)
Andel barn og unge (0–17 år) i lavinntektsusholdninger	5,8 %	8,5 %	11 %	6,7 %
Andel av barn og unge som er med i en fritidsorganisasjon (ungdomsskoleelever)	59 %	71 %	60 %	67 %
Har formalisert frivillighetspolitikk	Nei	Ja	Nei	Nei

* Kommunestørrelse ifølge tidligere inndeling: Små kommuner: kommuner med 0–4999 innbyggere. Mellomstore kommuner: kommuner med 5000–19 999 innbyggere. Store kommuner: kommuner med minst 20 000 innbyggere

** Sentralitetsindeksen er basert på hvor mange arbeidsplasser og servicefunksjoner som kan nås innenfor en reisetid på 90 minutter basert på grunnkretser (om lag 13 500 slike) i kommunen, og varierer fra lavest sentralitet på nivå 6 (Utsira, 295) til høyest sentralitet på nivå 1 (Oslo, 1000).

Kilder: befolkning (per 2. kvartal 2020); (Statistisk sentralbyrå, 2020a), kommunestørrelse: (Langørgen, Løkken & Aaberge, 2015), sentralitet: (Statistisk sentralbyrå, 2020b), andel barn og unge (0–17 år) i lavinntektsusholdninger, andel barn og unge som er med i en fritidsorganisasjon (ungdomsskoleelever): (Folkehelseinstituttet, 2020).

Som vist i tabellen representerer de fire kommunene variasjon med hensyn til geografi, kommunestørrelse og sentralitet. Vi har også tatt med andelen barn og unge (0–17 år) i lavinntektshusholdninger og andel barn og unge (ungdomsskoleelever) som er med i en fritidsorganisasjon – to indikatorer hentet fra Folkehelseinstituttets oppvekstprofiler (Folkehelseinstituttet, 2020) som kan si noe om utfordringer med inkludering av barn og unge i fritidsaktiviteter i disse kommunene. I vårt kommuneutvalg har én av kommunene, Vennesla, klart høyere andel barn og unge som lever i lavinntekt (11 prosent), sammenlignet med landsgjennomsnittet på 9,3 prosent (Folkehelseinstituttet, 2020). De tre andre kommunene har på den annen side en signifikant lavere andel enn landsgjennomsnittet (henholdsvis 5,8 prosent, 6,7 prosent og 8,5 prosent). Imidlertid er bildet for Bergen mer sammensatt om vi ser på ulike bydeler. Her finner vi markert variasjon. I bydelen Årstad er andelen i lavinntektshusholdninger hele 20 prosent og signifikant høyere enn i landet som helhet (Folkehelseinstituttet, 2020). En annen god indikator – ikke bare for utfordringer, men også for måloppnåelse – kan være andelen barn og unge som er med i en organisert fritidsaktivitet. I kommuneutvalget ligger Alta og Vennesla signifikant lavere enn landsgjennomsnittet på 65 prosent når det gjelder deltakelse i fritidsorganisasjoner. Ål ligger på landsgjennomsnittet, mens Bergen ligger signifikant høyere enn dette. Andelen som er med i fritidsorganisasjoner i Årstad bydel, er på landsgjennomsnittet, ifølge oppvekstprofilen.

Vi har valgt ut organisasjoner med tanke på å få et utvalg som representerer ulike områder innenfor frivilligheten der barn og unge deltar. Det finnes mange ulike kategoriseringer av type av organisasjoner. For eksempel opererer Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU) med fire kategorier: kultur-, friluft- og fritidsorganisasjoner; livssynsbaserte organisasjoner; samfunnspolitiske organisasjoner; og student- og elevorganisasjoner (LNU, 2020). Ungdata har en annen inndeling og skiller mellom flere ulike typer fritidsaktiviteter: idrett; fritidsklubb/ungdomshus/ungdomsklubb; religiøs forening; kulturelle aktiviteter (herunder korps, kor, orkestre og kulturskole/musikkskole); og annen organisasjon, lag og forening (se rapport 1 fra dette prosjektet). Frivillig innsats-undersøkelsene skiller på sin side mellom i alt 15 ulike organisasjonstyper (Fladmoe, Sivesind & Arnesen, 2018: 13). Denne inndelingen bygger på ICNPO-typologien (The International Classification of Nonprofit Organizations) fra FNs Satellite Account on Nonprofit and Related Institutions and Volunteer Work (United Nations, 2018).⁵ Av de 15 organisasjonstypene er noen særlig relevante for barn og ungdoms deltakelse i frivillighet: idrett og sport; hobby, fritid, utendørs-

---

⁵ Også Frivillighetsregisteret bruker en tilsvarende inndeling (basert på ICNPO), men opererer med to unike hovedkategorier: barne- og ungdomsorganisasjoner og mangfold og inkludering, se <https://w2.brreg.no/frivillighetsregisteret/>

aktiviteter og sosiale foreninger; kunst og kultur, korps; religion og livssyn, inkludert Den norske kirke; internasjonal utveksling, nødhjelp, bistand og menneskerettighetsarbeid; og natur, miljø- og dyrevern og politiske parti (ungdomsparti).⁶

I denne undersøkelsen har vi måttet velge en mer grovmasket inndeling av organisasjoner gitt rammene i prosjektet, men likevel sørget for at vi fanger opp de mest sentrale organisasjonstypene for målgruppen. Sammenlignet med LNUs klassifisering ekskluderer vi student- og elevorganisasjoner, som ligger utenfor feltet for organiserte fritidsaktiviteter. Videre skiller vi mellom idrett, kultur og fritid som egne kategorier, der LNU har én samlekategori.

Gitt at vi retter søkelyset på frivillige organisasjoner, har vi, i motsetning til Ungdata-undersøkelsen, ikke inkludert fritidsklubber som en egen kategori siden disse hovedsakelig er offentlige og del av kommunal drift. Vi skiller mellom fem hovedtyper av organisasjoner: «fritid», «idrett», «kultur», «livssyn» og «samfunn». Det er ikke vanntette skott mellom de forskjellige kategoriene, og enkeltorganisasjoner kan ha aktiviteter som passer innenfor flere kategorier. For eksempel vil Røde Kors som organisasjon både kunne plasseres i kategorien samfunn og i kategorien fritid, avhengig av hvilke deler av tilbudene/aktivitetene til organisasjonen vi ser på. Målet for utvalget var å fange opp de fem feltene i hver av de fire kommunene.

Tabell 2. Kommune- og organisasjonsutvalg

Kommune	Organisasjonsfelt				
	Fritid	Idrett	Kultur	Livssyn*	Samfunn
Alta	X	X	X	X	X
Bergen	X	X	X	X	X
Vennesla	X	X	X	X	–
Ål	X	X	X	X	–

Note. Livssynsorganisasjonene inkluderer også religiøse foreninger.

Som vi ser av oversikten i tabell 2, lyktes vi i stor grad med dette, med unntak av kategorien samfunn (samfunnsrettede organisasjoner) i to av kommunene. Et mål for organisasjonsutvalget var å fange opp organisasjoner som representerte ulike hovedfelt innenfor frivilligheten. Aktivitetene som utøves innenfor disse feltene og organisasjonene, er et bredt utvalg med alt fra ulike idrettsaktiviteter (for eksempel turn, ski, håndball og fotball) til rollespill, speiding, korps, folkedans, fritidsklubbaktiviteter, miljøarbeid, allidrett, og tur- og friluftslivsaktiviteter. Det er også stor variasjon når det gjelder deltakere og

⁶ De øvrige organisasjonstypene er: «velforeninger, grendelag og nærmiljø», «borettslag og boligbyggelag», «utdanning, opplæring og forskning», «yrkes-, bransje- og fagforeninger», «helse, pleie og redningsarbeid», «sosiale tjenester og rusmiddelomsorg», «rettighets-, støtte- og avholdsarbeid» og «andre områder» (Fladmoe mfl., 2018: 13).

medlemmer for i de ulike organisasjonene og aktivitetene: fra mellom fem og ti for noen aktiviteter til flere hundre for idrettslagene.

Datainnsamling

Det ble gjennomført i alt 18 intervjuer i de fire kommunene i perioden november 2020 til februar 2021. Som beskrevet tidligere var målet å nå «grasrota» i inkluderingsarbeidet, det vil si i hovedsak de i organisasjonen med ansvar for aktivitet og som var i direkte kontakt med barn og unge – og deres foreldre der det var relevant. Vi har derfor intervjuet ledere og kontaktpersoner for de ulike aktivitetene. I ett tilfelle innenfor idrettsfeltet lyktes det ikke å få gjort avtaler med leder for en spesifikk idrettsgren, og vi valgte da å intervjuer leder (og nestleder) i idrettslaget. I noen tilfeller intervjuet vi en person i organisasjonen som hadde et spesielt ansvar for inkludering av barn og unge. Intervjuene reflekterer slik også at informantene har ulik inkluderingskompetanse.

Intervjumaterialet reflekterer en svært arbeidskrevende rekrutteringsprosess med manglende respons etter gjentatte purringer (e-post, SMS, telefon) og behov for å finne nye kandidater. Videre var noen felt særlig vanskelige å rekruttere fra. I vår sammenheng gjaldt dette særlig samfunnsrettede organisasjoner. Det endelige utvalget av organisasjoner gjenspeiler derfor ikke de vi primært sett forsøkte å nå, men ble utformet gjennom nye runder med rekruttering og intervjuer av nye kandidater. Og grunnet manglende respons og gitt tidsrammer og ressurser i prosjektet ble det imidlertid ikke mulig å få rekruttert de to resterende organisasjonene innenfor det samfunnsrettede området. Vanskene med rekruttering skyldes trolig en kombinasjon av koronasituasjonen med nedstengning og lite aktivitet, og for en del organisasjoner at tilgjengelig kontaktinformasjon ikke var oppdatert eller var uriktig. For eksempel opplevde vi at kommunens oversikter over organisasjoner også inneholdt lokallag som var nedlagt eller ikke hadde aktivitet, for eksempel ved at de bare drev med utleie av lokaler. Korrekt oppdatert informasjon på kommunens nettsider eller på andre måter er selvsagt avhengig av at organisasjonene har god kommunikasjon med kommunene og informerer om endringer når de oppstår.

I intervjuene benyttet vi en intervjuguide (se appendiks) som er strukturert rundt tre hovedtema: inkludering i organisasjonen (inkluderingsmålsettinger, barrierer og muligheter for inkludering), kommunens politikk (oppmerksomhet på inkludering og målsetting i Fritidserklæringen, barrierer for deltakelse i kommunen, forslag til tiltak i kommunen) og samarbeidsrelasjoner med ulike aktører (andre frivillige organisasjoner og sosiale entreprenører, kommunen og privat næringsliv). I tillegg ble den pågående pandemisituasjonen tatt opp med hensyn til hvilke konsekvenser den har hatt for aktivitet og inkludering av barn og unge. Intervjulengde varierte fra om lag 20 til 60 minutter, og gjennomsnittslengde var ca. 35 minutter. To av intervjuene ble av praktiske

grunner gjennomført som e-postsvar, det vil si at respondenten svarte direkte i spørsmålslisten og returnerte svar til forskerne. Alle ordinært gjennomførte intervju ble tatt opp på bånd eller lagret direkte i elektronisk fil ved bruk av Zoom. Disse intervjuene ble transkribert av ekstern assistent.

Analyse

Intervjumaterialet ble lagt inn i programmet Nvivo 12 for analyse. Nvivo er et dataprogram for analyse av en rekke ulike former for kvalitative data, herunder intervjumateriale (Jackson & Bazeley, 2019). Intervjuene ble kodet med en struktur som tilsvarte organiseringen av intervjuguiden, det vil si en enkel hierarkisk struktur, der de tre hovedtemaene danner et overordnet nivå, og temaene i de underliggende spørsmålene danner et underordnet nivå. Vi presenterer i stor grad funn og analyse i tråd med denne inndelingen, men koronasituasjon er presentert som et eget overordnet tema. Analysen ble gjort av de samme to forskerne som gjennomførte intervjuene. I første omgang ble intervjuene delt mellom de to slik at hver hadde hovedansvar for hver sin del av det kodede materialet. Funn og analyse ble skrevet ut separat for de to delene. I neste omgang gikk forskerne gjennom hverandres funn og foreslo endringer på grunnlag av gjennomgang av intervjumaterialet. Denne reviderte presentasjonen av funn og analyse ble så lest av en tredje forsker som ekstra kvalitets sikring.

Etikk og personvern

Vi har i prosjektet fulgt alminnelige etiske standarder for samfunnsforskning. Alle deltakere har fått informasjon om formålet med forskningen og hva deltakelse innebærer, hvordan vi behandler opplysningene som samles inn, herunder også informasjon om oppbevaring og sletting, og hvilke rettigheter man har som deltaker i et forskningsprosjekt. Prosjektet er meldt til og godkjent av personvernombudet for forskning, Norsk senter for forskningsdata (NSD).

Materialet er anonymisert i den grad dette er mulig. For å bevare anonymiteten til informantene oppgir vi i de tilfellene vi bruker sitater, ikke hvor de kommer fra (sted og organisasjonsnavn), men oppgir hvilket av de fem frivilligfeltene informanten tilhører, og bruker annen kontekstinformasjon dersom det er relevant.

Inkludering i organisasjonen: målgrupper, inkluderingsmålsettinger og opplevde målkonflikter

I dette og de to påfølgende kapitlene presenterer vi funn fra intervjuer med representanter fra de 18 frivillige organisasjonene som deltok i studien. Gjennom disse intervjuene ble informantene blant annet bedt om å fortelle litt om målgruppen for deres aktivitet, organisasjonens inkluderingsmålsettinger og deres opplevelse av mulige konflikter mellom målet om inkludering og organisasjonens andre formål. De neste avsnittene tar for seg funn fra intervjuet materialet knyttet til hvert av disse punktene.

Målgrupper

Organisasjonene i utvalget tilbød hovedsakelig aktivitet for barn og unge i skolealder (6–19 år). Én av organisasjonene tilbød imidlertid også aktivitet for de yngste barna (0–12 år), mens en annen organisasjon primært inkluderte unge voksne (25–30 år). Mange av organisasjonene – særlig innen kategoriene idrett, kultur og fritid – virket å være tett koblet mot en konkret aktivitet og rekrutterte barn og unge med interesse for denne konkrete aktiviteten: «Det skriftlige mål er aktivitet» (fritid). Andre organisasjoner i utvalget – særlig i kategoriene livssyn og samfunn – virket mindre låst til en bestemt aktivitet og involverte gjerne barna i aktivitetsvalg og utforming av tilbudet: «Vi som voksne tilrettelegger for barna, men det er egentlig ikke hva vi tenker er bra for barn, men det er hva barn tenker er bra for dem» (samfunn). Noen av disse organisasjonene har inkludering som sin hovedmålsetting og synes i større grad å rekruttere barn og unge som er sårbare, som kanskje ikke har en spesifikk interesse, eller som ønsker et tilbud der de får ta del i et bredt utvalg av aktiviteter.

Inkluderingsmålsettinger

I intervjuene ble informantene spurt om deres organisasjon har egne målsettinger som gjelder inkludering av barn og unge. Her varierte svarene

mellom organisasjoner i utvalget. Noen hadde konkrete skriftlige målsettinger om inkludering, andre organisasjoner fremhevet at de fokuserte på inkludering uten at dette nødvendigvis var skrevet ned, mens andre igjen vedgikk at dette var noe man trolig kunne fokusert enda mer på. Majoriteten av organisasjonene fremholdt imidlertid at inkludering var en naturlig del av deres arbeid. Organisasjonene med skriftlige målsettinger om inkludering av barn og unge påpekte imidlertid at slike målsettinger ikke nødvendigvis var offentliggjort, da man ønsket et ikke-stigmatiserende tilbud som var tilgjengelig for alle: «I tiltaksplanen vår og handlingsplanen vår er det veldig spesifikt, mens det vi legger ut når vi rekrutterer, er at det er for alle barn» (samfunn). Flere organisasjoner, særlig i kategoriene livssyn og samfunn, fremhever dessuten barnas medbestemmelse over aktivitetene som et aspekt ved inkludering: «Hele organisasjonen handler jo om at det skal være for barn, sånn at det skal jo være på barnas premisser. Det er de som i utgangspunktet skal si noe om hva de har lyst til å gjøre» (samfunn). Som en av informantene påpeker, kan også oppmøte på aktivitetene anses som et uttrykk for hvordan organisasjonene lyktes i inkluderingsarbeidet:

«Vi har ikke nedfelt skriftlige [målsettinger], men det er jo helt avgjørende at vi driver med det som ungene og ungdommene ønsker at vi bruker tid på, ellers går det jo ikke. Vi planlegger jo aktiviteten sammen. Det er en ganske enkel evaluering i forhold til oppmøtet, hvem som kommer [...], det som fungerer best, og det som ønskes er lavterskelaktiviteter» (livssyn).

I motsetning til flere av organisasjonene på livssyns- og samfunnsfeltet er kultur- og idrettsorganisasjonene tettere forbundet med en bestemt aktivitet – fotball, håndball eller lignende – som danner utgangspunkt for deres tilbud. Her var en av informantene tydelig på at organisasjonens mål ikke var inkludering i seg selv, men å bidra til aktivitet. Det ble likevel presisert at det var «ingen ambisjoner om toppidrett, men å få med de som ikke er med på annen aktivitet» (fritid). «Alle-med»-tankegangen og vektleggingen av å forebygge frafall var fremtredende i svarene som idrettsorganisasjonene ga om hvilke inkluderingsmålsettinger de hadde knyttet til barn og unge. Her fremhevet idrettsorganisasjonene at «målsettingen er flest mulig, lengst mulig» (idrett), «målsettingen er at alle skal med» (idrett), og at «alle som vil, skal få være med» (livssyn). Når idrettsorganisasjonene ble spurt om målsettinger knyttet til inkludering av barn og unge, var det også flere som fremhevet mål som kan relateres til antidiskrimineringsarbeid, eksempelvis: «Klubben er for alle innbyggerne, uansett sosial bakgrunn, legning, kjønn, rase, etc.» (idrett) og «en av organisasjonens hovedverdier er inkludering. I kommunikasjonsplanen står det at inkluderingen skal omfatte sosioøkonomisk, ulik legning, ulik kulturbakgrunn» (idrett).

Ikke alle organisasjonene hadde spesifikke inkluderingsmålsettinger. En representant vedgikk at vektleggingen av inkludering var mindre fremtredende, blant annet fordi organisasjonen var populær blant barn og unge i nærområdet, hadde begrenset kapasitet og opererte med venteliste:

«Vi har ingen målsetting på det, nei. [...] grunnen er kanskje at vi ikke har vært bevisste, men i vedtektene heter det jo at vi er åpne for alle, det er vi jo, det er det vi tenker, og det betyr at de som er først i køen, er først i køen. Vi opererer med ventelister, ganske lang venteliste, og da er det konsekvent førstemann» (fritid).

En annen organisasjon var tydelig på at de ikke hadde noen inkluderingsmålsetting rettet mot barn og unge, da hovedmålet var tilrettelegging for at eksisterende medlemmer som var eldre (25–30 år) kunne dyrke sin fritidsinteresse. Denne organisasjonen ble av representanten selv omtalt som relativt uformell – nærmest en vennegjeng som hadde organiserte møtetider for felles fritidsaktivitet. Representanten vektla imidlertid at klubben var definert som en barne- og ungdomsorganisasjon, og at de dermed fikk bruke kommunale rom kostnadsfritt. Som en konsekvens av dette følte representanten en viss plikt til å yte et tilbud til barn og unge, og man forsøkte derfor å tilrettelegge aktivitet for barn og unge som aktivt oppsøkte organisasjonen og ønsket å delta: «Vi er ikke så proaktive som vi er reaktive, men vi skal i hvert fall ta imot folk, det er ideen» (fritid).

Målkonflikter

Informantene ble også spurt om de opplevde spenninger mellom målet om inkludering og målet om å fremme organisasjonens andre formål. Noen av informantene fortalte imidlertid at de ikke opplevde noen målkonflikter i sin organisasjon. En av kulturorganisasjonene fortalte at deres medlemmer gjerne holdt oppvisninger etter forespørsel fra næringslivsaktører i lokalmiljøet, uten at vedkommende opplevde at dette innebar at organisasjonen var prestasjonsorientert på en måte som sto i kontrast til vektleggingen av inkludering:

«Det har ikke vært noe problem med det. Alle på den eldste gruppen har fått sjansen til å ... Det er en del etterspørsler fra hoteller og slike ting, at de vil ha ungdommer til å opptre, og da har man fått spredt det utover alle de eldste, slik at alle får tjent seg noen kroner da. Det er en del som har hatt det som bierverv» (kultur).

En annen informant var opptatt av behovet for å inkludere alle for å kunne stille et lag (idrett), mens en tredje informant påpekte følgende:

«Mye av det vi gjør, går nettopp på inkludering. Jeg tror vi kanskje opplever av og til at man kan komme for kort, at vi ikke har tatt [med] alle som vi skulle tatt med, fordi de faller utenfor på grunn av alder eller andre ting. Hvis det er grupper vi absolutt ikke kan tilrettelegge for, så har vi gjerne tatt kontakt med andre organisasjoner for å høre om de har aktivitet for den målgruppen» (samfunn).

Som sitatet over illustrerer, finnes det noen organisasjoner (for eksempel på samfunnsfeltet) som har inkludering som hovedmål, og disse vil således skjermes fra målkonflikter som kan oppstå i organisasjoner som i større grad tar utgangspunkt i et spesifikt livssyn (livssynsorganisasjoner), eller kjennetegnes av å være rettet mot bestemte aktiviteter og krav til dugnadsarbeid (for eksempel idretts- og kulturorganisasjoner).

Flere organisasjonsrepresentanter beskrev imidlertid ulike aspekter ved organisasjonens virksomhet som kunne være krevende å forene med en bred tilnærming til inkludering, eksempelvis (1) konkurranse- og prestasjonsorientering, (2) rollen som religions- og livssynsorganisasjon og (3) krav om deltakelse i frivillig arbeid og dugnadsvirksomhet.

Konkurranse og prestasjon

Vektleggingen av konkurranse og prestasjon er kanskje særlig egnet til å skape målkonflikter for organisasjoner på idretts- og kulturfeltet (fotball, musikk, dans m.m.). To av idrettsorganisasjonene fremhevet at dette var en aktuell målkonflikt, men det ble her påpekt at det kanskje gjerne er trenernes – snarere enn klubbens – tilnærming til aktiviteten som utfordrer inkluderingstankegangen:

«Det gjelder jo kanskje i all breddeidrett at man opplever at man har trenere som har ambisjoner om noe litt annet enn det klubben har ambisjoner om. Det er jo det å på en måte klare å gi ut verdiene til klubben når vi er såpass stor. Det kan være litt krevende. Vi ser at mange har lagt ambisjonsnivået sitt på et helt annet nivå enn det klubben ønsker da. Vi har en egen trenerveileder i barnegruppen, og vi har også interne trenerkurs som vi tilstreber at alle trenerne våre skal ha da» (idrett).

Andre idrettsorganisasjoner problematiserer i mindre grad forholdet mellom konkurranse og inkludering:

«Jeg har ikke merket noe av det, for å si det sånn. Vi er en veldig breddeklubb, så vi vil alltid prøve så godt vi kan å få med alle. Vi må ha med alle for å få til et lag i år. Jeg synes ikke det er noe konflikt der egentlig» (idrett).

Samtidig vedgår informanten at spenningsforholdet mellom inkludering og konkurranse nok øker med alderen og slik sett kan gjøre det mer krevende å lykkes med å inkludere barn og unge med liten idrettserfaring på laget etter

hvert som de blir eldre:

«Det er klart at når man blir litt eldre, 13–14 år, da blir gapet veldig stort mellom de som har trent i fem år, og de som kommer inn, for eksempel. Så kanskje det kan være en utfordring med å holde laget. Der kan det kanskje være en liten konflikt, når du kommer til et visst nivå» (idrett).

Rollen som religions- og livssynsorganisasjon

Et eksempel på en annen mulig målkonflikt lå i noen av organisasjonenes rolle som religions- og livssynsorganisasjon. Flere av organisasjonene var koblet til, eller assosiert med, Den norske kirke:

«Vi svinger innom [kirken] en gang iblant. Det er egentlig et poeng også, at det ikke er så veldig sterkt fokus på det, fordi for veldig mange tenker jeg det egentlig er bedre å gjøre noe hyggelig enn å gjennomgå noe forkynnelse. Vi fokuserer mer på omsorg og deltakelse» (livssyn).

Flere av religions- og livssynsorganisasjonene fremhevet at inkluderingsarbeidet harmonerte med det kristne grunnlaget de baserte seg på: «Vi er en kirke og ønsker egentlig å fortelle om evangeliet, formidle det, ikke nødvendigvis i ord, men at det er en viktig bakgrunn for hvorfor vi gjør det vi gjør» (livssyn). Spenningen behøver således ikke være mellom inkludering og organisasjonens mål som sådan, men snarere hvordan man lykkes med bred inkludering av ungdom med ulik kulturell og religiøs bakgrunn i en kristen organisasjon:

«Når man driver et åpent tilbud, er det klart at det er en utfordring med mange forskjellige grupper, å inkludere dem i samme fellesskap, sant. [...] Vi har hatt et muslimsk miljø som har vært her en god del, og det har aldri vært noen som har sagt noe til oss om at de ikke vil synge for maten, aldri sånne reaksjoner. Men jeg kan jo ikke si at det aldri skaper en viss avstand. Vi er jo i et kirkebygg, så jeg tror de fleste har litt en forventning om at dette er liksom litt kristent, men det er veldig viktig for oss å være åpne for de som har lyst til å være her. Men det er en spenning i akkurat det der da» (livssyn).

En annen organisasjon viser til at de har forsøkt å gjøre noen grep for i større grad å lykkes med å tilpasse fritidstilbudet i tråd med endringer i målgruppen:

«Før innvandringsstrømmen var det andakter hver dag. Vi ba for maten og sånt. Det er ting som faller bort når muslimer kommer inn og sånt. Utover det så opplevde vi ikke problemer, sånn sett, med at vi er en kristen organisasjon, når de bare ble fortalt hva vi gjorde» (livssyn).

En av organisasjonene fremhevet også viktigheten av ikke å overdrive utfordringene med bred inkludering til en kristen organisasjon:

«Når vi har folk med en helt annen bakgrunn, opplever jeg at det er ikke noe der på som problematisk [at vi er en kirke], og de fortsetter å komme. Jeg tror vi kan overdrive den betydningen og [...] Jeg tror faktisk at noen av de familiene tenker at hvis ungdommene deres går i kirken, så er det en positiv ting, fordi der er det trygt, alkoholfritt, de tror på Gud der. Det tror jeg kanskje noen muslimer tenker. Så er de nok redd for konvertering. Det er jo noen som kanskje tenker at man ikke bør gå for mye der. Men jeg tror det noen ganger ikke er noe negativt da» (livssyn).

Krav til dugnadsinnsats

En tredje viktig målkonflikt som flere organisasjoner fremhevet, lå i ønsket om å inkludere bredt blant barn og unge, samtidig som flere av organisasjonene utelukkende ble driftet av frivillige og var avhengige av frivillig dugnadsinnsats (særlig fra foreldre) for å fungere:

«Hvis du skal ha en enorm sosial inkludering, så kan jo det ta masse arbeid, da, som trekker fra den andre delen av å drive [aktiviteten]. Alt er jo basert på frivillighet. Dette blir jo bare mine egne tanker. Men jeg har jo tenkt at hvis det blir mange du skal inkludere – du skal jo klare å ta vare på dem på en god måte. Det er jo ikke sikkert at alle dem vil kunne klare å bidra i like stor grad, altså foreldre. For det er jo basert på at foreldre skal bidra. Satt på spissen, da, hvis halve [gruppen] var lavinntektsfamilier og folk som har dårlig språk, så er det ikke sikkert de hadde klart å bidra like mye i dugnadsarbeid» (kultur).

Informanten fremhever at det kan være krevende for noen foreldre å bidra nok, ikke nødvendigvis fordi foreldrene ikke finner det bryet verdt, men på grunn av de mange barrierene som hindrer foreldreinvolvering, slik som språk, kulturforståelse, økonomiske, sosiale og helsemessige ressurser m.m. Dette kan skape utfordringer i organisasjoner som baserer seg på stor grad av foreldreinnsats og dugnadsarbeid.

Sett under ett varierte det hvor opptatt organisasjonene var av å inkludere de mer sårbare barna og ungdommene i deres fritidstilbud. Flere av informantene kunne fortelle om konflikter mellom organisasjonenes andre formål og inkluderingsmålsettinger, og slike spenninger var særlig uttalt blant organisasjonene som rettet seg mot konkurranse og prestasjon, og organisasjoner som satte krav til foreldrenes dugnadsinnsats. Informantene som var mest inkluderingsbevisste og aktive i inkluderingsarbeidet, syntes også å være mer bevisst på målkonflikter relatert til inkludering. Målkonflikter ble i mindre grad tatt opp av organisasjonsrepresentanter som fremsto som mindre «inkluderingsbevisste». Unntaket var organisasjonene som hadde inkludering av barn og unge som sitt hovedmål, og derfor naturlig nok opplevde liten grad av målkonflikt.

Barrierer og virkemidler i organisasjonenes inkluderingsarbeid

I dette kapittelet presenterer vi funn fra intervjuundersøkelsen om organisasjonsrepresentantenes opplevelse av barrierer for barn og unges aktivitetsdeltakelse, samt deres beskrivelse av organisasjonens ulike virkemidler for å bidra til bedre inkludering av denne gruppen.

Informantene trakk frem ulike barrierer for barns deltakelse i fritidsaktivitet i deres organisasjoner. De pekte både på aspekter knyttet til barna og deres familier, som (1) familieøkonomi, kontingenter og krav til utstyr, (2) kultur og religion, (3) foreldreinteresse og involvering, samt aspekter ved organisasjonen som (4) konkurranse- og prestasjonsorientering, (5) leder- og banekapasitet, (6) religionstilknytning og (7) konkurranse med andre organiserte fritidstilbud. Informantene beskrev også tiltak som deres organisasjon iverksatte for å bryte ned noen av disse barrierene og bidra til å inkludere flere barn og unge i deres organisasjon. De neste avsnittene tar for seg ulike barrierer og virkemidler nevnt av informantene i denne studien knyttet til hvert av disse temaene.

Familieøkonomi, kontingenter og utstyr

Noe av det første som kommer frem i intervjuene når vi snakker om inkludering, er betydningen av familieøkonomi og organisasjonenes innsats for å holde kontingentsatser nede. Flere av organisasjonene fremhever lav kontingent som et viktig virkemiddel i arbeidet for at barn og unge skal ha mulighet til å delta, uavhengig av familieøkonomi.

En organisasjon som tok 100 kr i årsavgift, fortalte imidlertid at «i praksis er det mer, fordi forbund og krets legger på ting, de har sine gebyr, så det foreldrene får, er jo kanskje rundt 700 kroner [...] vi opplever at andre kan ha dobbelt så mye fordi de tar inn mer for gruppemedlemsskapet» (fritid). Dette illustrerer at kostnaden ved å delta ofte omfatter mer enn kontingenten til den enkelte fritidsorganisasjonen. Noen av organisasjonene – gjerne organisasjoner

på livssyns- og samfunnsfeltet – fortalte at deres tilbud til barn og unge var helt kostnadsfrie, og at de gjerne tilbyr mat i tilknytning til aktivitetstilbudet:

«Alle arrangementene vi har, er gratis. Før hadde vi salg av brus, men ikke lenger. Vi har som regel også gratis matservering, så her er det helt lavterskel. Vi åpner sånn at ungene kan komme rett fra skolen til oss, på vei hjem liksom, og få seg en matbit etter skolen. Noen ganger tilbyr vi bare sånn knekkebrød og smøreost, men som regel serverer vi varmmat. De unge går litt sånn på veggen hvis de ikke får noe mat, det har vi jo erfart, så de trenger en eller annen mat» (livssyn).

«[Aktiviteten] er helt gratis, alle skal stille på like premisser. Vi fikser mat, utstyr, alt. Vi sier til barna ‘bare kom som du er’, sant. Hvis vi for eksempel skal noe i byen, selv om personen har foreldre med bil, så sier vi ‘nei, alle må på [skolenavn] så skal vi ta bussen sammen’. Det skal være likt for alle. Og ‘nei, vi trenger ikke ta med mat, vi har mat på [aktiviteten]’. Når vi skal på leir, er det ‘nei, vi skal ikke ta med penger, vi kjøper inn godt til alle’. Foreldrene skal ha en forståelse for dette. Så sier vi jo at vi får støtte fra andre fordi vi skal ha aktivitet for barn. Det er jo lett for dem å akseptere da, når jeg sier at folk har donert til [organisasjonen]. Vi er veldig opptatt av at alle barn skal stille [på] like premisser, da» (samfunn).

De fleste organisasjonene på idretts-, kultur- og fritidsfeltet opererer imidlertid med en form for aktivitetskontingent. Flere av organisasjonene forteller likevel at de ikke praktiserer dette særlig strengt:

«Per i dag vet jeg i hvert fall om én-to som har slitt med å betale kontingenten. Det har vi sett [gjennom] fingrene på, vi har ikke presset på for å få inn kontingenten. Jeg vet at det har skjedd tidligere også. Det blir jo en slags inkludering der på den måten» (kultur).

En annen organisasjon forteller at tiltakene for inkludering hovedsakelig handler om å holde deltakeravgiften nede samtidig som de legger til rette for at barn og unge får mulighet til å prøve ut aktiviteten over en periode før de bestemmer seg om de vil melde seg inn:

«Det skal ikke være noe stor omkostning å være hos oss, de får komme uten å betale for å kjenne hvorvidt de føler seg hjemme, om de har lyst til å være der. Det er ikke slik at de må betale med en gang, de får være der og se om de synes det var noe, før vi prater om betaling» (kultur).

En tredje organisasjon forteller at familier som ikke klarer å betale kontingenten, har hatt en avtale om å kompensere for dette i form av dugnadsarbeid: «når det gjelder betaling, har vi hatt avtale med noen, for eksempel jobbe litt mer dugnad for å slippe avgifter» (idrett).

Til tross for at mange organisasjoner ikke hadde spesielle rekrutteringstiltak rettet mot sårbare barn og unge, viser intervju materialet at de fleste organisasjonene anså kostnadsnivået for å være et viktig virkemiddel i det frafallsforebyggende arbeidet, og mange utviste også et visst skjønn når det gjelder innbetaling av kontingent:

«Det er ingen barn som blir sendt hjem hvis de ikke har betalt kontingenten sin, for eksempel. Vi forsøker å fange opp de som kanskje har problemer med å betale eller lar være å sende barna sine fordi de er redde for å få en regning. Men vi har ikke noe sånn direkte rekruttering inn i de miljøene, de får den lappen i sekken på linje med alle andre» (idrett).

Flere organisasjoner forteller også om ulike former for støtteordninger, noen fra egen organisasjon og noen fra kommunen. Midler fra egen organisasjon kunne dreie seg om «driftsmidler» til gjennomføring av gratisaktiviteter eller et deltakerfond der deltakerne kan søke om å få dekket ulike former for aktivitetsutgifter:

«[Klubben] bidrar økonomisk for at barn fra lavinntektsfamilier skal ha mulighet til å være med i klubben med støtte til medlemskontingent, treningsavgift, deltakelse på turneringer, bidra med nødvendig utstyr osv. Men dette er tiltak som klubben gjør på en mest mulig diskret måte for å skjerme de berørte» (idrett).

«Og så har vi et deltakerfond, så når det kommer opp spørsmål om arrangementer som koster penger, informerer man om at man kan søke, så får man det dekket av deltakerfondet. De gangene det har vært en problemstilling, har vi bare betalt og søkt deltakerfondet etterpå [...] Men vi prøver å holde alt på lave kostnader» (livssyn).

«Vi har jo gode støtteordninger som gjør at vi faktisk kan tilby aktiviteter som de ikke trenger å betale noe for. For eksempel kan vi dra en gang i året på bowlinghallen» (fritid).

Noen organisasjoner forteller også at de baserer større eller mindre deler av driften sin på donasjoner fra privatpersoner. Flere organisasjoner benytter seg av støtteordninger i kommunen, for eksempel kontingentkassen som kan dekke kontingentutgifter, gratisplasser til barn med aktivitetskort eller en form for spleiseordning mellom organisasjonen og kommunen der kommunen dekker deltakeravgiften de to første årene før organisasjonen deretter selv koster medlemskapet:

«I høst skrev jeg på sanne flyers at vi har ti plasser til dem med aktivitetskort. Da fikk vi en som meldte seg på som hadde aktivitetskortet, og hun var minoritetsspråklig [...] Nå fikk vi nettopp mail fra kommunen [...] Jeg tror vi fikk 20 000 for å dekke kontingenten for opptil fem aspiranter i ett år. Men vi

har bare klart å rekruttere én person, så vi jobber videre med hvordan vi skal rekruttere» (kultur).

Sitatet over illustrerer en utfordring mange av organisasjonene hadde til felles: Det er vanskelig å vite hvem som har behov for disse plassene, og hvordan man skal lykkes med målrettet rekruttering av sårbare barn og unge: «Vi vet jo ikke hvem i området her som er lavinntektsfamilier» (kultur). En informant fortalte at deres organisasjon ønsket å rekruttere barn fra lavinntektsfamilier mer målrettet, men opplevde utfordringer med å nå ut:

«Vi vet ikke helt hvordan vi skal gjøre det. Det står litt på det. Jeg har prøvd å spørre kommunen, men de har ikke noe spesielt system for at man kunne nå inn. Det er en kommunikasjon vi skal prøve å ta litt videre og prøve å nøste opp i, for jeg vet for eksempel at barnevernet har en del barn de ønsker skal på fritidsaktiviteter. Men jeg vet ikke om det er noe taushetsplikt eller noe. Kanskje man kan spille det inn til barnevernet så kan de spille det videre. Det er jo kanskje en arena man kan prøve på. Men jeg tror man må nå ut til noen spesifikke som kan videreformidle det til de aktuelle, mer enn en generell orientering» (kultur).

Det er imidlertid tydelig at utfordringen med å indentifisere sårbare barn og unge ikke bare oppstår i rekrutteringsarbeidet, men også i inkludering av barn som allerede deltar. En informant fremhevet eksempelvis at det kan være utfordrende for en trener å indentifisere hvem som velger å ikke bli med på en reise cup på grunn av kostnadene dette medfører: «Det er jo få som egentlig sier at de ikke blir med på grunn av pengene, men at de sier at de ikke vil, eller at det ikke passer. Det er vel de utfordringene jeg tror trenerne står i da» (idrett). Ofte er organisasjonene derfor helt avhengige av at foreldre tar kontakt og ber om hjelp når de ikke har råd til å betale for barnas aktivitetsdeltakelse: «Den terskelen opplever jeg som vanskelig, å ringe og si at barnet ikke har råd til å spille» (idrett). Én organisasjon virket imidlertid å lykkes godt med å nå ut til sårbare barn og unge og å inkludere disse i aktivitet. Denne organisasjonen hadde som hovedmål å arbeide med inkludering av barn og unge i fritidsaktivitet. Gjennom et kostnadsfritt tilbud og oppmerksomhet på at alle barn skal ha like muligheter for deltakelse, forsvinner også behovet for å indentifisere de sårbare deltakerne. Ifølge informanten ble tilnærmingen til rekruttering av barn og unge hvert år basert på levekårsundersøkelsen i kommunen:

«Vi bruker aktivt levekårsundersøkelser for å koordinere innsatsen vår. Vi skal være et supplement; vi skal indentifisere behovene, forebygge og lindre utfordringene for samfunnet. Det er måten vi jobber på – aktivt bruker kartlegging fra kommunen og viktige personer på skolen [...]. Når vi er ute og rekrutterer, sier vi at dette er for alle barn, når vi legger ut lappene på skolen. Noe annet kan oppleves som stigmatiserende. Vi leverer lapper, så vi vet at de som har aktiviteter, faller av da, og de som trenger en aktivitet, dukker opp [...].

Så når vi leverer ut planene til klassene, er barna sånn 'åå så fin, jeg vil komme, åh jeg har fotball'. Det blir sånn naturlig seleksjon da. Det er veldig viktig for oss å ha en god blanding, for det betyr at aktiviteten blir mindre stigmatiserende. Kjernegruppen vi trenger her, blir stående, fordi de har veldig behov for denne aktiviteten» (samfunn).

En slik tilnærming synes å fungere godt for denne organisasjonen. Når det er sagt, kan denne tilnærmingen trolig ikke løse utfordringene med rekruttering av sårbare barn og unge til mer aktivitetsfokuserede organisasjoner innenfor for eksempel idretts-, kultur- og fritidsfeltet.

Utover fastsatte kontingentsatser innebærer deltakelse i de ulike aktivitetene også i varierende grad et krav til utstyr. I noen av organisasjonene omtaler man utstyrskravet som minimalt eller ikke-eksisterende, alt fra «kom som du er» (samfunn) til et behov for klær som holder barna varme når de er ute: «det er ikke en dyr aktivitet. Så er man jo ute med skolen eller barnehagen uansett» (kultur). Andre organisasjonsrepresentanter uttrykte en større forventning til medbrakt utstyr. En av informantene kunne fortelle at det var «veldig mye ymse utstyr» (fritid), men organisasjonen hadde likevel ikke valgt å fronte den lokale utstyrssentralen:

«Vi har liksom ikke frontet det. Vi har bare sagt at hvis du ikke har [utstyr], så betyr det at du aldri [driver med aktiviteten] ellers, og da mener jeg at det blir litt for ... Å sende dem på trening faktisk. Jeg mener, da bør du hvert fall ha [utstyr], for hvis du kommer der uten å ha [drevet med aktiviteten], da er det vanskelig» (fritid).

I dette tilfellet dreide det seg om relativt dyrt utstyr, der tilgang på utstyr kan tenkes å representere en reell barriere for inkludering av barn og unge fra familier med svak økonomi. De fleste organisasjonene kunne imidlertid fortelle om mindre utstyrskrav, og noen organisasjoner vektla også muligheten for å låne utstyr, og trakk frem at ikke alt utstyr var nødvendig, og at trenere gjerne har noe utstyr liggende som kan overtas av de barna som har behov for det:

«Selv om vi sier at du kan møte i de skoene du har, så er det nok mange som føler på et press om å ha riktig utstyr for å komme på trening. Så jeg ser jo at mange barn bruker [lag]drakten, som man egentlig bare skal bruke på kamp, den bruker de på trening òg. Det har vi sagt er helt greit, også kjøper vi heller nye hvis de blir veldig slitt da [...] Trenerne er jo veldig smarte der, de klarer alltid å hoste opp noe [utstyr], kjenner alltid noen som har noe liggende osv. Stort sett løser det seg veldig greit. Og så har vi sagt at vi alltid har noe [utstyr] som vi kan dele ut» (idrett).

Kultur og religion

Den enkelte families kultur og religionstilknytning representerer ifølge informantene en sentral barriere i inkluderingsarbeidet, særlig når det gjelder å inkludere sårbare barn og unge i fritidsaktivitet. Det var også relativt stor forskjell på hvilke ressurser de ulike organisasjonene brukte for å inkludere barn på tvers av ulik kultur og religion. Flere fremhevet at arbeidet med å inkludere på tvers av kultur og religion var krevende – særlig å inkludere minoritetsjenter: «Å rekruttere jenter fra minoritetsbakgrunner spesielt har vist seg å være ekstra krevende, samt å beholde dem, og spesielt å holde dem over til ungdom» (idrett). Virkemidlene som mange av idrettsorganisasjonene fremhever, er sjelden rettet mot utfordringene knyttet til kultur og religion. Det kan være flere årsaker til dette, blant annet begrenset kapasitet og kompetanse knyttet til inkluderingsarbeid i organisasjoner som hovedsakelig driftes gjennom frivillighet og dugnadsarbeid. En informant fra en av organisasjonene på samfunnsfeltet, der organisasjonens hovedmål var å inkludere flere barn og unge i fritidsaktivitet, beskriver imidlertid hvordan de arbeider «med holdninger, foreldre, og forteller hvor viktig det er for jentene å også være aktive» (Samfunn). Dette skjer ifølge informanten i form av «baby steps»:

«Jeg husker første gang jeg hadde en somalisk jente på hyttetur, det var sånn 'yes!'. Da hadde vi jobbet lenge med dem da. Med en gang vi har fått én, er det lettere å få flere. Men den dialogen tar tid. Det var en leir som var blandet av begge kjønn, og vi skulle bade sammen og så videre, gjøre ting som er skummelt for mange foreldre. Men vi hadde jobbet lenge for å få den tilliten. Vi fortalte hvordan det skal være, vi har språk, om det er noe, bare ring. Vi prøvde å lage den tryggheten da, som gjør at det skal være trygt å slippe barna» (samfunn).

Informanten påpekte også at utfordringen med inkludering ikke stopper når man har rekruttert barna inn i aktiviteten, men at man må fortsette å jobbe: «Jeg tror det er der mange organisasjoner faller ut, da. De får rekruttert, men så faller de ut, og så lurer de på hva som skjer» (samfunn). Intervjuet med denne informanten tegner et bilde av en organisasjon som jobber aktivt og langsiktig med ulike tiltak for å trygge foreldre og bidra til å bryte ned kulturelle og livssynsrelaterte barrierer for barn og unges deltakelse i fritidsaktivitet.

Foreldreinteresse og involvering

Blant de individuelle faktorene hos barna og deres familier fremhever informantene også at foreldres manglende interesse for og involvering i barnas aktivitet er en viktig barriere for inkludering av flere barn og unge i fritidsaktivitet. Informantene nevner behovet for at foreldre legger til rette for at barna kommer seg til og fra aktivitet, at de er en pådriver og sikrer at barna øver mellom samlingene (eksempelvis kulturaktiviteter), og at foreldrene bidrar med det nødvendige dugnadsarbeidet som kreves for at aktivitetene skal gå

rundt: «Jeg tror også en del foreldre står i veien for at ungen skal begynne i [aktiviteten], fordi de tror det er så mye arbeid» (kultur). En informant var også av den oppfatning at noen foreldre «ikke gidder å følge ungene sine som de bør» (fritid), mens en annen informant er opptatt av at mange kan ha et feilaktig inntrykk av hvor arbeidskrevende det er for foreldre å involvere seg i barnas fritidsaktivitet. Én av informantene er imidlertid tydelig på at det finnes barn som starter i fritidsaktivitet, men faller fra, og at foreldrenes overskudd til å følge opp barna i aktiviteten kan medvirke til slikt frafall:

«De fleste barna kommer kanskje rundt 3.–4. klasse, og da har de gjerne begynt i en annen aktivitet og falt ut. Da pleier vi å spørre hvorfor da, så forteller de, de begynte for eksempel på fotball. Det går jo på økonomi, det er også ressurser som kreves fra foreldre der. Vi har jo veldig mange barn som kommer fra foreldre med enslig forsørger, som har lite overskudd til å følge opp tett på aktivitet for eksempel i en fotballklubb eller kor, med henting og øving og sånt. At de faller ut fordi de ikke har overskudd. Det jeg synes er egentlig verst, er at av og til er det barna som har valgt å ikke gå på aktiviteten fordi de ser at mamma blir veldig sliten» (samfunn).

Foreldrenes overskudd og mulighet til å følge opp barna fremstår som en sentral barriere for bred inkludering i fritidsaktivitet, ettersom mange organisasjoner fremhever at de ønsker – og er avhengige av – at foreldrene involverer seg i organisasjonen i form av dugnadsarbeid, voksendeltakelse eller i rollen som aktivitetsleder. Ifølge organisasjonene er det mer krevende å få til slik foreldreinvolvering blant medlemmer med minoritetsbakgrunn: «Det er en utfordring å få folk med fremmedkulturell bakgrunn til å stille opp rundt laget, bidra på dugnad, kjøring på kamper, få ungene på trening osv. Her ligger en av de største utfordringene» (idrett). En organisasjonsrepresentant fremhever dessuten at det også er vanskelig å nå ut med informasjon til disse foreldrene slik at de kan følge opp barna i aktiviteten:

«Og så er det å få tak i disse foreldrene i forhold til Facebook-sider og andre ting. Det er vanskelig å få meldinger frem til foreldrene, veldig vanskelig. Treningstid kl. 18 og så møter du et annet tidspunkt, det er sånne ting som de ikke får med seg, på en måte. Og dugnad, det har de ikke hørt om, eller det skjønner de ikke. Det er veldig sjelden de møter opp» (idrett).

I noen intervjuer ble også enkeltfaktorer fremhevet, for eksempel manglende informasjon og kunnskap:

«For de med spesielle utfordringer vil jeg tro det rett og slett er forståelsen av at det finnes tilbud, og hvordan det fungerer. Jeg tror kanskje det er en barriere for dem fra andre kulturer også, egentlig, å vite hvordan man blir med, og hva det betyr å være med. Kanskje lite kunnskap» (fritid).

Flere organisasjoner fremhevet også at foreldre har en – ofte avgjørende – rolle

i å transportere barna til og fra aktivitet. «Det er jo foreldrene som kommer med dem dit, da, og henter dem» (kultur). «Distansen er veldig begrensende. Det er dårlig kollektivtilbud, og det er dyrt. Det er også en stor hindring for at barn får delta på frivillig og fritidsaktiviteter mer generelt» (livssyn). utfordringer knyttet til transport handler om den geografiske plasseringen av aktiviteten, og på steder med lite eller fraværende kollektivtilbud blir det ofte avgjørende at foreldre stiller opp med transport. Flere av organisasjonene forteller at de med varierende hell har forsøkt å få til ordninger for transport av barn som bor i område uten kollektivtilbud, og som ikke kan bli kjørt av familien:

«Spørsmålet er om de har bil. Det er det ikke alle som har [...] det er jo ikke det største busstilbudet. Og så har vi jo prøvd å ta opp en buss, men hvor vi ikke traff da. Så det å kanskje komme seg dit er kanskje en større hindring enn det å være med» (kultur).

«En stund søkte vi penger om å få dekket transport. Da hentet vi faktisk noen unger med drosje hver uke, til og fra aktivitet, for at de skulle få være med [...] familien hadde ikke egen bil og bodde avsides i forhold til kollektivtransport. Ungene på 10 år måtte gå et par kilometer for å komme til busstoppet. Jeg tror at noen ganger er foreldrene usikre på hvorvidt barna deres kan være med» (fritid).

En annen informant hadde selv tatt på seg ansvaret for å ta med klassekamerater av egne barn, slik at også de kunne få anledning til å delta. Til tross for at aktiviteter i byene oftere kan nås via kollektivtrafikk, fremhever en av organisasjonsrepresentantene at denne transporten utgjør en ekstrakostnad for familiene som kan være en barriere for deltakelse: «Vi ser at folk også faller ut fra annen aktivitet på grunn av hvor de er da. [...] de fleste kulturaktiviteter går i byen, og da må de ta buss til byen. Det koster hvis du ikke har foreldre som kan kjøre deg» (samfunn).

Konkurrans- og prestasjonsorientering

Et kjennetegn ved flere organisasjoner som trekkes frem som en barriere for bred inkludering av barn og unge, er fokuset på konkurranse og prestasjon. Dette fremheves som en barriere for bred inkludering, både blant informanter fra organisasjoner som ikke kjennetegnes av en slik prestasjonsorientering (eksempelvis noen samfunns- og livssynsorganisasjoner), og blant informanter fra organisasjoner som er mer eller mindre uløselig knyttet til konkurranse- og prestasjonstankegang (eksempelvis idretts- og kulturorganisasjoner). Flere av organisasjonene som er mindre preget av konkurranse- og prestasjonsorientering, har en opplevelse av at deres organisasjoner er attraktive blant barn som mer eller mindre bevisst velger bort prestasjonspregede aktiviteter:

«Idretten eller musikk, andre ting, der skal du jo øve og prestere, men vi har ikke det fokuset. Hvis jeg skulle sett på de som blir med videre, så tror jeg du ville funnet at en del av dem ikke er med på så mye annet, og gjerne trenger et sånt sted da» (livssyn).

«Vi får mange av dem som kanskje ikke liker så godt det konkurransepreget som er alle andre plasser. Det skinner veldig gjennom egentlig. Det er en plass for alle dem som ikke skal bli best på ski og konkurrere på fotballbanen, sånn har det alltid vært» (fritid).

«De [barna] finner seg rett og slett ikke til rette i andre aktivitetstyper. Mange av dem har dårlig selvtillit i forhold til å få til ting. Vi prøver å ha for eksempel eksperimenter som et gjennomgangstema, det har jo vært kjempespennende. Da prøver man sammen, tester det ut sammen. Da er det ingen som kan si at 'dette får jeg ikke til', fordi vi har gjort det alle sammen. Vi har en målsetting om at alle skal oppleve mestring på en eller annen måte» (fritid).

En annen informant fortalte at deres aktivitetstilbud gjerne inkluderte ulike lavterskelaktiviteter i nærområdet, men «så kommer det ofte noen foreldre som mener at vi må sette i gang litt større prosjekt, men da er det ikke så mange som kommer» (livssyn). Ifølge informanten var det derfor et «bevisst valg å være lavterskel» ettersom man opplevde at det barna etterlyste mest, var «en plass de egentlig bare kan leke og ta livet litt mer som det kommer» (livssyn). Informanten påpekte dessuten at slike karakteristika har betydning for rekruttering og inkludering av barn og unge som er nyankomne til Norge: «Da har det vært veldig viktig at det ikke har vært så mye opplegg» (livssyn). Andre fortalte at konkurranse- og prestasjonsorienteringen kunne bidra til frafall fra fritidsaktivitetene, og at dette var en sentral barriere for inkludering av barn og unge, uavhengig av familiære ressurser:

«Andre har falt ut fordi andre aktiviteter har mye fokus på spissing av ferdigheter. I idrett skal du bli god, spille kamp og konkurrere så mye. Spiller du instrument, skal du være sånn og sånn. Det kan være barn som kommer fra en ressurssterk familie, men de er ikke særlig gode på det. Det gjør noe med selvfølelsen da, når man ikke er god til noe. Det er barn som vil gjøre mange ting, men ikke det samme hele tiden. Vi ønsker å tilrettelegge ut fra barnets ønske da, ikke hva vi voksne tenker er deres fremtid og hva de skal være gode på. Vi ser at det er mange som faller ut» (samfunn).

Her ble også barnas interesser og behov for et variert tilbud trukket frem som en forklaring på hvorfor noen barn ikke finner seg til rette i fritidstilbud med tyngde på en enkelt aktivitet:

«Det er jo også barn som faller ut på grunn av interesser. Vi har fått en del av disse de siste årene; 'jeg er ikke særlig interessert i idrett eller å spille instrument,

hvor skal jeg være da?’ Barn har jo så mange interesser, eller de blir slitne fordi de liker flere ting, det blir for mange treninger, så da dropper de det. De trenger noe som er fleksibelt» (samfunn).

Organisasjonene som har et visst konkurranse- og prestasjonspreg, er i stor grad bevisst på at dette kan hemme inkludering og bidra til frafall fra organisasjonen. Mens én av informantene vektlegger at de har et «veldig lekbasert» (kultur) tilbud der de «bruker lang tid på å komme frem til litt mer alvor» (kultur), fremhever en annen informant hvor viktig det er at særlig de yngste barna får mulighet til å leke og utfolde seg «parallelt» med den planlagte aktiviteten:

«‘Okei, du vil ikke spille fotball, da må du gå hjem’. Den holdningen får de [trenerne] ikke lov til å ha, men at de heller tilrettelegger for at barna kan ta en pause på lekeplassen, og så kan de komme tilbake når de er klare for det. [...] Jeg ser at, i hvert fall for de yngste årsklassene så er det mye brukt, hvis de blir lei av å være på treningen, går de og husker litt, og så kommer de tilbake igjen etter en liten stund. Det er en greie vi har da!» (idrett).

Andre organisasjoner som gjerne også inkluderer eldre barn og unge, forteller at det er viktig å ha det moro sammen og ha sosiale aktiviteter i gruppen som ikke nødvendigvis handler om hovedaktiviteten eller målsettinger knyttet til for eksempel barnas idrettslige eller kulturelle utvikling:

«Jeg vil si vi jobber veldig hardt for å holde på gruppen så lenge som mulig. En ting er treninger og sånt, men vi kjører mye sosiale aktiviteter og andre ting for å få den gruppen til å bli sterk og at de ikke vil ut av den. Det er et sosialt nettverk der som er viktig òg» (idrett).

Som én av informantene påpeker, er det imidlertid viktig at aktiviteten er seriøs nok til at det ikke blir kjedelig for de eldste – men det må heller ikke være «alt for seriøst» (kultur):

«Da tror jeg du kan miste noe. Jeg har troen på å legge seg på den gylnne middelvei da. [...] Jeg har vært veldig opptatt av at folk skal trives, at vi gjør litt kjekke ting som kino mv. Når vi har hatt seminar, har vi filmkvelder, og før korona bakte vi pepperkaker og sånn. Jeg synes det er viktig å gjøre kjekke ting for å klare å skape et sosialt miljø de trives i» (kultur).

Leder- og banekapasitet

En annen viktig barriere for inkludering av flere barn og unge, som flere organisasjoner trakk frem, er mangel på voksne ledere:

«Vi er bare to stykker, og vi er ganske sårbare. Vi er jo frivillige, gjør dette på ettermiddagen. Det oppstår jo situasjoner hvor ikke alle kan være til stede, og hvis vi ikke har to ledere til stede, må vi avlyse» (fritid).

Ifølge en informant kan det være krevende å rekruttere voksne – særlig minoritetsforeldre – til å ta et ansvar for barnas aktivitetstilbud: «Stort sett opplever vi at de [minoritetsforeldre] er med så lenge barnet deres er med, ikke nødvendigvis for å skape aktivitet for andre» (fritid). Utfordringen med å rekruttere foreldre til rollen som aktivitetsleder er imidlertid på ingen måte begrenset til foreldre med minoritetsbakgrunn: «Det vi sliter med, er å få voksne til å være med på det [...] å få dem på banen» (kultur). «Det største hinderet for å jobbe med dette her, det er jo faktisk det med mangel på voksne ledere» (fritid). En av organisasjonene fortalte at de forsøkte å fremheve at rollen som aktivitetsleder var lite arbeidskrevende, og en slik fremheving kan således anses som et slags virkemiddel for å lette rekrutteringsarbeidet: «Vi prøver å nå frem med å si at meningen er at man skal kunne delta selv med barna, at det ikke skal være så mye arbeid. Da tror jeg flere blir med. Det er det med lavterskel» (kultur). En av organisasjonene påpeker også at de er veldig forsiktige med å kreve at foreldrene skal delta på aktivitetene «nettopp for å få med ungene» (fritid). En konsekvens av dette er at noen fritidstilbud fremstår som mer sårbare og avhengig av lokale ildsjeler: «Vi har hatt noen ildsjeler oppover. Vi er avhengig av det da. Hvis 2–3 av disse slutter, blir det en utfordring» (fritid). En annen organisasjon som var relativt stor og godt etablert i sitt lokalmiljø, fortalte imidlertid at de ikke opplevde utfordringer med å rekruttere foreldre. Denne organisasjonen arrangerte hvert år en egen oppstartsdag med aktivitet for barna og informasjon til foreldre:

«Da kommer det som kan krype og gå av barn og foreldre. Mens noen av trenerne tar seg av barna, så har jeg gjerne tatt en inforunde med foreldrene, da blir det jo litt sånn å peke på at noen må bidra, og stort sett får vi en god liste med navn av foreldre som stiller til trener da. Vi er jo helt avhengig av å ha foreldre som trenere, for det er ingen i organisasjonen som får betalt for jobben de gjør. Men det har ikke vært noen store problemer med å rekruttere foreldre» (idrett).

I tillegg til denne arenaen hadde organisasjonen også egen aktivitetsdag hvert år der de delte ut gratis brus, is og gave til alle barna. Informanten forteller at dette er et tilbud for alle barn, også de som ikke er en del av klubben, og at aktivitetsdagen fungerer som en rekrutteringsarena: «Det pleier å komme veldig mange barn fra området der, som ikke er medlemmer òg, så det er jo egentlig en rekrutteringsarena» (idrett). Dette arrangementet fremstår som et etablert og relativt vellykket virkemiddel i organisasjonens rekrutteringsarbeid.

En annen barriere som løftes frem i flere av intervjuene med idrettsorganisasjoner, er banekapasitet. Flere av informantene forteller om «stor mangel på treningsbaner» (idrett) og «sprengt banekapasitet» (idrett) som fører til «utfordrende treningstider» (livssyn):

«Vi disponerer tre baner sammen med en annen klubb, sånn at vi har barnelag som trener til kl. 20–20.30, og så har vi et barnelag som trener allerede kl. 16. Jeg tror noen synes det er litt ... At man ikke rekker å komme hjem og spise. Det er vel det vi sliter mest med, å få den banekabalen opp» (idrett).

Dette speiler en problemstilling som mange foreninger opplever, nemlig at det kan være vanskelig å få tilgang på egnede lokaler. Det er ikke bare en forutsetning for å gjennomføre aktiviteter, men kan også være spesielt viktig for å legge til rette for inkludering da lokalene også kan være viktige møteplasser for barn og unge.

Religionstilknytning

Det at noen av organisasjonene har en mer eller mindre tydelig religionstilknytning, fremheves også som en mulig barriere for å inkludere bredt. En av livssynsorganisasjonene i utvalget fremhevet at nettopp det at deres fritidstilbud foregikk i et kirkebygg og tok utgangspunkt i kristen tro, var en aktuell barriere for inkludering. Ifølge en av informantene behøvde dette ikke bare å representere en barriere for rekruttering av ungdom fra andre religioner – mange unge kunne ifølge informanten oppleve en viss «kostnad» knyttet til å fortelle at de deltok på noe i en kirke («det er jo teit på en måte»). Imidlertid fremhevet informanten kirkens musikkstudio som et virkemiddel for å bidra til bredere rekruttering til deres fritidstilbud:

«Det [at vi er en kirke] er jo en barriere som kan være der for noen. Det er jo noe jeg har hørt samtaler om, 'ja hva sier du når du skal dit og sånt', og vi har noen fordeler med at vi har musikkstudio, for da kan man si 'ja det er musikkstudio der, vi skal lage en låt, de og de artistene spiller i det studioet'. Vi har jo noe kommersielt i det studioet. Så det er sånn imagebygging på at vi ikke er en helt vanlig kirke, det er sånn vi bruker litt aktivt» (livssyn).

Konkurransen med andre organiserte fritidstilbud

Til sist fremhever også noen organisasjoner konkurransen med andre organiserte fritidstilbud som en barriere for å nå ut til en del barn og unge: «Hindringer er vel fotball, håndball og skiskyting. Det er vel det at det er så mange tilbud» (kultur). Informanten fortalte at de forsøkte så godt de kunne å legge til rette slik at barna som hadde flere fritidsaktiviteter, kunne klare å sjonglere disse i sitt hverdagsliv:

«Det er nok problemer tidlig på høsten og våren, når fotballen er i full sving. De sier at de føler et veldig press til å være med på lagaktiviteten da. Vi har ikke trening hver uke. Jeg sier at vi kan dytte litt på det hvis de må på fotballen, ingen streng linje på det da» (kultur).

Imidlertid opplevde noen organisasjoner at det var krevende å skulle forholde seg til de unges mange fritidsaktiviteter, særlig ettersom rammene rundt disse aktivitetene stadig var i endring: «Her er det så mange forskjellige tilbud. Fotballen endrer jo treningstidspunktene i hytt og vær» (kultur). At møtetidspunktene for fotballen eller andre aktiviteter endret seg, fremhevet informantene som en kilde til frafall, da hyppige endringer i treningstidene gjør det vanskelig å justere egne aktivitetstider tilsvarende for å tilpasse seg og muliggjøre at barn og unge kan sjonglere ulike aktivitetstilbud.

Koronapandemien som barriere for organisasjonenes arbeid med inkludering av barn og unge

I tillegg til de barrierene vi allerede har nevnt, har også koronakrisen satt sitt preg på aktiviteten i barne- og ungdomsorganisasjoner og påvirket organisasjonenes inkluderingsarbeid. Her har varierende smittetrykk og omfang av nedstengninger i de fire kommunene og de ulike typene aktivitet som organisasjonene utøver, vært avgjørende for aktivitetsnivået. Alle organisasjonene vi snakket med, hadde imidlertid blitt berørt av koronapandemien. Informantene beskrev flere konsekvenser som nedstengningen hadde medført:

«Det har jo vært et vanskeligere år med tanke på å få ut informasjon og foreldremøter. Vi har jo mistet en del av det samholdet vi føler vi har hatt på reiseocupene, blant annet på de eldste lagene. Der blir det en veldig sånn sosial arena for barna da, så den har vi savnet i 2020» (idrett).

«Det har jo tidvis stoppet opp all aktivitet. Det påvirker oss jo ganske sterkt, vil jeg si. Men det varierer veldig etter hva som er tillatt og ikke. Akkurat nå er alt tillat. La oss si at det har vært et år med korona nå, så har det vært et halvt år nedstengt i starten, og det siste halvåret har det vært mulig å holde på igjen med noen restriksjoner» (fritid).

«Det har gjort at vi ikke har fått gjennomført aktiviteter vi ønsket, og nå at vi avvikler» (livssyn).

I tillegg til at de har redusert, midlertidig stoppet eller også avviklet aktivitet, opplever også organisasjonene vanskeligheter med å kommunisere med foreldre, med tapt samhold, med tap av motivasjon blant barn og unge samt med nyrekruttering og økt frafall.

Samtidig som de fleste fremhever negative konsekvenser av koronapandemien, er det også noen som gir interessante eksempler på hvordan frivillige organisasjoner har håndtert koronasituasjonen gjennom å endre aktiviteter og tilbud, og slik på en nyskapende måte prøvd å bidra til å fortsette inkluderingsarbeidet blant barn og unge:

«Det [sommerskole] er opprettet nå på grunn av korona. Jeg har barn selv hjemme, og har litt kontakt inn i den aldersgruppen som sommerskolen var [for]. Jeg så at de gikk på veggene etter en lang vår hjemme, så de trengte noe å gjøre. Vanligvis er det masse sommerskoler, men i år så ble det ikke gitt bevilgninger til det og sånt, så det var et veldig redusert tilbud og nesten ingen gratistilbud. Da tenkte vi i [organisasjonsnavn] at dette må vi gjøre noe med. Vi tok kontakt med biblioteket og fikk til et samarbeid, hvor de stilte med en person i femti prosent stilling hele sommeren, og så var det jeg fra [organisasjonsnavn] som var ansvarlig for invitasjonene og det administrative, i tillegg til gjennomføringen av selve sommerskolen ... Vi var jo ikke så optimistiske når vi startet planleggingen av dette. Det var sånn, 'vi prøver oss på en uke, og hvis det er stor interesse, så kan vi åpne for en uke til', var liksom tanken da. Jeg hadde vel mulighet for fire uker før jeg gikk ut i ferie. Det trodde jeg nå aldri kom til å skje. Vi startet med en uke, og det var fulltegnet etter én dag, så da kjørte vi på med to uker. Andre uken var det fulltegnet like fort. Da endte vi opp med å ha sommerskole hele sommeren, sånn at når jeg dro på ferie, overtok biblioteket hele ansvaret. Så det var i alle sammenhenger en stor suksess. Barna var kjempefornøyde» (livssyn).

I gjennomføringen av aktiviteter var det også flere andre frivillige organisasjoner med, og sommerskoletilbudet ble finansiert av kommunen. En annen informant beskriver et forsøk som imidlertid ikke fikk samme suksess:

«Det som har vært vår strategi, er å prøve å holde kontakten med dem vi har hatt kontakt med, følge dem litt opp, tilby dette på onsdagen alltid når vi kan. Vi har hatt en del digitale treffpunkt med ungdom, men det har fungert sånn middels, maks. I de periodene vi har hatt det, har det vært rødt nivå på skolene, og da har de allerede veldig mye digital undervisning på skolen, så når vi tilbyr et nytt digitalt møte med aktivitet digitalt, så har det vært litt blandet hvor bra det har fungert. Vi har 15–20 på det meste på digital ungdomsklubb, så vi har prøvd i hvert fall, men det er sårbart med Zoom. Det er ikke det enkleste. Noen har vi også mistet litt kontakten med. Jeg har inntrykk av at i den perioden vi er i nå hvor [kommunen] var stengt ned igjen, så er ungdom litt sånn... De svarer seint, det er ikke så mye overskudd hos dem» (livssyn).

Et tredje eksempel gir en mer inngående beskrivelse av hvordan det arbeides med sårbare barn og nye tiltak for å nå dem under nedstengningen:

«Vi har mistet en del barn, men vi har også blitt mer spesifikke da, for vi visste hvor skoen trykker mest da. Når vi stengte i mars, hadde jeg dialog med disse helsesykepleierne som vi samarbeider med, for å sjekke barnas situasjon da. De hadde oppfølging av de mest sårbare barna da, og så samtidig hadde vi noen barn vi var bekymret for. Vi hadde dem i aktivitet, og vi visste at hvis de er hjemme en stund, blir det ikke noe kjekt å komme tilbake. [...] I påsken var det fortsatt stengt, men det ble valgt å sende aktivitetspakker til barn. Vi vil at barn skal vite at vi tenker på dem, så vi ville levere på døren» (samfunn).

Informanten beskriver videre hvordan de tilpasset aktiviteter ut fra den endrede situasjonen over tid gjennom å ha uteaktivitet i mindre grupper og tettere følge opp og prioritere de mest sårbare barna. Informanten fremhevet videre hvordan koronasituasjonen medførte at de utviklet nye tiltak som organisasjonen vil fortsette med også etter at koronatiltakene blir opphevet:

«Vi hadde også familieaktivitet, fordi vi hadde behov for å sjekke med foreldrene hvordan det hadde vært da. Da dro vi på tur, foreldre kunne snakke sammen og dele erfaringer, støtte hverandre. Det var noe nytt som kom ut fra koronatilrettelegging. Det kommer vi til å fortsette med. Vi ser at vi enda mer har fanget opp de som trenger det mest da» (samfunn).

En slik evne til innovasjon og nyskaping har vi sett også i andre sammenhenger, for eksempel under og etter flyktningkrisen i 2015. Og vi ser også at for to av disse initiativene var samarbeid mellom frivilligheten og kommunen avgjørende for å få realisert disse eksemplene på samproduksjon innenfor lokalt inkluderingsarbeid for barn og unge.

Sammenfattet ser vi at konsekvensene av nedstengning og smitteverntiltak for frivilliges arbeid med barn og unge har vært redusert aktivitet, frafall, mindre motivasjon for deltakelse, svekket samhold og større barrierer for rekruttering. På den andre siden ser vi interessante eksempler på hvordan frivillige organisasjoner raskt kan omstille seg og arbeide på nye måter for å nå de som er mest sårbare innenfor målgruppen. I våre intervjuer var dette mest fremtredende innenfor samfunnsfeltet og livssynsfeltet.

Samspill mellom frivillighet og kommune i inkludering av barn og unge

Del to av intervjuene med representanter fra de frivillige organisasjonene handlet om samspillet mellom de frivillige organisasjonene og kommunen i arbeidet med inkludering av barn og unge i fritidsaktivitet. I dette kapittelet presenterer vi funn fra denne delen av intervjuet, der informantene blant annet ble spurt om deres kjennskap til Fritidserklæringen, om deres erfaring med kommunenes inkluderingspolitikk, om kommunespesifikke barrierer og tiltak for inkludering og om samarbeid med kommunen og andre aktører i inkluderingsarbeidet.

Kjennskap til Fritidserklæringen

Fritidserklæringen ble vedtatt i 2016 og er en samarbeidserklæring mellom regjeringen, nasjonale frivillige organisasjoner og kommunesektorens organisasjon KS. Erklæringen bygger på FNs konvensjon om barnets rettigheter, herunder «barnets rett til hvile og fritid og til å delta i lek og fritidsaktiviteter som passer for barnets alder og til fritt å delta i kulturliv og kunstnerisk virksomhet» (Regjeringen, 2016).

Hensikten er altså at Fritidserklæringen i tillegg til nasjonal politikk skal medvirke til at de nevnte aktørene (kommunen og frivillig sektor) styrker innsatsen på lokalnivået for å nå målsettingen om å innfri barn og unges rettighet til deltakelse i fritidsaktiviteter og at barn og unge skal involveres og ha innflytelse over fritidsaktivitetene de skal delta i.

At frivilligheten har kjennskap til Fritidserklæringen på lokalnivået, kan være en indikasjon på at denne delen av den nasjonale inkluderingsdiskursen har fått fotfeste på lokalt nivå. Vårt materiale viser at halvparten av informantene var kjent med Fritidserklæringen, mens den andre halvparten ikke var kjent med erklæringen. Blant de som var kjent med erklæringen, var det en informant innenfor feltet samfunnsrettede organisasjoner som fremhevet følgende:

«Det er det vi jobber for, og det er derfor vi også sier at vi ikke henger oss så mye opp i økonomi. Den er jo veldig sterk. Vi følger både erklæringen, men også barnets rettigheter, rett til lek og fritid» (samfunn).

En annen informant innenfor religion og livssynsfeltet som hadde kjennskap til erklæringen, henviste til tidligere arbeidsplass i NAV i kommunen:

«Der holdt vi på med barnefattigdomsprosjekt, hvor det var sånne fritidskorttilbud. Det har jo kommunen fortsatt med i en litt annen form, hvor de heller dekker kontingentutgifter og sånne ting» (livssyn).

Manglende kjennskap til Fritidserklæringen betyr imidlertid ikke at organisasjonen ikke arbeider for å nå målene i erklæringen, som uttrykt av denne informanten fra fritidsfeltet:

«Nei, [Fritidserklæringen kjenner jeg] ikke egentlig. Jeg har ikke prøvd å lete etter den heller. Det er jo noe vi jobber med, noe [organisasjonsnavn] jobber med generelt på landsbasis, at unger skal få være med i fritidstilbud uavhengig av familieøkonomi» (fritid).

En annen informant fra kulturfeltet fremhevet at målsettingene fulgte Barnekonvensjonen, men var ikke klar over at det eksisterte en egen nasjonal fritidserklæring. Som vi så, var kjennskapet til selve erklæringen delt. En årsak til at flere organisasjonsrepresentanter på lokalnivået ikke var kjent med erklæringen, kan være at mye av oppmerksomheten er på selve den lokale aktiviteten, og at man prøver å begrense skriftliggjøring av aktivitetsmål. En av informantene med «litt» kjennskap uttrykker også at det internt i organisasjonen i liten grad blir diskutert slik inkluderingsproblematikk (kultur).

Neste avsnitt ser på kommunens rolle i inkluderingspolitikken og hvordan kommunen indirekte kan påvirke frivillige organisasjoners muligheter til å realisere innholdet i Fritidserklæringen.

Kommunens politikk for inkludering

I denne delen av intervjuundersøkelsen var oppmerksomheten rettet mot hvordan organisasjonsrepresentantene oppfattet kommunens politikk på inkluderingsfeltet. Oppfatningene her var varierte og gjenspeilte blant annet hvor tett kontakt de hadde med kommunen gjennom sin virksomhet. En informant fra feltet samfunnsrettede organisasjoner vurderte kommunens politikk som positiv:

«Jeg synes de har vært mye flinkere. De har en egen handlingsplan mot barnefattigdom. De har opprettet aktivitetskort slik at familier kan få tilgang gratis til tilbudene i byen. Vi jobber tett med dem, da, og supplerer det de har. Vi informerer også familier, for eksempel om dette aktivitetskortet eller andre

tiltak. Vi supplerer kommunens egne tilbud. Når vi har ferieaktiviteter, for eksempel, så legger vi akkurat opp i kommunens tid slik at vi fanger opp de barna som har falt fra. Kommunen opplever oss som veldig samarbeidsvillige. Det er for eksempel mange av stedene vi har aktiviteter hvor vi får leie skoler gratis og sparer utgifter. Jeg ser at [kommunen] har hatt veldig mye fokus på det i det siste. De oppretter flere aktivitetshus, så jeg ser de prøver å lage flere arenaer for barn for å inkludere» (samfunn).

Som vi ser, har organisasjonen oppmerksomhet på at kommunen har utviklet en handlingsplan, og informanten beskriver at den har nær kontakt med kommunen. I intervjuet ble det fremhevet hvordan kommunen og organisasjonen utviklet et gjensidig samarbeid som også muliggjorde konstruktiv kritikk og utviklingen av alternative tilbud som kunne supplere det kommunen gjør:

«Kommunen har jo hatt mye fokus på disse kulturtilbudene. Men vi tenker det første man skal gjøre, er ikke å se en opera, man vil gjerne gå og bade eller gå på kino, ting som faktisk er gøy for barna. Så vi har sagt at du må tilby det barna vil, ikke bare det som kommunen vil fremme av egne kulturtiltak. Samtidig bidrar vi til at familiene blir kjent med nye måter å bruke fritiden sin på. Vi introduserer barna til teater på [organisasjonsnavn], og så sier vi du kan komme tilbake med familien, så forteller vi hvordan det er på teateret. De lærer hvordan det er å være på teater» (samfunn).

Også organisasjoner i andre kommuner ga positive vurderinger av kommunens inkluderingspolitikk. Her fortalte en informant innenfor religion og livsynsfeltet om nær kontakt med kommunen i inkluderingsarbeidet:

«Ja ... Jeg tenker jo at vi har en veldig sterk frivillighetssentral også, med en ungdomsfrivillighetskontakt. [Organisasjonsnavn] har vært med å søke om midler til å starte sånn utlånssentral [BUA] sammen med kommunen. Jeg opplever at kommunen er ganske opptatt av at alle skal med, og at alle skal ha en trygg og aktiv hverdag. Det ligger i planene i kommunen òg» (livssyn).

I dette tilfellet hadde kommunen selv opprettet et spesifikt fritidstiltak innenfor folkehelse rettet mot barn og unge som til dels konkurrerte med lignende aktiviteter som organisasjonen selv drev med. Dette ble imidlertid ikke oppfattet som et problem, men ble vurdert positivt fordi det ga familier med barn uten tilknytning til livssynsfeltet en mulighet til å delta. Videre fremhevet denne informanten at det var bra med tiltak i offentlig regi med målsetting om at alle skal med og forebygging av utenforskap.

Andre organisasjoner sto fjernere fra kommunen og hadde ikke så klare vurderinger av kommunens politikk:

«Jeg har sittet i et frivillighetsutvalg i kommunen, vært med på samtaler om hvordan vi driver rekruttering av frivillige, og hvordan man jobber med ungdom

og sånt, og snakket litt med andre organisasjoner; DNT og andre som driver med ungdomsarbeid. Der har vi møtt kommunens representanter noen ganger. Men i det daglige er det jo ikke noe vi jobber veldig aktivt sammen med dem om. Vi har sendt noen søknader på ting, og vi vet jo hvem de er, hvem vi kan ringe til hvis det er noe. Men i praksis er det jo ikke veldig mye kontakt. Jeg har hørt kommunen har planer og ønsker om at ungdom skal ha fritidstilbud og sånt, men sånn i vårt lokalt ... Vi har ikke så mange kontaktpunkter med dem på en måte» (livssyn).

Det var et gjennomgående trekk at flere av organisasjonene i stor grad svarte på spørsmålet om kommunens politikk med utgangspunkt i egen organisasjon og den kontakten de hadde med kommunen. I den sammenheng ble økonomiske tilskudd og ordninger med kontingentkort, utstyrssentraler med gratis utlån, tilgang til rimelige eller gratis kommunale lokaler fremhevet som del av kommunens politikk. Det var i liten grad negative oppfatninger av kommunens politikk, men i et par tilfeller hadde informantene kritiske merknader. I det ene tilfellet oppfattet informantene at kommunen prioriterte noen felt innenfor frivillig sektor fremfor andre – konkret gjaldt dette prioritering av kultur fremfor idrett – og at slik praksis ikke var i tråd med målsettingene i kommunens planverk (idrett). I et annet intervju ble det fremhevet en sammenheng mellom en sterk forankring i kristendom i kommunen og en viss motvilje mot aktiviteter innenfor kulturfeltet som denne organisasjonen representerte (kultur). En informant som representerte en livssynsorganisasjon i en annen kommune, opplevde imidlertid at kommunen hadde «litt mindre berøringsproblemer» med livssynsnøytrale aktører som Røde Kors:

«Jeg ville jo utfordret kommunen på at det kan være aktuelt å ha kontakt med og bruke religiøse livssynsaktører til å nå ungdom, at de kan se på det som positive miljøer selv om de har en kirkelig eller annen tilknytning. Det er et potensial der som jeg synes er litt dumt hvis man bare sier 'nei, det må være livssynsnøytralt'. Jeg tror det går utover mangfoldet. Noen ganger tror jeg kanskje vi har større mulighet for å nå muslimske miljøer enn Røde Kors. Jeg tror ikke de nødvendigvis har problemer med oss selv om de kommer fra en annen religion» (livssyn).

Spenninger internt i frivillig sektor og motstridende oppfatninger om at enkelte deler av frivilligheten blir prioritert fremfor andre, kjenner vi også fra andre undersøkelser som omhandler samarbeid mellom kommune og frivillig sektor (Trætteberg mfl., 2020). Samlet sett i intervjumaterialet var imidlertid slike konflikter og spenninger i liten grad fremtredende når det gjaldt inkludering av barn og unge.

Barrierer i kommunen for organisasjonenes inkluderingsarbeid

Informantene identifiserte flere barrierer for deltakelse i kommunen. De viktigste var økonomi, transport og forventninger om foreldreinvolvering. I tillegg nevnte de informasjon og kunnskap om aktiviteter, kapasitet og tilgang til fysisk infrastruktur, for eksempel tilgang og tid på hallflater for idrettsaktiviteter. Flere informanter var opptatt av avstand til aktiviteter og behov for transport og økonomisk barrierer:

«Det er jo en stor kommune, langt å kjøre. Det kan nok være foreldre og økonomi der òg. Og så er avstanden til [stedsnavn] sentrum kanskje 15 km unna utkantstrøkene. Å kjøre tre ganger i uken inn kan være en belastning. Det vet jeg at noen har kuttet ut [aktiviteten] fordi det er for langt å kjøre ... For eksempel tre unger som skal på tre forskjellige steder på forskjellige tidspunkt, det blir litt vanskelig da. Man er veldig avhengig av bil i en slik kommune» (idrett).

Transportutfordringer ble ikke bare nevnt i store kommuner med spredt bebyggelse og lite utbygd kollektivtilbud, men også i bykommunen. Det ble også fremhevet at ulike aktiviteter hadde forskjellige geografiske nedslagsfelt:

«Det er ikke like mange tiltak i alle bydelene. Noen har mye, andre har lite. I de bydelene med lite aktivitet har barna lang reisevei eller lite mangfold av aktivitet ... Bydelene hvor man bor tett på hverandre og det er mye kommunalboliger, der er det jo alltid veldig mye aktivitet, særlig sentrum da. Litt utenfor byen bor folk lenger fra hverandre, og det skulle vært et mer sentralt sted de hadde aktivitet. Det er jo mye idrett og sånt, men det er jo barn som ikke er interessert i idrett eller kultur, og må inn til byen. Det blir et tomrom da» (samfunn).

Av situatene over ser vi også at ulike barrierer er sammenvevd, for eksempel et visst foreldreengasjement for å bringe barn og unge til aktivitet, noe som krever både prioritering av tid og muligheter i form av egne transportmidler som igjen er avhengig av økonomiske ressurser.

I et av intervjuene ble antatte holdninger fra kommunens side mot religiøse organisasjoner sett på som en barriere for inkluderingsarbeidet. De opplevde at kommunen hadde mindre berøringsproblemer med andre organisasjoner som ikke hadde en utpreget kristen profil. I tillegg fremhevet de at religiøse livssynsaktører representerte et mangfold som forble utnyttet grunnet kravet om livssynsneutrale tilbud. Denne erfaringen speiler delvis spørsmålene som ble beskrevet i forrige del om verdimessige motsetninger og prioriteringer både innenfor frivilligheten og i kommunene, men med motsatt fortegn, der kristne organisasjoner i dette tilfellet ble oppfattet å bli nedprioritert. En annen spenning finner vi også i at det stilles krav til organisasjoner som får kommunal støtte eller bruker kommunalt eide lokaler, om at tilbudet deres må være

livssynsnøytralt og åpent for alle. Inkluderingsmålsettingen kan komme i konflikt med organisasjonenes identitet og hovedmål som livssynsorganisasjon, men likevel aksepterer man gjerne betingelsene som settes, fordi man er avhengig av støtten eller tilgang på lokalene. Dette ble også tatt opp av en annen organisasjon innenfor fritidsfeltet:

«Vi har ikke veldig mange retningslinjer, men én av dem er jo at vi ikke har lov til å diskriminere. Det går jo på at vi holder til i kommunale bygg. En av de tingene som gjør at vi organisatorisk kan bli kastet ut, er diskriminering basert på en rekke ulike ting ... reelt sett må vi være åpne for alle. Det er ikke noe vi har noe imot å være heller» (fritid).

Samlet sett fremstår barrierer knyttet til økonomi, transport og foreldreinvolvering som viktige. Noen informanter nevnte også manglende informasjon og kunnskap om frivillig sektor, barrierer som følge av at kommunen nedprioriterer arbeidet, verdimessig eller på andre måter (for eksempel gjennom tildeling av treningstid i kommunale anlegg) og manglende infrastruktur (for eksempel halltilgang).

Samarbeid med kommunen

I informantenes beskrivelser av samarbeid med kommunen finner vi et mønster av ulik grad av samarbeid, til dels slik at noen organisasjoner som samarbeider mye med andre organisasjoner, også samarbeider mye med kommunen. Det klareste eksemplet på dette finner vi i en samfunnsrettet organisasjon der informanten beskriver et omfattende samarbeid med kommunen:

«Og så har vi jo god kontakt med de skolene som har de innføringsklassene, nyankomne barn til Norge. Da kan læreren tilpasse og gi beskjed videre, eller vi kan komme til foreldre og fortelle, vi kan ha det på forskjellige språk også, sånn at foreldrene får det med seg. Ja, vi har jo hatt noen strategier i noen skoler vi alltid er på først da. Vi er jo en bydelsaktivitet da, så de nærmeste skolene i området og noen skoler hvor vi er, for eksempel [skolenavn] – der bruker vi skolen som en arena for å bli kjent med foreldrene også. Det er lettere å sende barna til et sted de vet hva er. Vi bruker de skolene først og fremst da, men vi finner også ut hva de ulike skolene har behov for. Vi bruker disse kartleggingene fra kommunen, for eksempel hvilken skole har en stor andel som ikke går på SFO, for da kan vi antyde at her er det et eller annet da. Da prioriterer vi disse skolene. En del av inkluderingstiltakene vi har, er mot målrettede grupper, som for eksempel minoritetsjenter. Da har vi et samarbeid med skole- og helsetjeneste hvor vi gir et tilbud kun for minoritetsjenter, fordi det blir en sånn særskilt gruppe. Det er jo noe som man ser hos helsesykepleiere, fordi det er en gruppe som generelt faller ut fra fritidsaktivitet, også innad i familien, fordi de ofte skal gå rett hjem etter skolen, mens kanskje brødrene er ute og spiller. De blir ikke prioritert da. [...] Vi skulle gjerne hatt gutter òg, for de har jo sine ting

de sliter med nå, så jeg tror ikke det er lenge til de skal ha en gruppe for gutter igjen (samfunn).

Informanten legger også til at kommunen bidrar med erfaring og kunnskap om måter å jobbe med inkludering på i ulike forum. Et slikt nært og omfattende samarbeid med kommunen ble imidlertid ikke beskrevet av de andre organisasjonene, selv om det også innenfor idretten synes å være noe mer omfattende samarbeid og ønske om samarbeid med kommunen. En informant nevner blant annet Frivillighetssentralen, der kommunen er medlem, og viser til samarbeid med de som har å gjøre med inkludering i kommunen, spesielt de som arbeider med barn, unge og familier i NAV, men også samarbeid med politikere og kommunens levekårsutvalg (idrett). En annen informant nevner samarbeid med kommunen for å få innført en aktivitetskortordning og samarbeid med skolen for å inkludere innvandrere gjennom praktisk arbeid i laget (idrett).

Noen informanter oppgir at de ikke har samarbeid med kommunen, mens flere andre beskriver noe konkret samarbeid med skole (Den kulturelle skolesekken), bibliotek, samarbeidsmøter, utlånsentral og at kommunen tilrettelegger gjennom tilgang til lokaler mv.

En viktig side ved samarbeidet mellom frivillig sektor og kommunen, som også omfatter inkluderingsarbeid mot barn og unge, er at kommunen gir ulike former for økonomisk støtte til organisasjonene. Ordning med basismidler, inkluderingsmidler og ulike tilskudd blir nevnt av flere. Andre eksempler kan være tjenester som kommunen utfører gratis for organisasjoner:

«Vi har for så vidt god tilrettelegging fra kommunen ved at de brøyter utenfor [organisasjonsnavn] huset for eksempel. Det er jo en betydelig kostnad, man skal ikke undervurdere det» (fritid).

«Et annet samarbeid er jo at kommunen har stilt opp med buss. Dette med å få folk til å komme på trening. Kommunen har stilt opp med buss til å kjøre fra sentrum og opp [til treningsanlegget]» (idrett).

Sammenfattet ser vi at omfanget av samarbeidet med kommunen om å inkludere barn og unge varierer blant de ulike organisasjonene. Noen få organisasjoner i vårt utvalg beskriver ganske omfattende samarbeid, noen få oppgir at de ikke samarbeider, mens de fleste har noe samarbeid. Et flertall samarbeider med kommunen gjennom ulike økonomiske støtteordninger som sikrer finansiering generelt eller finansiering spesifikt til inkluderingsarbeid, men som i begge tilfeller muliggjør organisasjonsarbeid og aktivitet som kan komme barn og unge til gode. Siden vår undersøkelse hovedsakelig ser på grasrotnivået av organisasjonene, er det mulig at samarbeid mellom kommunene og organisasjonene innenfor inkluderingsarbeid som foregår på et mer «aggregert» nivå (for eksempel gjennom idrettsråd, kultur og musikkråd

mv.), ikke fanges opp i denne gjennomgangen. Det er også mulig at situasjonen med koronapandemi på intervjuetidspunktet kan ha påvirket svarene, slik at det er rapportert om mindre samarbeid enn det som forekommer i en normalperiode.

Ønsker om ytterligere tiltak for inkludering

I intervjuet ble informantene spurt om de kunne tenke seg et inkluderingstiltak som nå manglet, men som de vurderte som viktig for å inkludere flere barn og unge i sin kommune. Svarene kaster til dels også lys på spørsmålet om barrierer. Her svarte noen av informantene ut fra perspektivet til egen organisasjon, mens andre svarte fra et mer overordnet utgangspunkt for kommunen som helhet. Innenfor den sistnevnte kategorien finner vi følgende radikale forslag for å ta tak i økonomiske barrierer for deltakelse for barn og unge:

«Jeg skulle ønske man kunne fjerne kontingent og alt som trengs for å delta, spesielt på idrett. At man bare kan melde seg på og delta. Jeg vet det er sånn idrettskulturen i Norge er bygget da, det er lang kultur for dugnader osv. Kanskje hvis kommunen hadde finansiert klubbene, dekket de driftskostnadene som trengs, så kan familiene bare komme som de er. Da kan barna velge selv hva de virkelig har lyst til, ikke hva de har råd til. Jeg vet det ikke går, men jeg skulle ønske da» (samfunn).

Her skisseres med andre ord en annen løsning enn den vi kjenner fra forsøket med Fritidskortet, som er ment å håndtere økonomiske barrierer for deltakelse. Innspillet reflekterer dessuten at barrierene for deltakelse ikke kun handler om familieøkonomi, men at også «sosiale» barrierer kan være til hinder for deltakelse blant de mest sårbare barna og ungdommene, eksempelvis knyttet til foreldres kunnskap om eller evne til å delta i dugnadsarbeid. På et slikt generelt nivå finner vi også et innspill som tar opp problemet med søknadsarbeid for finansiering og at ulike organisasjoner, særlig med henblikk på størrelse, er ulikt stilt når det gjelder kompetanse og kapasitet for søknadsarbeid:

«Når det gjelder støtteordninger, så er det noe med at kommunen ... Det er et søknadsregime, sant. Du må sende innen en dato, du må ha det og det med, du må ha regnskap, alle ting i orden. Hvis du er for streng på de formelle støttekriteriene, så er det jo noen ting du ikke støtter som du kanskje burde støttet. Kanskje man burde sett litt etter aktivitet og engasjement. Hvis man var litt tettere på da, sjekket ut hva de driver med, og ikke kun verdsette de formelle kravene til en søknad, at man så litt etter hva er gode tiltak, være litt proaktiv. Det tror jeg hadde vært en bra ting. Jeg ser jo at de organisasjonene som lykkes med å få penger fra kommunen, er jo gjerne livssynsnøytrale, og så har de gjerne noen i organisasjonen som jobber helt konkret kun med søknader og støtteordninger. Hos oss er vi totalt 2,5 stilling på bygget. Vi er totalt over 100 frivillige som er med i miljøet, men vi har jo ikke tid til å være kjempegode på søknader. Da mister man jo noe. Jeg skjønner at man må vite hva penger går til

altså, men det er en balanse der. [...] Jeg bare opplever at det er noen som er veldig gode på akkurat det med søknadsskriving fordi de er en stor organisasjon og har noen som har kompetanse på det. Og så er det kanskje noen som driver enda bedre på bakken med ungdom, men de har ingen som kan drive søknadsarbeidet for dem da. Kommunen kunne kanskje vært bevisst på det. Det er en del tiltak som ikke får offentlig støtte som kanskje kunne hatt det» (livssyn).

Problemene som tas opp i dette sitatet, er kjent fra flere andre studier som påpeker betydningen av søknader om finansiering som en barriere, kanskje spesielt for små organisasjoner, mens større organisasjoner som har mer profesjonalisert kompetanse og kanskje god støtte fra sentralt nivå i nasjonale organisasjoner, står i en bedre posisjon (Arnesen & Sivesind, 2017) (se også Arnesen, 2020b). Forenkling av søknadsskjema og støtte fra kommunen i søknadsskriving er tiltak som også er beskrevet i tidligere forskning (Trøtteberg mfl., 2020). Informanten påpeker her også et mulig ytterligere behov for en mer proaktiv rolle og tettere kontakt mellom kommunene og organisasjonslivet, gjennom «oppsøkende virksomhet». En slik rolle kan for eksempel en egen frivillighetskoordinator tenkes å ha.

Andre informanter knyttet forslag til mer konkrete tiltak ut fra utfordringer den enkelte organisasjon sto i:

«Jeg skulle ønske at vi hadde et aktivitetshus i nærheten av klubben, sånn at vi har muligheten til å samle barna innendørs og gjort sosiale aktiviteter, for eksempel pizzakveld eller filmkveld. Det tror jeg hadde gjort at vi hadde fanget opp mange flere, spesielt jentene. De er avhengig av mye mer sosial omgang for å trives på trening enn det guttene er. Og så ser vi at vi kunne begynt rekrutteringen mye tidligere, for å rekruttere på de aller yngste er man noen ganger avhengig av å være innendørs. Spesielt for jentene, hvis vi hadde hatt bedre muligheter for å trekke innendørs, spesielt de yngste jentelagene og [lagsnavn], for eksempel fått disponert en gymsal, så ville det vært veldig positivt. Men spesielt dette med et bedre klubblokale for vår del, det har vi veldig høyt på ønskelisten» (idrett).

«Ha en kontaktperson som kunne vært klubbens bindeledd til aktuelle kommunale og statlige organer. Dette ville lette kommunikasjonen og avlaste klubbens arbeid» (idrett).

Én informant var også opptatt av å styrke muligheten for å drive uorganisert idrettsaktivitet:

«Flere aktiviteter som ikke krever et medlemskap eller tilhørighet til klubb eller forening, men som man kan møte opp om det passer og man ønsker, og det er helt lavterskel. Mange faller utenfor idrettslag når ting begynner å bli seriøst, og

da slutter de helt med aktiviteten de i utgangspunktet likte, men ikke ønsket å drive seriøst i like stor grad» (livssyn).

Noen informanter var også opptatt av å utvide aktivitetstilbudet for de som ikke følte seg hjemme, for eksempel innenfor kultur og tradisjonell idrett. Her ble blant annet motorsport fremhevet som viktig for ungdomsgruppen. I ett av intervjuene ble det fremhevet som viktig for inkludering at ungdommene deltar i klubbens styre, og at man gir denne gruppen mer ansvar (idrett).

Både sitatene over og andre tiltak som ble nevnt, peker imidlertid utover det spesifikke knyttet til egen organisasjon og aktivitet. Flere informanter var opptatt av betydningen av samarbeid mellom skolen og de frivillige organisasjonene. Dette gjaldt med hensyn til skolen som et egnet sted for å gi ut informasjon om aktiviteter som går ut til alle elever, og forslag om at aktiviteter som frivilligheten i dag driver, også kunne inngå som aktivitet som del av for eksempel SFO og slik styrke både inkludering og senere rekruttering til fritidsaktiviteter. Generelt ble bedre informasjon og kommunikasjon mellom frivillig sektor og kommunen også beskrevet som viktige tiltak for å få mer kunnskap om behov for inkludering i ulike fritidsaktiviteter blant utsatte grupper og for å informere bedre om aktivitetstilbud. Et av de konkrete tiltakene som ble nevnt, var det å ha en dedikert kontaktperson i klubben rettet mot kommunen, frivillighetskoordinator, bruk av «aktivitetskalender», samarbeidsfora hvor frivilligheten og kommunen møtes, «åpen dag» for å presentere og gi mulighet til å prøve ut aktiviteter, og informasjon om aktiviteter på kommunens hjemmeside.

Bedre finansiering av aktiviteter og ordninger for å holde kontingenter og medlemsavgifter på et lavt nivå ble også fremhevet av flere informanter. Behov for at foreldre og voksne er mer til stede, ble også nevnt som viktig for å øke kapasiteten og kvaliteten i aktiviteten, uten at det ble pekt på spesielle tiltak for å fremme dette.

Samarbeid med andre aktører om inkludering

Som allerede påpekt fremhever informantene at samarbeid og kommunikasjon med kommunen er en viktig faktor for å få til god inkludering i frivillige aktiviteter. Viktige samarbeidsrelasjoner for å fremme inkludering omfatter også potensielt andre aktører, både organisasjoner innenfor frivilligfeltet, sosiale entreprenører og næringslivet. Vi har derfor i intervjuene også spurt om samarbeid med andre aktører både innenfor egen sektor og i næringslivet.

Informantene oppga varierende grad av samarbeid med andre frivillige organisasjoner og sosiale entreprenører. Der samarbeidet var omfattende, gjaldt dette hovedsakelig andre frivillige organisasjoner og i liten grad sosiale entreprenører. Én organisasjonsrepresentant beskriver en kontekst der arbeidet for å inkludere barn og unge er preget av utstrakt samarbeid med andre organisasjoner:

«Hvis det er grupper vi absolutt ikke kan tilrettelegge for, så har vi gjerne tatt kontakt med andre organisasjoner for å høre om de har aktivitet for den målgruppen. Vi jobber tett med flere aktører, blant annet [organisasjonsnavn], det er flere vi jobber med. Vi jobber med mye av det samme, men vi kan ha ulike inngangsporter til samme målgrupper. Vi har for eksempel hatt mye fokus på å drive aktivitet kun for barn og ikke familier, fordi [organisasjonsnavn] har jo flere familieaktiviteter. Det vi gjør, er å supplere. Hvis det er for eksempel en familie som trenger mer, eller barnet er litt for ungt, kan vi henvise til [organisasjonsnavn]. Vi har også en gruppe [i egen organisasjon] som jobber mer med familier på individnivå da. Om sommerferien har vi tre uker aktivitet, og en uke pause, men barna trenger fortsatt aktivitet da. Da kan vi videreformidle til en annen organisasjon. [...] Vi som jobber med barn, samles da. I en belastet bydel har vi en ressursgruppe som består av flere aktører, så sitter vi og diskuterer behov og fordeler [oppgaver]. Vi bruker hverandres styrker slik at vi kan formidle helhetlig til de familiene vi må da» (samfunn).

Organisasjonssamarbeidet er tett og omfatter kommunikasjon mellom ulike organisasjoner for å identifisere behov og sikre en god arbeidsdeling som tar hensyn til ulike organisasjoners satsingsområder og kompetanse. Denne beskrivelsen er hentet fra området med samfunnsrettede organisasjoner, men vi finner også slik tett kontakt mellom organisasjoner innenfor andre felt, for eksempel innenfor kulturfeltet, der en organisasjonsrepresentant beskriver et tett og integrert samarbeid mellom ulike deler av kulturlivet og på tvers av ulike lokalsamfunn, også på tvers av kommunegrensene. Her har denne organisasjonen hatt en slags «knotepunktsrolle» og sikret rekruttering til andre lokallag innenfor kulturfeltet (kultur).

På den annen side finner vi noen informanter som beskriver en situasjon der de har ingen eller lite kontakt med andre organisasjoner. I den grad det er samarbeid, skjer dette gjerne mellom ulike deler eller enheter i organisasjonen, for eksempel på tvers av ulike geografiske nedslagsfelt. Noen organisasjoner hadde samarbeid med andre organisasjoner som var mer tidsavgrenset, og det handlet for eksempel om årlige aktivitetsdager, der ulike organisasjoner gikk sammen og ga et tilbud til barnefamilier, og som samtidig fungerte som en mulighet for å informere om eget tilbud og potensiell rekruttering til egen organisasjon:

«Vi har et samarbeid, ikke hele året igjennom, men vi har et fellesarrangement. Og så vet vi om hverandre ... Så vi får til samarbeid, men det er ikke fast organisert. Vi får samarbeid der vi søker samarbeid» (fritid).

Til sist har noen organisasjoner faste, men avgrensede samarbeid med noen spesifikke andre organisasjoner. Eksempelvis er en organisasjon innenfor religion og livssynsfeltet svært opptatt av å ha friluftaktiviteter i sin virksomhet og samarbeider med en annen organisasjon innenfor friluftsområdet om å gi et utvidet tilbud til barn og unge (livssyn).

Samarbeidet med næringslivet begrenset seg i stor grad til økonomi og finansiering. Flere organisasjoner oppgir at de søker om og får økonomisk støtte og sponsing fra privat næringsliv. Sponsing kan gjelde alt fra utstyr, drakter og klær, til mat og drikke. Økonomisk støtte fra ulike stiftelser ble også trukket frem. Bare i én av organisasjonene ble et samarbeid beskrevet der selve aktiviteten som barna utøvde, var del av samarbeidet. Her dreide det seg om kulturinnslag som ble fremført for en lokal næringslivsaktør og kunder av denne, og at aktøren ga støtte til organisasjonen (kultur). Et mindretall av de intervjuede organisasjonene hadde ikke samarbeid med privat næringsliv.

Hovedfunn og diskusjon

I denne rapporten har vi analysert inkluderingsarbeid rettet mot barn og unge sett fra de frivillige organisasjonenes side. Gjennom intervjuer med representanter for organisasjoner innenfor fem sentrale frivillighetsfelt (idrett, kultur, fritid, samfunn, livssyn) i fire ulike kommuner har vi innhentet erfaringer med inkluderingsarbeid fra de som hovedsakelig er på grasrotnivået i den lokale frivillige sektoren og arbeider direkte med barn og unge. Med utgangspunkt i eksisterende litteratur om kapasitet og barrierer for deltakelse i frivillige organisasjoner undersøkte vi hvordan organisasjonene arbeider med inkludering av barn og unge, hvilke barrierer de møter, og hvilke virkemidler de tar i bruk for å forsere disse barrierene.

De viktigste faktorene som trekkes frem i denne litteraturen, og som er sentrale for de frivillige organisasjonenes evne til å inkludere barn og unge, kan oppsummeres kort. For det første fremheves betydningen av kapasitet i form av økonomiske, menneskelige og organisatoriske ressurser. For det andre er kompetanse som omhandler nettverk, kultur og forvaltning mv., sentralt. For det tredje vektlegges betydningen av koordinering både internt i organisasjonen og i lokalsamfunnet. Organisasjonens kultur, identitet og målsettinger er en fjerde faktor som trekkes frem. Til sist fremheves betydningen av gode rollemodeller og ildsjeler i organisasjonen som viktig for inkludering og økt deltakelse.

Funnene fra dette intervjumaterialet ble beskrevet i kapittel 4, 5 og 6. I dette avslutningskapittelet presenterer vi hovedfunn fra den empiriske delen og diskuterer disse funnene opp mot deler av litteraturen som ble presentert i del to, og mer nylig publisert litteratur som handler om temaene vi tar opp i dette arbeidet.

Inkludering i organisasjonen: målgrupper og inkluderingsmålsettinger

Denne studien ble gjennomført blant organisasjoner som tilbød fritidsaktiviteter for barn og unge. Organisasjonenes inkluderingsmålsettinger varierte: Noen

hadde tydelige inkluderingsmålsettinger og en hovedmålgruppe bestående av sårbare barn og unge – andre var ikke like tydelige i sine inkluderingsmålsettinger eller hadde sågar mer enn nok med å i det hele tatt klare å rekruttere barn til aktivitetene. Noen organisasjoner la mest vekt på å drive en gitt aktivitet, mens andre organisasjoner var mer opptatt av inkludering og målet om å få «alle med». Denne variasjonen kjenner vi igjen fra annen forskning, blant annet fra Stenling & Fahléns (2014) beskrivelse av bredden i ulike idrettsorganisasjoners kjernemål, praksis og handlingslogikk. Her trekkes det frem hvordan noen organisasjonstyper (for eksempel «*the sports educating club*», s. 873) vil være mer opptatt av å fremme idrettsdeltakelse og mindre tilbøyelige til å ta ansvar for å nå bredere samfunns mål, eksempelvis å arbeide for å inkludere sårbare barn og unge og sikre dem muligheten til å delta i fritidsaktivitet. Varierende grad av oppmerksomhet på inkludering er i denne studien på ingen måte begrenset til idrettsorganisasjoner og finnes også blant kultur- og fritidsorganisasjoner i utvalget. Flere av de samfunnsrettede organisasjonene, og til dels også livssynsorganisasjonene, i utvalget jobbet mer målrettet for å inkludere flere barn og unge i fritidsaktivitet. Disse organisasjonene satser også i mindre grad på enkeltaktiviteter og har derfor muligheten til å rekruttere beredere blant barn og unge med ulike fritidsinteresser. Flexibiliteten i aktivitetstilbudet gir også andre muligheter i arbeidet med å bryte ned barrierer for utsatte barn og unges deltakelse i fritidsaktiviteten. Dessuten bidrar også mindre grad av konkurranse- og prestasjonsorientering til å gjøre samfunns- og livssynsorganisasjoner attraktive for mange barn og unge, uavhengig av familiebakgrunn. Ifølge Vandermeerschen og kolleger (2017) kan variasjon i hvor bevisste organisasjonene er på fattigdom og sosial ulikhet, være en forklaring på hvorfor noen organisasjoner er mer oppmerksomme på, og har flere tiltak for, sosial inkludering enn andre. Hva gjelder inkluderingsmålsettinger, synes majoriteten av organisasjonene i utvalget å befinne seg i en slags «mellomposisjon», der inkludering fremheves som en naturlig del av organisasjonens arbeid uten at det nødvendigvis er formalisert og skrevet ned.

Intervjumaterialet indikerer at organisasjonsrepresentantene har ulike forståelser av inkluderingsproblematikken: Der én informant forteller at det ikke stilles noen krav til utstyr blant barna som deltar, forteller en annen informant at de ikke fronter utstyrssentralen, og at hvis barna mangler utstyr, betyr det at barna ikke driver med aktiviteten ellers, og at aktiviteten derfor ikke passer for dem. Ulike forståelser av inkludering kan også komme til uttrykk ved at mange informanter betegner egen fritidsaktivitet som *lavterskel*, til tross for at noen av disse organisasjonene var assosiert med flere barrierer for deltakelse, som kontingent og utstyrskrav, forventninger til dugnadsarbeid m.m. En slik variasjon i organisasjonenes forståelse av inkluderingsproblematikken kan reflektere flere aspekter. Det kan eksempelvis reflektere implisitte forståelser av at organisasjonens mål i større grad handler om å fremme prestasjon innenfor

en gitt aktivitet enn å inkludere (topp versus bredde). Slike implisitte forståelser kan skape barrierer for inkludering til tross for at informantene opplever at organisasjonen deres er inkluderende. Variasjon i informantenes forståelse av inkludering kan imidlertid også gjenspeile det faktum at flere organisasjoner baserer seg på frivillighet og dugnadsarbeid og derfor har mindre kompetanse på inkludering. En studie av Hall og kolleger (2003) gjennomført blant frivillige organisasjoner i Canada viser at mange frivillige – til tross for at de var lidenskapelig engasjerte og dedikerte i det frivillige arbeidet – ikke har ferdighetene som forventes av dem, og at frivillige organisasjoner har behov for flere ansatte med spesialiserte ferdigheter. Hvis organisasjonene i utvalget for denne studien hadde dypere kjennskap til inkluderingsproblematikken, kunne det ha betydning for deres valg og prioriteringer i inkluderingsarbeidet så vel som for etablering av eventuelle inkluderingstiltak.

Inkludering i organisasjonen: målkonflikter

Gjennom denne studien identifiserer vi flere konflikter mellom målet om å inkludere bredt og organisasjonenes andre mål. Det varierte hvorvidt organisasjonsrepresentantene opplevde at det forekom slike målkonflikter. Organisasjoner som hadde mål om å bidra til barnas idrettslige eller kulturelle utvikling, opplevde i all hovedsak flere målkonflikter enn organisasjonene som hadde inkludering som sitt hovedmål. Imidlertid synes organisasjonsrepresentantene som uttrykte lavere grad av bevissthet om inkluderingsproblematikken, også i mindre grad å være bevisst på mulige målkonflikter. Sagt på en annen måte: Dersom man ikke tilstreber å inkludere bredt, reflekterer man kanskje også mindre over slike målkonflikter: Målet om å drive aktivitet er og forblir det sentrale.

Når det er sagt, forteller majoriteten av organisasjonsrepresentantene at de er opptatt av inkludering, men flere fremhever også at inkludering kan komme i konflikt med organisasjonenes andre mål. En sentral målkonflikt i flere organisasjoner på kultur- og idrettsfeltet handlet om målet om å fremme barnas kulturelle og idrettslige utvikling samt å prestere og hevde seg som lag/forening. Dette målet er vanskelig å kombinere med målet om å inkludere bredt fordi det ifølge Skille (2011) bidrar til prosesser som fremmer eliter, utvelgelse og eksklusjon, og som derfor vanskeliggjør bred inkludering (eksempelvis «idrett for alle»; Skille, 2011: 252). Som informantene fremhever, kan organisasjonens og aktivitetslederens tilnærming til konkurranse og prestasjon bidra til å fremme eller tone ned denne målkonflikten blant de yngste barna. Ofte kommer likevel konkurranse- og prestasjonsorienteringen tydeligere frem når barna blir eldre (13–14 år), og kan da ha betydning for frafall fra disse aktivitetene (for eksempel Reitlo, 2012).

Noen av organisasjonene i utvalget er knyttet til religions- og livssynsfeltet (i dette tilfellet, Den norske kirke), og en slik kobling kan tenkes å stå i konflikt med målet om å inkludere bredt. Imidlertid opplevde flere av religions- og

livssynsorganisasjonene at inkluderingsarbeidet harmonerte med det kristne grunnlaget de baserte seg på (for eksempel diakoniarbeid), og de anså i liten grad målene som motsetningsfylte. Det kan likevel ikke utelukkes at organisasjonens kristne identitet oppleves mer konfliktfylt for barn og unge med annen kulturell og religiøs bakgrunn. Til tross for at organisasjonsrepresentantene ikke opplevde at rollen som religions- og livssynsorganisasjon var i konflikt med målet om inkludering, er det mulig at slike karakteristika representerer en sentral barriere for deltakelse for noen deltakere. Slik en organisasjonsrepresentant fremhevet, er det imidlertid også mulig at religiøse minoriteter kan oppleve kirken som et positivt sted for barna deres, fordi den representerer et trygt og alkoholfritt miljø der de tror på Gud.

Et tredje viktig moment var organisasjonenes krav til dugnadsinnsats og foreldreinvolvering, som ifølge informantene sto i kontrast til målet om bred inkludering i organisasjonen. Dette hadde utgangspunkt i at de erfarer at sårbare barn og unge ofte har foreldre som i mindre grad klarer å følge opp aktivitetene gjennom dugnadsinnsats, involvering i aktiviteten og ledelse/utvikling av aktiviteten. Idrettsklubber er avhengig av å generere inntekter selv, og dugnadsarbeid er en viktig inntektskilde (Arnesen, 2020a). Dette illustrerer hvor viktig det er at foreldre slutter opp om dugnadsarbeidet, og flere av organisasjonene i utvalget var helt avhengig av frivillig dugnadsinnsats for å få organisasjonen og aktivitetene til å gå rundt. Imidlertid ble variasjon i språk- og kulturforståelse, samt i økonomiske, sosiale og helsemessige ressurser, fremhevet som barrierer for foreldrenes frivillige innsats. Med bakgrunn i dette problematiserte også en informant at hvis barn og unge fra sårbare grupper blir inkludert i omfattende grad, ville det kunne true oppslutningen om det frivillige arbeidet og dermed også true organisasjonens drift. Denne typen målkonflikt vil trolig være kjent blant organisasjoner som rekrutterer barn og unge i områder der mange har minoritetsbakgrunn (for eksempel Carlsson & Haaland, 2004), og områder med betydelige levekårsutfordringer. Ønsket om å inkludere var likevel til stede, men man fremhevet behovet for å balansere inkluderingsmålsettingene opp mot hensynet til forsvarlig og stabil drift av det eksisterende fritidstilbudet.

Barrierer og virkemidler i inkluderingsarbeidet

Denne studien indentifiserte også en rekke barrierer, både i form av individuelle faktorer knyttet til barna og deres familier (familieøkonomi, kontingenter og krav til utstyr; kultur og religion; samt foreldreinteresse og involvering) og i form av organisatoriske faktorer knyttet til aktivitetene (konkurrans- og prestasjonsorientering; leder- og banekapasitet; religionstilknytning; samt konkurranse med andre organiserte fritidstilbud). Flere av informantene beskrev også ulike tiltak som deres organisasjon hadde iverksatt for å bryte ned slike barrierer og styrke inkluderingen av barn og unge i organisasjonen.

Familieøkonomi

Det er godt dokumentert at sosioøkonomiske ressurser påvirker barn og unges deltakelse i fritidsaktivitet (Bakken, Frøyland & Sletten, 2016; Ødegård, Bakken & Strandbu, 2016). Kostnadsaspektet ved å delta i aktivitetene og behov for utstyr representerer med andre ord en sentral barriere for deltakelse blant barn i familier med svak økonomi, og flere informanter fremhevet lav kontingent som et viktig virkemiddel i arbeidet for at barn og unge skulle ha muligheten til å delta. De fleste organisasjonene opererte likevel med en form for deltakerkontingent, men flere påpekte at barna fikk lov til å prøve ut aktiviteten før de forplikter seg til å betale. Dessuten forteller mange organisasjoner at de ikke har noen streng praksis knyttet til kontingentinnkreving, og at de noen ganger ser gjennom fingrene med betalingen. Andre organisasjoner gir foreldre som ikke klarer kontingentkostnadene, muligheten til å gjøre mer dugnadsarbeid i stedet, men fremhever at det kan være tøft for foreldre å forespørre klubben om en slik ordning. Ordningen med betaling gjennom dugnadsarbeid vil imidlertid ikke redusere barrierene for deltakelse blant særlig sårbare barn og unge, der foreldrene mangler de sosiale og/eller helsemessige forutsetningene som kreves for å delta i dugnadsarbeid, eller har mindre forståelse av norsk dugnadskultur. I forsøket på å inkludere bredt benytter derfor flere av organisasjoner i utvalget støtteordninger fra kommunen (som kontingentkassen for dekking av kontingentutgifter, gratisplasser til barn med aktivitetskort eller en spleiseordning der kommunen dekker deltakeravgiften i to år før organisasjonen selv koster medlemskapet). Andre organisasjoner mottok midler fra mororganisasjonen til å drifte gratisaktiviteter, og en organisasjon fortalte også om et deltakerfond der barn, sammen med aktivitetsleder, kunne søke om å få dekket ulike former for aktivitetskostnader. En organisasjon fikk dessuten midler fra en lokal donor til et årlig arrangement som var åpent for alle barn – også for de som ikke var medlem av organisasjonen.

Den økonomiske barrieren for å delta i fritidsaktivitet handler imidlertid også om utstyrskrav. Her var det store variasjoner mellom organisasjonene: Majoriteten av informantene fremhevet at deltakelse innebar lave utstyrskrav, men en informant syntes også å være av den oppfatning at barn og unge som ikke disponerte eget utstyr, falt utenfor målgruppen ettersom manglende utstyr indikerte at man ikke drev med aktiviteten utenom det organiserte tilbudet. I dette tilfellet ble heller ikke den lokale utstyrssentralen frontet, og det anses som relativt dyrt å innfri organisasjonens utstyrsforventninger. Dette vitner altså om at det finnes organisasjoner der utstyrskrav representerer en høyst reell barriere for å inkludere barn og unge fra familier med svak økonomi. De fleste organisasjonene kunne imidlertid fortelle om mindre utstyrskrav, og noen organisasjoner formidlet informasjon om den lokale utstyrssentralen, vektla muligheten til å låne utstyr på trening samt påpekte at ikke alt utstyr var nødvendig, og at trenerne gjerne disponerte noe utstyr som kunne overtas av

barn som trengte dette. Arbeidet med å bryte ned økonomiske barrierer for å delta fremstår som svært viktig, særlig i lys av Frivillighetsbarometerets undersøkelse fra 2019 som viste at 18 prosent av befolkningen rapporterer at de selv eller noen i familien har latt være å delta på en fritidsaktivitet på grunn av høye kostnader (Nyhus & Nerdrun, 2019). Undersøkelsen viser ikke overraskende at andelen som rapporterer at økonomi står i veien for deltakelse, øker med familiestørrelse: I familier med fem personer eller mer rapporterte hele 28 prosent at de har latt være å delta i aktivitet på grunn av kostnader. Kostnadsaspektet, i forbindelse med både betaling av kontingent, nødvendig utstyr, transport og annet, er med andre ord en viktig barriere for mange familier, og særlig viktig for familier med mange barn der hver og én skal ha mulighet til å delta. Til en viss grad kan tiltak i regi av kommunen (for eksempel aktivitetskort og kontingentkasse) og organisasjonene (for eksempel deltakerfond, fritak fra kontingentkostnader eller finansiering gjennom ekstra dugnadsinnsats) bøte på noen av disse barrierene. Disse ordningene er imidlertid hovedsakelig behovsprøvd, og det kan være vanskelig for aktivitetsledere å fange opp hvilke familier som har behov for ekstra støtte, og hvilke barn som ikke deltar på grunn av for høye kostnader. Dermed er organisasjonene avhengige av at foreldre tar kontakt og ber om hjelp når økonomien er til hindring, og det vil gjerne være en tøff påkjenning for foreldrene å melde fra om et behov for økonomisk hjelp. Dette illustrerer hvordan behovsprøvede ordninger i seg selv kan være en barriere for inkludering av barn og unge fra de mest sårbare familiene, og hvordan slike ordninger kan oppleves stigmatiserende. Det vil her være interessant å se nærmere på hvordan forsøket med å rulle ut en universell fritidskortordning kan bidra til å redusere økonomiske barrierer, og hva ordningen kan bety for å oppnå en bredere inkludering av barn og unge i organisert fritidsaktivitet (Arnesen, Grødem, Ervik & Eimhjellen, 2021). Når det gjelder organisasjonene i utvalget som hadde som sitt hovedmål å inkludere barn og unge i fritidsaktivitet, så tilbød disse i hovedsak kostnadsfrie aktiviteter og hadde dermed i stor grad ryddet av veien økonomiske barrierer for deltakelse. Dette ga også den fordelten at organisasjonene slapp utfordringen med å identifisere de sårbare deltakerne.

Rekruttering

En sentral utfordring for organisasjoner som ikke tilbød gratisaktiviteter, men som ønsket å rekruttere sårbare barn og unge, var tilgang til målgruppen. Dette ble eksempelvis fremhevet av en representant fra en organisasjon som mottok midler fra kommunen til subsidierte plasser, men også av en organisasjonsrepresentant som hadde forsøkt å rekruttere flere sårbare barn og unge til eget aktivitetstilbud. Én av informantene hadde forsøkt å få bistand av kommunen med rekruttering av sårbare barn og unge, men kommunen hadde ifølge informanten ikke noe system for å identifisere disse barna og ungdommene. En av organisasjonene som hadde inkludering av barn og unge

som sitt hovedmål, fortalte på sin side at de nådde målgruppen gjennom å rekruttere bredt, og at barna og ungdommene som ikke hadde behov for tilbudet, gjerne falt fra på grunn av kollisjoner med andre aktiviteter. En av organisasjonene tok dessuten utgangspunkt i kommunens levekårsundersøkelser og opplevde stor nytte av å bruke skoler i områder med særlige levekårsutfordringer som utgangspunkt for sin rekruttering.

En annen barriere som ble løftet frem av informantene, handler om kultur og religion. Organisasjoner som jobbet målrettet med inkludering av barn på tvers av kultur og religion, beskrev at det var et krevende arbeid, der særlig minoritetsjenter var vanskelige å nå ut til og å beholde. Flere studier har identifisert forskjeller mellom minoritets- og majoritetsungdoms involvering i fritidsaktivitet (Bakken mfl., 2016; Strandbu, Bakken & Sletten, 2019). Eksempelvis deltar minoritetsjenter sjeldnere i idrettslag enn majoritetsjenter (Bakken mfl., 2016; Strandbu & Bakken, 2007; Ødegård mfl., 2016), og dette gapet i idrettsdeltakelse synes å ha blitt større de siste 20 årene (Ødegård mfl., 2016). Strandbu og kolleger (2019) fant at forskjellene ikke fullt ut kunne forklares med variasjon i foreldrenes utdanning, familieøkonomi eller religionsutøvelse, og løfter frem kulturelle forhold i familiene (for eksempel forholdet til idrett i familiekulturen) og organisasjonene (for eksempel rekrutteringskanaler) som potensielle forklaringsfaktorer. Organisasjonenes mulighet til å bryte ned barrierer knyttet til kultur og religion ser ut til å være begrenset av organisasjonenes og aktivitetsledernes kapasitet og kompetanse. Arbeidet for å redusere slike barrierer synes å fungere best i tilfeller der fritidsaktivitetene blir ledet av organisasjonsansatte med spesifikk kompetanse på inkluderingsfeltet. En informant fra en organisasjon på samfunnsfeltet fremhevet også at arbeid med å bryte ned slike barrierer krever aktivt og langsiktig arbeid med ulike tiltak som har til hensikt å gjøre foreldrene trygge på barnas deltakelse i fritidsaktivitet. Organisasjoner som hovedsakelig driftes gjennom frivillighet og dugnadsarbeid, eksempelvis idrettslag, fremhever også at kulturforskjeller er en betydelig barriere i inkluderingsarbeidet, men disse organisasjonene synes å ha færre virkemidler i form av kompetanse og ressurser til å bryte disse barrierene ned. En annen informant vektla at organisasjonenes mulighet til å rekruttere i minoritetsmiljøer påvirkes av minoriteters representasjon i organisasjonen. Når voksne med minoritetsbakgrunn deltar i organisasjonen og leder aktiviteter, kan dette gi minoritetsbarn rollemodeller de lettere kan sammenligne seg med, samtidig som det kan bidra til minoritetsforeldrenes opplevelse av at aktiviteten er trygg. Ledere med minoritetsbakgrunn har også gjerne språkkunnskap som kan styrke dialogen med minoritetsforeldre, og kan også ha en bredere forståelse av kulturelt betingede barrierer i inkluderingsarbeidet. Det varierte blant organisasjonene som var representert i denne studien, i hvilken grad de var bevisste på å inkludere minoritetsforeldre i rollen som aktivitetsledere. For mange opplevdes trolig dette som en krevende oppgave, gitt utfordringene mange

organisasjonsrepresentanter ga uttrykk for relatert til kommunikasjon, involvering i dugnadsarbeid m.m.

Foreldreinvolvering

Foreldres interesse for og involvering i barnas aktivitet fremheves også som en viktig barriere for bred inkludering av barn og unge til fritidsaktivitetene. Informantene nevner at det er nødvendig at foreldre legger til rette for at barna kommer seg til og fra aktivitetene, at de er en pådriver og sikrer at barna øver mellom samlingene (eksempelvis kulturaktiviteter), og at foreldrene bidrar med det nødvendige dugnadsarbeidet som kreves for at aktivitetene skal gå rundt. Det fremheves at foreldre i mange tilfeller har en avgjørende rolle ved å frakte barna til og fra aktivitetene, særlig i grisgrendte strøk og områder med dårlig kollektivtilbud. Betydningen av transport som barriere er også fremhevet tidligere (Arnesen, Grødem, Ervik & Eimhjellen, 2021), men det er her interessant å se at transport også fremheves som en barriere i byene fordi ekstrautgiften til kollektivtransport fratruk noen barn muligheten til å delta. Flere organisasjoner har med varierende hell forsøkt å fjerne barrierer knyttet til transport gjennom ordninger for henting og bringing. En organisasjon hadde søkt penger til transport og betalte hver uke drosje for barn som hadde behov for dette. En annen organisasjon hadde forsøkt å sette opp en buss, men opplevde at dette tiltaket ikke traff målgruppen. I tillegg er en annen organisasjon fraktet aktivitetslederen sitt eget barns klassekamerater til og fra aktiviteten. En annen faktor som kan forklare hvorfor noen barn og unge ikke deltar i fritidsaktivitet, er forskjeller i foreldrenes overskudd og mulighet til å følge opp barna sine, og dermed ulike forutsetninger blant foreldrene med hensyn til å innfri organisasjonenes krav til foreldredeltakelse og dugnadsarbeid. Flere organisasjoner forteller at det er mer krevende å få til foreldreinvolvering blant medlemmer med minoritetsbakgrunn, og noen forteller at de forsøker å begrense kravene til foreldreinnsats for å inkludere flere barn i aktivitet. Utfordringer med foreldreinvolvering og bred rekruttering til dugnadsarbeid har også blitt identifisert i andre studier, der man vektlegger hvordan ulik kjennskap til norsk frivillighets- og dugnadskultur kan utfordre idrettslagenes inkluderingsarbeid (for eksempel Enjolras, Steen-Johnsen & Ødegård, 2012; Ødegård, 2010b). Noen av organisasjonene i denne studien drev imidlertid aktivitet uten krav til foreldreinvolvering eller dugnadsarbeid. På den ene siden kan dette anses som positivt fordi det bryter ned barrierer så flere barn og unge får mulighet til å delta. På den annen side kan det være fordelaktig for foreldrene å delta i frivillige dugnadsarbeid fordi dette arbeidet innebærer en sosialiseringssammenheng der foreldrene får mulighet til å bli kjent med og bli inkludert i rutiner for frivillig oppslutning (Carlsson & Haaland, 2004). Deltakelse i frivillige organisasjoner kan dessuten anses som betydningsfullt i inkluderings- og integreringssammenheng, fordi slik deltakelse kan gi tilgang til sosiale nettverk og bidra til å skape tillit og tilhørighet til det norske

samfunnet (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2020). På denne måten kan foreldres involvering i organisasjonen gjennom dugnadsarbeid være en kilde til ikke bare brobyggende, men også lenkende sosial kapital. Likevel kan det synes som om kravet til dugnadsarbeid er en betydelig barriere for barn og unges deltakelse i fritidsaktivitet, og for noen synes det derfor å være avgjørende at de får tilnærme seg det norske frivillighetsarbeidet gradvis, for eksempel gjennom inkluderende lavterskelorganisasjoner som formidler kunnskap om rammene rundt fritidsorganisasjoner i Norge. En av organisasjonene i denne studien hadde mål om å bidra til inkludering av barn og unge i fritidsaktivitet både på kort sikt – gjennom inkludering i organisasjonens eget fritidstilbud – og på lang sikt – gjennom å hjelpe barna og ungdommene til å ta del i de mer tradisjonelle, etablerte fritidstilbudene som ble tilbudt i regi av andre frivillige organisasjoner. En sentral del av organisasjonens arbeid ble derfor å dele kunnskap om hva som finnes av fritidsaktiviteter, samt å fremme foreldrenes forståelse av at fritidsaktivitet har stor betydning for barna, og at aktivitetene er trygge. Organisasjonen hadde dessuten en viktig rolle i å formidle hvordan aktivitet i regi av frivillige organisasjoner fungerer. På denne måten fikk organisasjonen en slags brobyggerfunksjon, og kunne bidra til å bryte ned barrierer knyttet til inkludering av barn, unge og deres foreldre på tvers av språk, kultur og religion.

Konkurrans- og prestasjonsorientering

En fjerde barriere for å inkludere bredt som fremheves av alle organisasjonstypene, er organisasjonenes konkurrans- og prestasjonsorientering. En slik kultur var særlig fremtredende blant kultur- og idrettsorganisasjonene og ble i stor grad fremhevet som en kilde til målkonflikt i inkluderingsarbeidet. Konkurrans- og prestasjonsorientering utgjør dermed også en sentral barriere for inkludering av barn og unge og påvirker både rekruttering til og frafall fra aktivitetene, uavhengig av familiære ressurser. Flere organisasjoner forteller at de forsøker å tone ned konkurrans- og prestasjonspreget gjennom en lekpreget tilnærming til aktivitetene, der de bruker lang tid før det blir litt mer «seriøst». I aldersblandede grupper fremheves viktigheten av at aktiviteten er seriøs nok til å appellere til de eldste, men ikke så seriøs at det ekskluderer de yngste. Her fremheves også viktigheten av å ha morsomme og sosiale aktiviteter som ikke nødvendigvis relaterer seg til hovedaktiviteten. Dessuten har organisasjoner som i mindre grad preges av konkurrans- og prestasjonsorientering, en klar formening om at nettopp dette gjør deres aktivitetstilbud mer attraktive for en gruppe barn og unge som ønsker seg bort fra de mer prestasjonspregede aktivitetene. Idrettslag organiserer mange barn og unge i fritidsaktivitet, men denne aktiviteten vil nødvendigvis, til en viss grad, være konkurrans- og prestasjonspreget. Ødegård og kolleger (2016) viser at andelen barn og unge som oppgir at for mye konkurranse er en svært viktig grunn til at de ikke deltar i idrettslag, økte fra 13 prosent i 2006 til

17 prosent i 2015, der den signifikante endringen gjaldt for jenter, både med majoritets- og minoritetsbakgrunn. Dette illustrerer hvordan konkurranse- og prestasjonsorienteringen som kjennetegner flere fritidsaktiviteter, ikke appellerer til alle. Jenter med minoritetsbakgrunn står dessuten oftere enn andre utenfor det organisert fritidstilbudet (Ødegård, Steen-Johnsen & Ravneberg, 2012b) og deres søken bort fra konkurransepregede aktiviteter illustrerer viktigheten av bredde i det norske fritidstilbudet.

Andre barrierer

Mangel på voksne ledere og på idrettsanlegg fremheves også som en sentral barriere for inkludering av flere barn og unge til aktivitetene. Utfordringen med å rekruttere minoritetsforeldre oppleves som særlig stor, men også majoritetsforeldre er vanskelige å rekruttere. Fraværet av voksne til å lede eller stille opp rundt aktivitetene bidrar til å gjøre aktivitetstilbudet sårbart og avhengig av lokale ildsjeler. Imidlertid kan det synes som om godt etablerte organisasjoner med rotfeste i lokalmiljøet kan ha noe mindre utfordringer i rekrutteringsarbeidet når det gjelder rekrutteringen av både barna og deres foreldre. Idrettsorganisasjonene fremhever også banekapasitet som en barriere for både omfanget av og attraktiviteten til aktivitetstilbudet, ettersom mye av treningene legges til tider som oppleves å være ugunstige for familiene.

Noen organisasjoners religionstilknytning fremheves også som en mulig barriere for å inkludere bredt. Eksempelvis ble det fremhevet at et fritidstilbud som foregikk i en kirke, både kunne komme i konflikt med barnas livssyn og ha en sosial kostnad i ungdomsmiljøet. Organisasjonen brukte her et musikkstudio, som også ble brukt av kjente artister, som et virkemiddel for å oppnå bredere rekruttering til deres fritidstilbud.

Konkurranse med andre organiserte fritidstilbud i lokalmiljøet fremheves også som en barriere for å nå ut til en del barn og unge, og noen organisasjoner forsøkte å tilrettelegge slik at barna kunne sjonglere flere fritidsaktiviteter i sitt hverdagsliv. Dette var imidlertid krevende for organisasjoner med relativt stabile møtetider som måtte forsøke å tilpasse seg til andre aktiviteter som stadig ble lagt til nye tidspunkter (eksempelvis idretten).

Samspillet med kommunen om inkludering

Fritidserklæringen bidrar til å rette et sterkt søkelys mot betydningen av å gi barn og unge tilgang til fritidsaktiviteter også som del av deres grunnleggende rettigheter. Fritidserklæringen og tilhørende tiltak og ordninger, for eksempel Fritidskortet, kan sees som et forsøk på å styrke lenkende sosial kapital, som også utløser politikk og handling på lokalt nivå som både kan resultere i sammenbindende og brobyggende sosial kapital.

For å nå målsettingen om økt deltakelse signaliserer partene som har skrevet under erklæringen, at det er nødvendig å gjøre en innsats på både nasjonalt og lokalt nivå og på tvers av sektorer, herunder både kommunesektoren og frivillig

sektor. Kjennskap til Fritidserklæringen blant vårt organisasjonsutvalg kan være en pekepinn på hvorvidt målsettinger om inkludering av barn og unge har satt seg eller har blitt styrket også på grasrotnivået. Vi finner bare delvis at dette er tilfellet, siden bare om lag halvparten av informantene våre er kjent med denne erklæringen. Større bevissthet om inkludering av barn og unge lokalt kan også være resultat av mer påtrykk og oppmerksomhet mot dette i nasjonalledet til organisasjoner, for eksempel i store organisasjoner som Norges Idrettsforbund (NIF) og Røde Kors. NIF har et omfattende arbeid med inkludering, for eksempel gjennom rettledning om hvordan inkludering kan gjøres, økonomiske støtteordninger for inkludering, verktøy, filmer og brosjyrer⁷. Innenfor en organisasjon som KFUK-KFUM er dette temaet omtalt i mindre grad (KFUK-KFUM, 2019). Den begrensede kjennskapen til Fritidserklæringen på lokalnivået kan indikere at det på nasjonalt nivå i noen organisasjoner er behov for både bedre kommunikasjon og større oppmerksomhet mot erklæringen og inkluderingsarbeidet. Fritidserklæringens målsettinger kan også møte lokale organisasjoner gjennom endringer i lokal politikk for inkludering av barn og unge.⁸

Et hovedfunn når det gjelder organisasjonenes oppfatning av kommunens politikk for inkludering, var at dette gjerne gjenspeilte hvor tett kontakt organisasjonene hadde med kommunen i sitt arbeid. For organisasjoner med mange og tette bånd til kommunen ble kommunens inkluderingspolitikk oppfattet positivt. Noen av disse organisasjonene dekket flere felt gjennom sine aktiviteter og hadde dermed også naturlig flere berøringsfelt med kommunen. Organisasjoner med færre bånd og kontakt med kommunen uttrykte mindre klare oppfatninger om kommunal politikk. Videre var det slik at oppfatningen av kommunens politikk var nært knyttet til egen organisasjon og konkrete politiske tiltak og virkemidler fra kommunens side. Her ble økonomiske tilskudd og ordninger med kontingentkort, utstyrssentraler med gratis utlån, tilgang til rimelige eller gratis kommunale lokaler fremhevet som viktige tiltak i kommunens politikk for inkludering av barn og unge. Dette funnet kan forstås i lys av litteraturen om deltakelse som fremhever ressursavhengighet, kapasitetsaspekt (økonomiske og andre) som viktige faktorer for å fremme deltakelse (Hall mfl., 2003; Hall mfl., 2004; Vandermeerschen mfl., 2017). Men i vår sammenheng er utgangspunktet at kommunens politikk og tilhørende virkemidler utgjør en omliggende kontekst som kan bidra til å styrke organisasjonenes kapasitet gjennom direkte å bidra med økonomiske ressurser

---

⁷ Se f.eks. Bli med!-brosjyren, som finnes i utgaver på i alt 16 språk, fra Norges Idrettsforbund. (uten år). *Bli med!, brosjyre*. Oslo: NIF. Hentet fra https://www.idrettsforbundet.no/contentassets/bbd241e8194a48469c45eff312385b5a/35_20_nif_bli-med_brosjyre_norsk_digital.pdf

⁸ En mer fullstendig oversikt over Frivillighetserklæringens rolle på lokalnivået vil imidlertid først bli klar når intervjuer med kommunerepresentanter blir gjennomført i neste delprosjekt.

og fysisk infrastruktur, eller gjennom å senke barrierer for deltakelse, for eksempel gjennom kontingentkort og utstyrssentraler som barn og unge har tilgang til å låne fra. Ressursavhengighetsperspektivet uttrykker også en sårbarhet som enkelte frivillige organisasjoner har, der deres aktivitet er svært avhengig av kommunal finansiering og kan begrenses vesentlig dersom kommunens økonomi svekkes. Vi finner eksempler på dette i vårt materiale.

Mens hovedinntrykket av kommunens politikk var positivt, fant vi også mer kritiske vurderinger, der noen organisasjoner oppfattet at deres felt ble nedprioritert til fordel for andre områder innenfor frivilligheten. Eller sagt på en annen måte: Ikke alle oppfattet begrepet «kulturkommune» som positivt for egen aktivitet. Slike spenninger lokalt mellom ulike deler av frivilligheten finner vi også i andre studier (for eksempel Trøttestad mfl., 2020), men som vi så, ble ikke dette direkte tatt opp i litteraturgjennomgangen vår. En annen dimensjon av dette gjaldt verdikonflikter mellom kommunen og organisasjonene, der det ble hevdet fra organisasjonenes side at kommunen var skeptisk til organisasjonenes verdigrunnlag, og at organisasjonene derfor ble nedprioritert av kommunen. Mens verdimessige konflikter mellom ulike deler av frivilligheten er kjent i historisk sammenheng (Wollebæk & Selle, 2002), er det interessant at slike konflikter kan identifiseres, om enn i få tilfeller, mellom kommunen og enkeltorganisasjoner. Dette funnet kan knyttes til den delen av litteraturen som fremhever betydningen av kulturelle barrierer og fordommer (Allison & Hibbler, 2004; Loga, 2011; Ødegård, 2010a), men er i vår sammenheng drøftet som del av relasjonen mellom organisasjoner og kommunen.

Barrierer for å delta og tiltak for å inkludere barn og unge i kommunen

Organisasjonene identifiserte en rekke barrierer for å delta i fritidsaktiviteter i kommunen. De viktigste her var lavinntekt, utfordringer med lange reiseavstander til fritidsaktiviteter og dårlig utbygd kollektiv transport og manglende foreldreinvolvering. I tillegg ble det nevnt informasjon og kunnskap om aktiviteter, manglende kapasitet og tilgjengelighet til fysisk infrastruktur, for eksempel tilgang og tid på hallflater for idrettsaktiviteter. Også her er funnene i tråd med barrierer som blir fremhevet i litteraturen, og som også er identifisert i andre studier (Arnesen, 2020b; Hall mfl., 2003; Vandermeerschen mfl., 2017). Et spesifikt funn i vår sammenheng er imidlertid betydningen av transport, som ikke er fanget opp i litteraturen, men som også fremheves som en barriere i en studie av forsøksordningen med Fritidskortet (Arnesen, Grødem, Ervik & Eimhjellen, 2021). At denne barrieren fremstår som viktig i norsk sammenheng, er ikke uventet gitt det spredte bosettingsmønsteret og store avstander til aktiviteter. Foreldreinvolvering er sentralt i fritidsaktiviteter for barn og unge, både som del av kapasiteten for å drive aktiviteter og som ildsjeler og rollemodeller, særlig for grupper som er marginaliserte (Ødegård mfl., 2012a). Vårt materiale inneholder imidlertid ikke eksempler på hvordan

organisasjonene arbeider med dette på generelt nivå eller rettet mot enkeltgrupper, for eksempel foreldre til barn med migrasjonsbakgrunn.

Som nevnt ble intervjuene våre gjennomført i en periode preget av den pågående koronapandemien. Pandemien påvirket organisasjonene og deres mulighet for aktivitet og inkludering. I en nylig undersøkelse av koronapandemiens konsekvenser for frivillige organisasjoner fremkommer det at smittevernsreguleringer gjorde det vanskelig for et stort antall av organisasjonene å gjennomføre aktivitetene sine som normalt (Arnesen & Sivesind, 2021: 27). Selv om effektene av dette berørte organisasjoner i større eller mindre grad avhengig av lokal smittesituasjon og tiltaksregime, samsvarer dette også med inntrykket fra vårt intervjumateriale. Nedstengning og smitteverntiltak har redusert kapasiteten for frivilliges arbeid med barn og unge. Andre negative konsekvenser av pandemien som fremheves av informantene i denne studien, er frafall, redusert motivasjon for deltakelse, svekkelse av samhold og større barrierer for rekruttering. Som vist i undersøkelsen av Arnesen & Sivesind (2021) og andre studier av krisesituasjoner (for eksempel flyktningkrisen i 2015) kan slike situasjoner skape mobilisering av frivillige ressurser for å håndtere utfordringene (Arnesen & Sivesind, 2021; Fladmoe, Sætrang, Eimhjellen, Steen-Johnsen & Enjolras, 2016). I vårt begrensede materiale finner vi interessante eksempler på hvordan frivillige organisasjoner raskt kan omstille seg og arbeide på nye måter for å nå de som er mest sårbare i gruppen av barn og unge. I vårt materiale gjaldt dette organisasjoner med et omfattende nettverk både til kommunen og til andre organisasjoner som ga grunnlag for gjensidig handling og mobilisering av ressurser.

Ønsker om tiltak i kommunen

Informantene våre ble spurt om å angi tiltak for inkludering av barn og unge som manglet i deres kommune. Svarene her både bekreftet utfordringene som er nevnt i forrige avsnitt, og belyste ytterligere spørsmålet om barrierer. Tiltak for å møte økonomiske barrierer omfattet både radikale forslag om å fjerne kontingenter og andre økonomiske deltakelseshindre, og forslag om å forenkle muligheter for å søke om økonomisk støtte. I forlengelsen av dette ble støtte fra kommunen i søknadsarbeid fremhevet som viktig, særlig for mindre organisasjoner som hadde begrenset egen kapasitet og ikke kunne lene seg på mer profesjonalisert hjelp fra et eventuelt nasjonalt organisasjonsnivå. De nevnte også behov for å utvide aktivitetene som ble tilbudt av frivillige organisasjoner for å nå grupper som ikke fant seg til rette i eksisterende tilbud, og bedre muligheter for idrettsaktivitet for de som ikke var organisert. Et sentralt område for å bidra til bedre inkludering var informasjon og kommunikasjon mellom frivillig sektor og kommunen. I den sammenheng fremhevet informantene skolen som sentral for å gi informasjon om aktiviteter som kunne nå ut til alle elever. Videre trakk informantene frem flere konkrete tiltak for å ta tak i behovet for kommunikasjon og koordinering mellom

kommunen og organisasjonene: egne kontaktpersoner i organisasjonene, frivillighetskoordinator, bruk av aktivitetskalendere, samarbeidsfora mellom kommune og frivilligheten, åpen dag for å presentere aktivitetstilbud og bedre informasjon på kommunes nettsider. Flere av tiltakene som gjelder kommunikasjon og koordinering, er identifisert i andre studier av inkludering og integrering, men også fra andre områder slik som helse- og omsorgsfeltet (Ervik & Lindén, 2017; Hillestad, 2015; Lorentzen & Skinner, 2019; Ødegård mfl., 2012a). Deler av dette temaet blir også belyst når vi ser på organisasjonenes samarbeidsrelasjoner med andre aktører innenfor næringsliv, kommune og egen frivillig sektor.

Samarbeid med andre aktører på lokalnivået om inkludering

Samarbeid med andre aktører varierer både mellom sektorer og fra organisasjon til organisasjon. De minst omfattende samarbeidsrelasjonene fant vi til næringslivet, der dette var avgrenset til økonomiske forhold og finansiering gjennom ulike former for økonomisk støtte og sponing. For noen organisasjoner, særlig innenfor idrett, var dette et viktig tilskudd til driften. Vi finner at det også er varierende grad av samarbeid med andre frivillige organisasjoner. Noen av informantene våre beskriver et omfattende samarbeid med andre organisasjoner om inkludering preget av nær kommunikasjon med andre organisasjoner for å klarlegge behov og medvirke til en hensiktsmessig arbeidsdeling som utnytter de ulike organisasjonenes satsingsområder og deres særegne kompetanse. Vi fant eksempler på dette både innenfor samfunn, kultur og fritid. Andre organisasjoner oppga at de hadde ingen eller liten og avgrenset kontakt med andre organisasjoner, mens en tredje gruppe av organisasjoner beskrev kontakten som tidsavgrenset og mer sporadisk, eller at samarbeidet var konsentrert om tettere kontakt med kun én annen eller noen få andre organisasjoner. Et tilsvarende bilde får vi når vi ser på kontakten med kommunen. I tillegg finner vi at de få organisasjonene som har omfattende samarbeid med andre organisasjoner, også har et mer utstrakt samarbeid med kommunen enn andre organisasjoner. For disse organisasjonene omfatter samarbeidet kompetanseutvikling og nært samarbeid for å identifisere behov og utvikle målrettede inkluderingstiltak. Både mot skole- og helsetjeneste er det tett kontakt.

De fleste organisasjonene har noe samarbeid med kommunen, mens noen få oppgir at de ikke samarbeider. Et flertall av organisasjonene benytter kommunens økonomiske støtteordninger som sikrer finansiering generelt eller spesifikt til inkluderingsarbeid, men som i begge tilfeller sikrer organisasjonsarbeid og aktivitet som kommer barn og unge til gode. Ressursavhengighetsteorien får frem hvordan organisasjonene er avhengig av omgivelsene de er del av, når det gjelder både kapasitet og kompetanse for

inkludering. Et interessant funn her synes å være at noen organisasjoner i større grad inngår og er del i et tett samarbeid med både kommune og andre organisasjoner. Samarbeidet som omfatter nær og hyppig kontakt med aktører i kommunen og andre organisasjoner, gir fungerende nettverk, muliggjør kunnskapsutveksling, læring og arbeidsdeling, og det styrker organisasjonens kapasitet for inkludering. Et slikt samarbeid, med høy grad av tillit mellom aktørene, gir trolig også gode betingelser for å skape brobyggende og lenkende sosial kapital. Slike former for sosial kapital kan være med på å styrke inkludering i større grad enn den rent sammenbindende sosiale kapitalen. På den andre siden finner vi organisasjoner med få bånd både til andre organisasjoner og til kommunen. Disse fremstår som, satt på spissen, «frittsvevende satellitter» med oppmerksomhet om egen aktivitet og kjernegruppe og begrenset kapasitet til å nå ut til andre barn og unge. Dette gir grunnlag for å styrke sammenbindende sosial kapital, mens betingelsene for å bidra til å skape brobyggende og lenkende sosial kapital er svake. Mellom disse endepunktene finner vi de fleste organisasjonene i vår undersøkelse med noen samarbeidsrelasjoner til andre organisasjoner og kommunen. Disse vil også ha en sterkere mulighet for å utvikle brobyggende og lenkende sosial kapital enn ovennevnte gruppe av isolerte organisasjoner. I en diskusjon av organisasjonenes eget arbeid med inkludering bidrar søkelyset på samarbeid til å fremheve viktigheten av organisasjonenes omgivelser for å få et grep om kapasiteten for inkludering i organisasjonen.

Vårt utvalg av organisasjoner innenfor ulike felt av frivilligheten og utvalget av ulike kommuner gir et grunnlag, om enn begrenset, for å undersøke om vi finner forskjeller mellom felt og mellom kommuner for inkludering av barn og unge i fritidsaktiviteter som del av frivillige organisasjoners arbeid.

Ulikheter mellom organisasjonsfelt og kommuner

Som vi så i litteraturgjennomgangen, er mye av forskningen på kapasitet og barrierer for inkludering av barn og unge gjort innenfor idrettsfeltet. Vårt empiriske materiale gir et avgrenset grunnlag for å peke på eventuelle forskjeller mellom felt med hensyn til inkludering av barn og unge. Et moment som trekkes frem i litteraturen, er spenningen mellom konkurransemålsettingen som vi finner innenfor idretten, og mål om inkludering (Ibsen & Seippel, 2010; Skille, 2011; Stenling & Fahlén, 2016). Informantene fra idrettsfeltet som ble intervjuet i forbindelse med denne studien, gir imidlertid ikke inntrykk av at denne spenningen er utpreget sterk, i alle fall ikke blant de yngre aldersgruppene. Dette må likevel nyanseres, i og med at noen organisasjoner oppfatter sitt tilbud som veldig «lavterskel» og definerer dette til dels i kontrast til andre aktiviteter som barna og de unge er med på, og som er mer prestasjonsorienterte og krevende. Disse «lavterskelaktivitetene» fremheves av informantene som gunstige både for barn og unge som ikke deltar i annen aktivitet på fritiden, og for de som deltar i mange fritidsaktiviteter og trenger et

pusterom i hverdagen. Kravet til utstyr i aktiviteter på idrettsfeltet gjør også at organisasjonene på dette feltet skiller seg noe fra organisasjonene på andre felt. Her er det imidlertid også stor bredde og variasjon mellom de ulike klubbene, der noen opererer med relativt uttalte utstyrskrav, mens andre aktivt jobber for å bryte ned denne barrieren. På den andre siden markerer organisasjonene på fritidsfeltet, religions- og livssynsfeltet og samfunnsfeltet seg ved at det stilles forholdsvis lite krav til utstyr.

I tillegg til skillet mellom konkurranseorientering og inkludering kan det ut fra våre funn være interessant å skille mellom de organisasjonene som er overveiende aktivitetsorienterte, og de som i større grad er deltakerorienterte og mindre rettet mot spesifikke aktiviteter. Blant organisasjonene ser vi her et skille med hensyn til om organisasjonenes primære oppmerksomhet er rettet mot å inkludere barn og unge, der selve aktiviteten er underordnet, eller om den spesifikke aktiviteten er førsteprioritet og inkluderingsarbeid fremstår som mer underordnet. Eksempelvis er flere av organisasjonene på samfunnsfeltet og religions- og livssynsfeltet mindre spisset mot enkeltaktiviteter. I stedet forsøker de å sikre høy grad av inkludering gjennom kontinuerlig å tilpasse aktivitetstilbudet til deltakerne. Imidlertid finner vi både deltakerorienterte og aktivitetsorienterte organisasjoner innenfor alle de fem feltene vi har sett på, særlig når vi tar høyde for at noen organisasjoner har aktiviteter på tvers av de fem hovedfeltene.

Vi intervjuet representanter for organisasjoner i ulike kommuner. Hovedinntrykket er at mange av barrierene de peker på, er felles på tvers av kommuner. Hvis vi sammenligner de frivillige organisasjonene som tilbyr fritidsaktivitet, i bygd og by, ser vi at bredden av fritidstilbud er større i byen, og at byorganisasjonene derfor i større grad står i et konkurranseforhold med hverandre for å rekruttere barn og unge til egen fritidsaktivitet. På landsbygda ser man mindre tegn til denne typen konkurranse, men her er til gjengjeld transportutfordringer med lange avstander og dårlig utbygd kollektivtilbud en større barriere. En annen viktig forskjell som kan leses ut av intervjumaterialet, er at det i den ene bykommunen gjennomgående var mer bevissthet om inkluderingsproblematikk og konkret erfaring med inkluderingsarbeid enn i de andre kommunene. Vi tolker dette som et uttrykk for at inkluderingsutfordringer, for eksempel målt som andel barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt, er mer omfattende i denne kommunen, og spesielt i enkelte bydeler, enn i de tre andre kommunene. I tillegg kommer, som vi skal se i neste delprosjekt, at kommunen som aktør har et større trykk på inkludering i sin politikk, for eksempel gjennom egen handlingsplan mot barnefattigdom. Ingen av de andre tre kommunene i vår studie hadde en slik plan.

Dette viser at det også er behov for kunnskap om den kommunale politikken og dens virkninger – noe som bør belyses i fremtidig forskning.

Konklusjon

Organiserte fritidsaktiviteter kan være en viktig kilde til barn og unges erfaring av fellesskap, tilhørighet og mestring. Erkjennelsen av de organiserte fritidsaktivitetenes betydning i barn og unges liv bidro i 2016 til at regjeringen og frivilligheten gikk sammen om Fritidserklæringen og en felles innsats for at alle barn skal kunne delta i organiserte fritidsaktiviteter uavhengig av foreldrenes sosiale og økonomiske situasjon. Denne rapporten tar utgangspunkt i at det er viktig at alle barn kan delta i organisert fritidsaktivitet, og den har som mål å undersøke hvordan organisasjoner arbeider for å inkludere grupper som deltar lite, for eksempel barn og unge fra familier med lavinntektsutfordringer eller minoritetsbakgrunn, hvilke ressurser som mobiliseres, hvilke barrierer organisasjonene møter på, og hvilke lokale ordninger og tiltak som kan bidra til inkludering i frivilligheten.

Undersøkelsen viser at om lag halvparten av informantene var kjent med Fritidserklæringen, og således at erklæringens mål om inkludering av barn og unge bare delvis har satt seg eller har blitt styrket på grasrotnivået. Organisasjonene formidler at de er opptatt av – og jobber med – inkludering, men studien viser store forskjeller i organisasjonenes forståelse av inkluderingsproblematikken og organisasjonenes tilnærming til inkluderingsarbeidet. De som lykkes best med inkludering, er organisasjonene som ikke primært er aktivitetsorienterte, men snarere deltakerorienterte med inkludering som hovedmål. En av disse organisasjonene hadde (og prioriterte) gjerne også mer ressurser til å jobbe aktivt for å gjøre foreldrene trygge på barnas deltakelse i fritidsaktiviteten.

Flere av organisasjonene opplevde at deres arbeid var preget av målkonflikter, der det var spenning mellom målet om å inkludere bredt, samtidig som man hadde mål innenfor andre aspekter som konkurranse/prestasjon og krav til dugnadsinnsats/-foreldreinvolvering. Religions- og livssynsorganisasjonene opplevde i liten grad konflikt mellom organisasjonens religionsforankring og målet om å inkludere bredt – til tross for at dette trolig kan være en barriere som begrenser deltakelsen blant

religiøse minoriteter. Organisasjonene fremhevet også andre barrierer i inkluderingsarbeidet:

- (1) familieøkonomi ved aktiviteter som involverer deltakerkontingent og krav til utstyr
- (2) identifisering av barn og unge som har behov for subsidierte plasser
- (3) foreldreinvolvering i form av å motivere og transportere barna til aktivitet samt å delta i dugnadsarbeid og ledelse av aktivitetene
- (4) for mye oppmerksomhet på konkurranse/prestasjon i én aktivitet og mindre tilbud om (andre) morsomme og sosiale aktiviteter utover hovedaktiviteten som kan fungere som «sosialt lim» deltakerne imellom
- (5) mangel på voksne ledere og idrettsanlegg (banekapasitet) samt konkurranse med andre organiserte fritidstilbud i lokalmiljøet

Hovedinntrykket er at mange av barrierene som blir identifisert, er felles på tvers av kommuner. Imidlertid er fritidstilbudet bredere i byen, og byorganisasjonene konkurrerer derfor i større grad med hverandre for å rekruttere barn og unge til egen fritidsaktivitet. Organisasjonene på landsbygda har på sin side større transportutfordringer med lange avstander og dårlig utbygd kollektivtilbud. Den ene bykommunen hadde – sammenlignet med de andre kommunene – en sterkere oppmerksomhet rettet mot inkluderingsproblematikken, trolig på grunn av mer omfattende inkluderingsutfordringer i denne kommunen.

For å bøte på noen av disse barrierene og inkludere bredt fremhever organisasjonene blant annet disse tiltakene:

- (1) å legge til rette for å prøve ut aktiviteten før man betaler, holde medlemskontingenten lav, ha lave krav til utstyr samt legge til rette for lån/ arv av utstyr, fronte den lokale utstyrssentralen, benytte kommunale støtteordninger for å inkludere bredt (inkludert for eksempel kontingentkasse, gratisplasser til barn med aktivitetskort og en spleiseordning med kommunen for å dekke deltakeravgiften). Andre mottar midler fra mororganisasjonen til drift av gratisaktiviteter eller til deltakerfond der noen barn kan få dekket aktivitetskostnader
- (2) å rekruttere med utgangspunkt i skoler i bydeler med levekårsutfordringer
- (3) å arbeide for å inkludere minoritetsforeldre som deltakere i og ledere av organisasjonens aktiviteter, da minoritetsforeldre har en særlig forståelse av kulturelle barrierer i inkluderingsarbeidet, har språkkunnskap som kan skape trygghet gjennom styrket dialog med minoritetsforeldre, og kan være gode rollemodeller for minoritetsbarn
- (4) å gjøre forsøk på å etablere ordninger for transport til og fra aktiviteter

- (5) å formidle hvordan aktivitet i regi av frivillige organisasjoner fungerer, og hjelpe barn og unge til å finne en fritidsaktivitet de trives med, hos andre frivillige organisasjoner

De fleste organisasjonene hadde som mål å tilby barn og unge en gitt aktivitet, men i utvalget vårt var det også organisasjoner som hadde inkludering som hovedmål. En av disse organisasjonene hadde ikke som hovedmål å rekruttere barn og unge til *egen* aktivitet, men søkte å koble barn som ufrivillig sto utenfor fritidsaktiviteter, på den «ordinære» frivilligheten. Organisasjonens eget aktivitetstilbud ble således ansett som en arena for inkludering og gradvis integrering i den norske frivilligheten. I dette tilfellet var alle aktivitetene gratis (deltakelse, mat, transport mv.) og tilpasset å rekruttere bredt, samtidig som de søkte å ivareta barn og unges varierende og skiftende interesser innenfor rammene av et sosialt fellesskap. Denne organisasjonen hadde også valgt å fjerne alle krav til at foreldre skulle involvere seg i aktivitet og dugnadsarbeid, og søkte på denne måten å sørge for at alle barna hadde like forutsetninger for deltakelse, uavhengig av foreldreressurser og familiebakgrunn. Foreldrene ble imidlertid invitert inn og oppfordret til å ta del og bidra i barnas aktivitet, noe som ga dem et innsyn i frivilligheten, samtidig som det kunne gjøre foreldrene trygge på at fritidsaktiviteten var en positiv del av barnas liv. En slikt radikalt tiltak for å bryte ned barrierer for barn og unges deltakelse muliggjorde, ifølge organisasjonen selv, at de kunne inkludere sårbare barn og unge i aktivitetstilbudet, både i denne organisasjonen og etter hvert også i andre deler av frivilligheten.

Imidlertid er de fleste fritidsaktiviteter assosiert med en form for deltakerkontingent, og det ligger i frivillige organisasjoners natur at de ofte finansieres gjennom dugnadsarbeid. Dette dugnadsarbeidet kan i seg selv både være en barriere og en mulighet i inkluderingsarbeidet. Dugnadsarbeidet kan som nevnt fungere som en barriere ved at det hever terskelen for deltakelse blant utsatte barn og unge, der foreldrene av ulike grunner ikke støtter opp om barnas fritidsaktivitet. Imidlertid kan det også by på muligheter for å inkludere større deler av familien i aktivitet, noe som kan gi tilgang på sosiale nettverk, skape tillit og tilhørighet til det norske samfunnet, og således være en kilde til brobyggende og lenkende sosial kapital. Funn fra intervjuene i denne studien tyder imidlertid på at vellykket inkluderingsarbeid kan kreve en stegvis tilnærming ved at man gradvis over tid bygger opp dialog og tillit til barn og unges familier og får inkludert barna i aktivitet, før man jobber videre med familien og forsøker å involvere bredere. Oppsummert synes det som om de mer deltakerorienterte organisasjonene – som kan tilby gratisaktiviteter, og som inviterer foreldre til deltakelse snarere enn dugnadsarbeid – synes å ha best forutsetninger for å lykkes i det innledende inkluderingsarbeidet. Dette er ikke rammer som karakteriserer den gjennomsnittlige frivillige organisasjonen som

tilbyr fritidsaktiviteter til barn og unge. Manglende mulighet til å tilby gratis aktiviteter uten krav om dugnadsarbeid betyr imidlertid ikke at frivillige organisasjoner ikke lykkes med inkluderingsarbeid, men kan tilsi at det er behov for organisasjoner som jobber målrettet for å inkludere utsatte barn og unge og deres familier i aktivitet, for så å koble disse familiene på den «ordinære» frivilligheten.

Videre viser studien at graden av samarbeid med kommunen hadde betydning for organisasjonenes oppfatning av kommunens inkluderingspolitikk, der organisasjonene med mange og tette bånd til kommunen hadde den mest positive oppfatningen av inkluderingspolitikken. Kommunens inkluderingspolitikk ble hovedsakelig oppfattet i lys av konkrete kommunale politiske tiltak og virkemidler med betydning for den enkelte organisasjon, som økonomiske tilskudd, ordninger med kontingentkort, utstyrssentraler med gratis utlån og tilgang til rimelige eller gratis kommunale lokaler. Noen representanter opplevde at kommunen var skeptisk til organisasjonens verdigrunnlag, mens andre hadde aktiviteter på felt som de opplevde at kommunen nedprioriterte.

Det varierte hvorvidt organisasjonene hadde kontakt med andre organisasjoner. Noen hadde liten og avgrenset kontakt, andre mer tidsavgrenset og sporadisk kontakt, mens atter andre kunne vise til et omfattende og nært samarbeid om å kartlegge behov og hensiktsmessig arbeidsdeling organisasjonene imellom. Organisasjonene som samarbeidet med andre organisasjoner, hadde ofte også et mer utstrakt samarbeid med kommunen, blant annet om kompetanseutvikling, identifisering av behov og utvikling av målrettede inkluderings tiltak. Majoriteten av organisasjonene benyttet seg av kommunale støtteordninger som sikret finansiering generelt, eller som støttet inkluderingsarbeidet spesielt.

Vårt materiale kan tyde på at kommunepolitikken rettet mot fritidsfeltet er lite helhetlig og i liten grad integrert med (i) sosialpolitikk og fattigdomsbekjempelse, (ii) skolepolitikk (med noen unntak) og (iii) integreringspolitikk. Samtidig er det relativt lite samarbeid (utover finansiering) med kommunen og med andre frivillige organisasjoner. Dette kan bety at kommunen mangler en tilnærming for samstyring («governance»), noe som vanskeliggjør inkludering for eksempel når det gjelder å fange opp familier og barn som vil kunne trenge støtte. Det ser heller ikke ut til å finnes noen helhetlig tilnærming fra kommunenes side for å fremkalle endringer hos frivillige organisasjoner i retning av mer integrerende tilbud. Videre forskning på kommunenes planer på området og intervjuer med kommunal forvaltning er nødvendig for å belyse denne problematikken ytterligere.

Studien viser tydelig at koronapandemien med påfølgende nedstengning og smitteverntiltak har betydd redusert kapasitet for frivilliges arbeid med barn og

unge, med følger som frafall, redusert motivasjon for deltakelse, svekkelse av samhold og større barrierer for rekruttering. Videre fant man at et godt utviklet nettverk til både kommune og andre organisasjoner ga grunnlag for gjensidig handling og mobilisering av ressurser for å nå de mest utsatte barna og ungdommene under pandemien.

I det videre arbeidet med inkludering etterlyser organisasjonene blant annet det følgende:

- (1) støtte fra kommunen i søknadsarbeid
- (2) et utvidet aktivitetstilbud i regi av frivillige organisasjoner for å nå grupper som ikke finner seg til rette i eksisterende tilbud
- (3) bedre muligheter for idrettsaktivitet for de som ikke er organisert

Organisasjonene fremhever også informasjon og kommunikasjon mellom frivillig sektor og kommunen (særlig gjennom skolen) som viktig i inkluderingsarbeidet.

Samlet viser denne studien at frivillige organisasjoner i stor grad er opptatt av inkludering, og at mange organisasjoner jobber aktivt med dette i egen organisasjon. Imidlertid har organisasjonene varierende forutsetninger for å inkludere bredt, og samarbeid med kommunen fremstår som sentralt for å lykkes i inkluderingsarbeidet. I lys av betydningen av god dialog og samarbeid med kommunen i inkluderingsarbeidet, samt ønsket om mer kommunal støtte, er det behov for mer kunnskap om kommunenes arbeid i relasjon til frivilligheten når det gjelder realisering av Fritidserklæringen og inkludering av alle barn og unge i fritidsaktivitet. I tillegg er det viktig at videre forskning ser nærmere på kommunikasjon mellom organisasjonene på grasrotnivået og nasjonalledet, og eventuelt det regionale nivået, i arbeidet med inkludering av barn og unge. Hvilke konsekvenser får mer oppmerksomhet på inkludering i nasjonale organisasjoner for lokallagenes konkrete arbeid i hverdagen? Hvordan skjer oversettelsen fra nasjonalt til lokalt nivå, og hvordan arbeider representanter for nasjonale organisasjoner med lokalnivået for å fremme iverksetting av nye former for inkluderingsarbeid?

En styrke ved denne studien er at den har inkludert organisasjoner fra andre felt enn idretten, som i tidligere forskning har blitt viet stor oppmerksomhet. Våre funn tyder på at det kan være noen skiller mellom disse feltene i hvordan organisasjonene arbeider for å inkludere barn og unge. Her er det behov for et utvidet empirisk materiale som kan gi dypere innsikt i slike skiller.

Appendiks

Spørsmål til organisasjonene om inkludering av barn og unge i frivillighet

1. Kan du kort fortelle litt om organisasjonen du representerer?

Inkludering i organisasjonen

2. Har dere egne målsettinger som gjelder inkludering av barn og unge i organisasjonen?
3. Hvis ja, hvilke målsettinger?
4. Hvis nei, hvorfor ikke?
5. Opplever dere utfordringer mellom mål om inkludering og å fremme organisasjonens andre formål?

Tiltak for inkludering i organisasjonen

6. Hvordan arbeider dere med inkludering av barn og unge i din organisasjon?
7. Har dere egne prosjekter som særlig er innrettet mot å øke deltakelsen fra grupper av barn og unge som deltar i mindre grad i din organisasjon?
8. Hva oppfatter du å være de største hindringene for deltakelse fra barn og unge i din organisasjon?

Kommunal politikk

9. Er du kjent med «Fritidserklæringen» og målet om å sikre at alle barn og unge har mulighet til å delta i organiserte fritidstilbud, uavhengig av familieøkonomi?
10. Hvordan oppfatter dere kommunens politikk på dette området, og er dette noe dere forholder dere til i arbeidet med barn og unge?
11. Hva oppfatter du å være de største hindringene for deltakelse fra barn og unge i din kommune?

Samarbeid med andre

12. Har dere samarbeid med andre frivillige organisasjoner og/eller sosiale entreprenører i kommunen om inkludering av barn og unge?
13. Samarbeider dere med kommunen om inkludering av barn og unge?
14. Samarbeider dere med private aktører/næringsliv i kommunen om inkludering av barn og unge?

Avslutning

15. Hvordan har koronasituasjonen påvirket organisasjonens arbeid med inkludering av barn og unge?
16. Om du skulle komme opp med et forslag til tiltak for inkludering som du mener er svært viktig og som mangler i din kommune, hva ville det være?
17. Avslutningsvis, har du noen synspunkter på inkludering av barn og unge i frivilligheten som du vil legge til?

Litteratur

- Allison, M. T. & Hibbler, D. K. (2004). Organizational Barriers to Inclusion: Perspectives from the Recreation Professional. *Leisure Sciences*, 26(3), s.261–280. <https://doi.org/10.1080/01490400490461396>
- Arnesen, D. (2020). *Finansiering av frivillighet. Frivillig sektors økonomi og lokallagenes rammevilkår* (Rapport 2020:6). Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Arnesen, D., Grødem, A. S., Ervik, R. & Eimhjellen, I. (2021). *Delrapport: Følgeforskning og evaluering av forsøk med fritidskortordninger. Erfaringer fra forsøkskommunenes innføring av Fritidskortet* (Rapport 2021:2). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Arnesen, D. & Sivesind, K. H. (2017). *Finansiering og rammevilkår for frivillig sektor: Endringer, tilpasninger og konsekvenser* (Rapport 2017:7). Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Arnesen, D. & Sivesind, K. H. (2021). *Frivillighet og koronakrisen. Befolkningens frivillige innsats og frivillige organisasjoners rolle, aktiviteter og økonomi under koronakrisen i Norge* (Rapport 2021:02). Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Bakken, A., Frøyland, L. R. & Sletten, M. (2016). *Sosiale forskjeller i unges liv. Hva sier Ungdata-undersøkelsene?* (Rapport nr. 3/16).
- Bergsgard, N. A. (2016). Ungdomsidretten som løsning på samfunnsmessige utfordringer? I Ø. Seippel, M. K. Sisjord & Å. Strandbu (Red.), *Ungdom og idrett* (s. 70–89). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Carlsson, Y. & Haaland, T. (2004). *Barn og unge som står utenfor – aktivisering gjennom idrett* (2004:11). Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Doherty, A., Misener, K. & Cuskelly, G. (2014). Toward a Multidimensional Framework of Capacity in Community Sport Clubs. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 43(2_suppl), 124S–142S. <https://doi.org/10.1177/0899764013509892>

- Eimhjellen, I., Bentsen, H. L. & Wollebæk, D. (2020). *Sivilsamfunnsdeltaking blant innvandrere i Noreg* (Rapport 2020:2). Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Eimhjellen, I. & Ødegård, G. (2016). *Klima og migrasjon. To casestudier av sivilsamfunnsorganisering i ei ny tid* (Rapport 2016:2). Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Enjolras, B., Steen-Johnsen, K. & Ødegård, G. (2012). *Deltagelse i frivillige organisasjoner: Forutsetninger og effekter* (Rapport 2012:4). Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Ervik, R. & Lindén, T. S. (2017). *Samhandling mellom kommunen og frivillig sektor i eldreomsorgen* (Rapport 2017:8). Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn & frivillig sektor.
- Fladmoe, A., Sivesind, K. & Arnesen, D. (2018). *Oppdaterte tall om frivillig innsats i Norge, 1998–2017* (Rapport 2018:2). Oslo/Bergen: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Fladmoe, A., Sætrang, S., Eimhjellen, I., Steen-Johnsen, K. & Enjolras, B. (2016). *Nordmenns bidrag i flyktningssituasjonen 2015/2016*. (Rapport 2016:06). Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Folkehelseinstituttet. (2020). *Hent oppvekstprofil for kommuner og bydeler*. Oslo: FHI. Hentet fra <https://www.fhi.no/fp/oppvekst/hent-oppvekstprofil/>
- Hall, M., Andrukow, A., Barr, C., Brock, K., Wit, M., Embuldeniya, D., Jolin, L., Lasby, D., Lévesque, B., Malinsky, E., Stowe, S. & Vaillancourt, Y. (2003). *A Qualitative Study of the Challenges Facing Canada's Nonprofit and Voluntary Organizations*. Canadian Centre for Philanthropy: Canadian Centre for Philanthropy.
- Hall, M. H., de Wit, M. L., Lasby, D., McIver, D., Evers, T., Johnston, C., McAuley, J., Scott, K., Cucumel, G., Jolin, L., Nicol, R., Berdahl, L., Roach, R., Davies, I., Rowe, P., Frankel, S., Brock, K. & Murray, V. (2004). *Cornerstones of Community: Highlights of the National Survey of Nonprofit and Voluntary Organizations*. Ottawa: Statistics Canada. Small Business and Special Surveys Division. Business and Trade Statistics Field.
- Hillestad, E. (2015). Opplæring av frivillige og frivillighetskoordinatorer. I L. H. Jensen (Red.), *Frivillighet i omsorgssektoren* (s. 111–121). Tønsberg: Forlaget Aldring og helse.

- Ibsen, B. & Seippel, Ø. (2010). Voluntary organized sport in Denmark and Norway. *Sport in Society*, 13(4), s.593–608.
<https://doi.org/10.1080/17430431003616266>
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. (2020, 20.02.20). *Innvandrerens deltakelse i sivilsamfunn*. Hentet 26.04.21 fra <https://www.imdi.no/om-integrering-i-norge/kunnskapsoversikt/innvanderens-deltakelse-i-sivilsamfunn/>
- Jackson, K. & Bazeley, P. (2019). *Qualitative data analysis with Nvivo*. London: Sage.
- Jacobsen, S. E., Andersen, P. L., Nordø, Å. D., Sletten, M. & Arnesen, D. (2021). *Sosial ulikhet i barn og unges deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter. Betydningen av sosioøkonomiske ressurser, geografi og landbakgrunn*. (Rapport 2021:01). Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Langørgen, A., Løkken, S. A. & Aaberge, R. (2015). *Gruppering av kommuner etter folkemengde og økonomiske rammebetingelser 2013*. (Rapport 2015/19). Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Lidén, H. (2016). «Det er bare moro å spille her, rett og slett.» Fotball som integreringsarena. I Ø. Seippel, M. K. Sisjord & Å. Strandbu (Red.), *Ungdom og idrett* (s. 213–231). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- LNU. (2020). Medlemsorganisasjoner. Hentet 01.10.20 fra <https://www.lnu.no/om-lnu/medlemsorganisasjoner/>
- Loga, J. (2011). *Inkludering i nærmiljø* (Rapport 2011:5). Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Lorentzen, H. (2010). *Statlige tilskudd til frivillige organisasjoner: en empirisk kartlegging* (Rapport 2010:4). Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Lorentzen, H. & Skinner, M. S. (2019). Frivillige i omsorgssektoren - muligheter og barrierer. *Tidsskrift for Velferdsforskning*, 22(1), 4–24.
https://www.idunn.no/file/pdf/67113378/frivillige_i_omsorgssektoren_muligheter_og_barrierer.pdf
- Norges Idrettsforbund. (uten år). *Bli med!, brosjyre*. Oslo: NIF. Hentet fra https://www.idrettsforbundet.no/contentassets/bbd241e8194a48469c45eff312385b5a/35_20_nif_bli-med_brosjyre_norsk_digital.pdf
- Nyhus, J. & Nerdrun, L. (2019). *Frivillighetsbarometeret 2019: Frivillighet Norge*. <https://s3.eu-west-1.amazonaws.com/frivillighetsnorge/pdf/Frivillighetsbarometeret2019-04.09.19.pdf?mtime=20191217083449>

- Putnam, R. D. (1995). 3 *PS: Political Science and Politics*, 28(4), 664–683. Hentet fra <http://www.jstor.org/stable/420517>
- Regjeringen. (2016). *Fritidserklæringen*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/42fc032208724215886755da5d165f1e/folder_fritidserklaeringen.pdf
- Reitlo, L. S. (2012). *Deltagelse og frafall i ungdomsidretten* (Rapport 2012). NTNU Samfunnsforskning.
- Skille, E. Å. (2011). The conventions of sport clubs: enabling and constraining the implementation of social goods through sport. *Sport, Education and Society*, 16(2), 241–253. <https://doi.org/10.1080/13573322.2011.540430>
- Solstad, G. M. & Bakken, A. (2020). *Evaluering av «Idrett for alle i Oslo» Kartleggingsrapport 2020* (Rapport 8/20). Oslo: Velferdsforskningsinstituttet NOVA, OsloMet.
- Statistisk sentralbyrå. (2020a). *Kommunefakta*. Oslo: SSB. Hentet fra <https://www.ssb.no/kommunefakta>
- Statistisk Sentralbyrå. (2020b). *Sentralitetsindeksen. Oppdatering med 2020-kommuner* (Notater/Documents 2020/4). Oslo/Kongsvinger: SSB. <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/sentralitetsindeksen.oppdatering-med-2020-kommuner>
- Stenling, C. & Fahlén, J. (2014). Same same, but different? Exploring the organizational identities of Swedish voluntary sports: Possible implications of sports clubs' self-identification for their role as implementers of policy objectives. *International Review for the Sociology of Sport*, 51(7), 867–883. <https://doi.org/10.1177/1012690214557103>
- Strandbu, Å. & Bakken, A. (2007). *Aktiv Oslo-ungdom. En studie av idrett, minoritetsbakgrunn og kjønn* (Rapport 2/07). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd, og aldring.
- Strandbu, Å., Bakken, A. & Sletten, M. A. (2019). Exploring the minority–majority gap in sport participation: different patterns for boys and girls? *Sport in society*, 22(4), s.606–624. <https://doi.org/10.1080/17430437.2017.1389056>
- Strandbu, Å., Stefansen, K. & Smette, I. (2016). En plass i jevnalderfelleskapet. Idrettens betydning i ungdomstida. I Ø. Seippel, M. K. Sisjord & Å. Strandbu (Red.), *Ungdom og idrett* (s. 113–132). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

- Trøttestad, H. S., Eimhjellen, I., Ervik, R., Enjolras, B. & Skiple, J. K. (2020). *Kommunal frivillighetspolitikk og lokale organisasjoner* (Rapport 2020:3). Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- United Nations. (2018). *Satellite Account on Nonprofit and Related Institutions and Volunteer Work*. New York: UN, Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division. Hentet fra https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/docs/UN_TSE_HB_FNL_web.pdf
- Vandermeersch, H., Meganck, J., Seghers, J., Vos, S. & Scheerder, J. (2017). Sports, Poverty and the Role of the Voluntary Sector. Exploring and Explaining Nonprofit Sports Clubs' Efforts to Facilitate Participation of Socially Disadvantaged People. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 28(1), s.307–334. <https://doi.org/10.1007/s11266-016-9799-8>
- Wollebæk, D. & Selle, P. (2002). *Det nye organisasjonssamfunnet: Demokrati i omforming*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Wollebæk, D., Sætrang, S. & Fladmoe, A. (2015). *Betingelser for frivillig innsats. Motivasjon og kontekst* (Rapport 2015:1). Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Woolcock, M. (1998). Social Capital and Economic Development: Toward a Theoretical Synthesis and Policy Framework. *Theory and Society*, 27(2), s.151–208. Hentet fra <http://www.jstor.org/stable/657866>
- Ødegård, G. (2010a). *Foreningsliv i et flerkulturelt lokalsamfunn. En studie om integrasjon og sosial kapital* (Rapport 2010:16). Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Ødegård, G. (2010b). *Foreningsliv i et flerkulturelt lokalsamfunn: En studie om integrasjon og sosial kapital* (2010:6). Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Ødegård, G., Bakken, A. & Strandbu, Å. (2016). *Idrettsdeltakelse og trening blant ungdom i Oslo: Barrierer, frafall og endringer over tid* (Rapport 2016:7). Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Ødegård, G. & Fladmoe, A. (2017). *Samfunnsengasjert ungdom. Deltakelse i politikk og organisasjonsliv blant unge i Oslo* (Rapport 2017:2). Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

- Ødegård, G., Loga, J., Steen-Johnsen, K. & Ravneberg, B. (2014). *Felleskap og forskjellighet. Integrasjon og nettverksbygging i flerkulturelle lokalsamfunn*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Ødegård, G., Steen-Johnsen, K. & Ravneberg, B. (2012a). Rekruttering av barn og unge til frivillige organisasjoner – Barrierer, tiltak og institusjonelt samarbeid. I B. Enjolras, K. Steen-Johnsen & G. Ødegård (Red.), *Deltagelse i frivillige organisasjoner. Forutsetninger og effekter* (Rapport 2012:4, s. 49–99).Oslo/Bergen: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Ødegård, G., Steen-Johnsen, K. & Ravneberg, B. (2012b). Rekruttering av barn og unge til frivillige organisasjoner: Barrierer, tiltak og institusjonalisert samarbeid. I B. Enjolras, K. Steen-Johnsen & G. Ødegård (Red.), *Deltagelse i frivillige organisasjoner: Forutsetninger og effekter* (Rapport 2012:4). Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor

Rapport 2022:2

Forfatter/Author

Irina B. Erdvik og Rune Ervik

Tittel/Title

Frivillige organisasjoners arbeid for inkludering av barn og unge: Barrierer, virkemidler og samspill med kommunene i inkluderingsarbeidet

Voluntary organizations' work for the inclusion of children and young people: Barriers, means and interaction with the municipalities in the work of inclusion

Sammendrag

Organiserte fritidsaktiviteter kan være viktig for at barn og unge får oppleve fellesskap, tilhørighet og mestring (Strandbu, Stefansen & Smette, 2016), og betydningen av organiserte fritidstilbud i barn og unges liv bidro til at regjering og frivillighet gikk sammen om *Fritidserklæringen*, en felles innsats for at barn og unge skal kunne delta i organiserte fritidsaktiviteter, uavhengig av foreldrenes sosiale og økonomiske situasjon. Med utgangspunkt i dette var målet med denne rapporten å undersøke hvordan organisasjoner arbeider for å inkludere grupper som deltar lite, for eksempel barn og unge fra familier med lavinntektsutfordringer eller minoritetsbakgrunn, hvilke ressurser som mobiliseres, hvilke barrierer organisasjonene møter på, og hvilke lokale ordninger og tiltak som kan bidra til inkludering i frivilligheten. Rapporten er basert på kvalitative data innhentet gjennom semistrukturerte én-til-én-intervjuer med i alt 18 representanter fra frivillige organisasjoner i fire kommuner.

Undersøkelsen viser at om lag halvparten av informantene var kjent med Fritidserklæringen, og således at erklæringens mål om inkludering av barn og unge bare delvis har satt seg eller har blitt styrket på grasrotnivået. Representantene for de frivillige organisasjonene formidler imidlertid i stor grad at de er opptatt av inkludering, og mange forteller at de jobber aktivt med dette i egen organisasjon. Organisasjonene har likevel varierende forutsetninger for å inkludere bredt. Vi finner her et skille mellom de organisasjonene som er overveiende aktivitetsorienterte, og de som i større grad er deltakerorienterte og mindre rettet mot spesifikke aktiviteter, der det sistnevnte synes å fremme inkluderingsarbeidet. I tillegg til organisasjonenes grad

av deltakerorientering fremstår samarbeid med kommunen som sentralt for å lykkes i inkluderingsarbeidet. I lys av betydningen av god dialog og samarbeid med kommunen i inkluderingsarbeidet, samt organisasjonenes ønske om mer kommunal støtte, er det behov for mer kunnskap om kommunenes arbeid i relasjon til frivilligheten hva gjelder realisering av Fritidserklæringen og inkludering av alle barn og unge i fritidsaktivitet.

Emneord

Barn, Unge, Fritidserklæringen, Inkludering, Organisert fritidsaktivitet, Barrierer, Virkemidler

Summary

Organized leisure activities may be an important source of children and young people's sense of community, belonging, and mastery (Strandbu, Stefansen & Smette, 2016). The importance of organized leisure in children and young people's lives contributed to Fritidserklæringen (the Leisure Declaration) signed by the Norwegian government and voluntary organizations in Norway, as an expression of joint efforts to enable children and young people's participation in organized leisure activities, regardless of their parents' social and economic situation. This was the starting point for this report, which aimed to examine (1) how voluntary organizations work to include groups who are less likely to participate in leisure activity, such as children and young people from families with low income or minority backgrounds, (2) what resources are mobilized and what barriers are encountered, and (3) what local schemes and measures that may contribute to inclusion of children and adolescents in leisure activity within the frame of voluntary organizations. The report is based on qualitative data obtained through semi-structured one-on-one interviews with a total of 18 representatives from voluntary organizations in four municipalities of Norway.

The study shows that about half of the informants were familiar with Fritidserklæringen and, thus, that the declaration's goal of including children and young people has only partially settled or gained strength at the grassroot level. However, the representatives of the voluntary organizations largely conveyed that they were concerned with inclusion, and many stated that they worked actively with inclusion in their organization. However, the organizations have varying prerequisites for broad inclusion. We find a division between activity-oriented organizations (that primarily are focussed on delivering specific activities) and participant-oriented organizations (which are more flexible in the choice activity, and oriented more towards the participants needs or preferences), where the latter seems to benefit inclusion work. In addition to the degree of participant orientation, collaboration with the municipality appears to be central in the work on inclusion. In light of the importance of dialogue and cooperation with the municipality as well as the desire for increased municipal support when working with inclusion, there is a need for more knowledge about the municipalities' work in relation to voluntary organization in terms of realizing Fritidserklæringen and the inclusion of all children and young people in leisure activity.

Index terms

Children, Adolescents, Fritidserklæringen, Inclusion, Organized leisure activity, Barriers, Measures

Organiserte fritidsaktiviteter kan være viktig for at barn og unge får oppleve fellesskap, tilhørighet og mestring (Strandbu, Stefansen & Smette, 2016), og betydningen av organiserte fritidstilbud i barn og unges liv bidro til at regjering og frivillighet gikk sammen om *Fritidserklæringen*, en felles innsats for at barn og unge skal kunne delta i organiserte fritidsaktiviteter, uavhengig av foreldrenes sosiale og økonomiske situasjon. Med utgangspunkt i dette var målet med denne rapporten å undersøke hvordan organisasjoner arbeider for å inkludere grupper som deltar lite, for eksempel barn og unge fra familier med lavinntektsutfordringer eller minoritetsbakgrunn, hvilke ressurser som mobiliseres, hvilke barrierer organisasjonene møter på, og hvilke lokale ordninger og tiltak som kan bidra til inkludering i frivilligheten. Rapporten er basert på kvalitative data innhentet gjennom semistrukturerte én-til-én-intervjuer med i alt 18 representanter fra frivillige organisasjoner i fire kommuner.

ISBN (print): 978-82-7763-718-1
ISBN (online): 978-82-7763-719-8

ISSN (print): 1891-2168
ISSN (online): 1891-2176

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor
c/o ISF
Munthes gate 31
Pb. 3233 Elisenberg
0208 Oslo

www.sivilsamfunn.no